AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Sezai O'Kan
Bir Sözcü

FİYATI: 1 LİRA

Neşeli ve memnun
—ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İŞ İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Pure Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder_ ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK_
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt; XX, Sayı: 337

Yazı İşleri

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 4 Dai*re 7*
Tel: 11 89 98 P K. 582 - Ankara

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 11 52 21

*

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu Türkocağı C. Gürsoy Han.
Tel : 27 12 07

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Associated Press
Türk. Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Kilşe

*

Müesese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Bu mecmua Basın Ahlak yasa--ına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları .

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 ayhk (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :

Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.

İlân işleri ;

Telefon : 11 52 21

Dizildiği ve basıldığı yer

*

Dizildiği yer :

Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.S.

FİYATI- 1 LİRA

Basıldığı tarih : 11.12.1960

Kapak resmimiz

Sezai Okan

ihtilâlci

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Siyasi mücadelenin, siyasi faaliyet resmen yasak olmakla beraber hararet kazandığı şu günlerde, çıktığı tarihten itibaren memleket hayatında, hâdiselerin yarattığı bir icap olarak belli başlı bir cephe teşkil etmiş olan AKİS, omuzlarına yeniden ciddi bir vazifenin düştüğünü hissetmektedir. Bırakınız bizim Türkiyede yaşadığımız devri, Amerika gibi rejimin bütün meselelerini halletmiş diyarlarda dahi bir haftalık aktüalite mecmuası hâdiseleri anlatmakla hâdiseler karşısındaki fikrini açıklamak işini eş ehemmiyette görmekte ve bunları beraber yürütmektedir. Daha geçenlerde meşhur Time bu hakikati "Editörden Mektup" sütununun başına italik harflerle yerleştiriyor ve gereğini de yerine getiriyordu.

Çıktğı 1954 Mayısından bu yana AKİS daima hâdiseleri okluğu gibi, bilinmeyen taratlarıyla ve kendisine mahsus -sonradan çok taklid edilen- bir çeşni içinde vermiş, fakat aynı zamanda her hâdiseyi kendi ölçüleriyle kıymetlendirmiştir. Hâdiseleri şahıslar yarattığına göre AKİS hâdiselerde şahısların payım daima belirtmiş, perde arkasında kalmak isteyenleri perde önüne itmiştir. Ama perde önüne çıktıklarında çehrelerinin biçimsizliği veya tutumlarının uygunsuzluğu yüzünden seyirciler tarafından yuhalananlar, çürük domates yiyenler kabahati hep AKİS'te görmüşler, aynaya kızanların hiddet ve şiddetiyle yıldırımlar yağdırmışlardır. Tuttuğu yoldan asla ayrılmamış olan AKİS, başta düşük iktidar, pek çok zümre için bir merak kaynağı olmuş, onun haberlerini nereden aldığı, kulislere projektörünü,nasıl sıktığı, hangi eller tarafından nasıl, ne gibi usullerle hazırlandığı, niçin teşhislerinin hep doğru çıktığı dert edinilmiştir. Nitekim, Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonu kurulur kurulmaz ilk iş olarak AKİS'i basmış -başka biç bir gazete veya dergi basılmamıştır-, odalara kapılar kırılarak girilmiş -başka hiç bir, gazete veya derginin oda kapıları kırılmamıştır-, müsveddelere, yazılara, mektuplara el konulmuş -başka hiç bir gazete veya dergi bu muameleye maruz kalmamıştır- ve tam beş AKİS mensubu o komisyonun dehşetengiz Üyeleri tarafından sorguya çekilmiş, yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ da tevkif edilmiştir -başka hiç bir gazeteci tevkif edilmemiştir-. Tahkikat Komisyonu, tehditler altında sorguya çektiği beş AKİS mensubundan -Kurtul Altuğ, Mübin Toker. Atilla Bartınlıoğlu, Coşkun Kırca, Egemen Bostancı- babası tutmuş araplar gibi bir tek sualin cevabım istemiştir: Bu AKİS nasıl hazırlanır? AKİS'in Kurmay Heyeti, AKİS'in Ekipleri nedir, kimlerden müteşekkildir, nasıl toplandır, neler konuşulur, haber kaynakları kimlerdir? Bunların, düşük iktidarın yüreğine nasıl işlemiş bulunduğunu anlamak için meşhur Tahkikat Komisyonunun zabıtlarını okumak kâfi gelecektir. Ama babası tutmuş araplar, kafalarındaki istifhamları çözemekslzin devrilip gitmişlerdir.

İçine girdiğimiz devrede AKİS, hâdiseleri olduğu gibi ve kendi görüşüyle kıymetlendirerek, bütün tafsilatıyla ve hâdiselerle alâkaları nisbetinde -ancak o nisbette- şahıslardan elbette bahsederek yazmakta devam edecektir. Geride bıraktığımız altı yıl içinde her teşhisimizin, her tahminimizin doğru çıkmış olması AKİS'e umumi efkâr nezdindeki ve bilhassa siyasi çevrelerdeki alâkayı sağlamıştır. Bu alâkanın devam etmesi İçin AKİS'in Kurmay Heyeti ve Ekipleri ellerinden geleni yapacaklardır. Kayhan Sağlamer, Alâeddin Bilgin ve Yusuf Ziya Ademhandan müteşekkil bir ekip Yassıada duruşmalarının en can alıcı noktalarını tesbit ederken başkent kadromuz bütün siyasi hâdiseleri, gelişmeleri gözler önüne serecek, AKİS'in fikirleri, hâdiseleri görüş ve tefsir tarzı belirtilecektir. Bu siyasi fasılların dışında dış politika, iktisat, cemiyet, tiyatro, sinema, kadın, sanat, spor, radyo gibi sayfalarımız en kıymetli ihtisas sahipleri tarafından hazırlanmakta devam edecektir. Otuz tane kalem sahibinin emeği mahsulü olan ve dalma bir ekip çalışması örneği teşkil eden bu mecmua okuyucularını tatminden başka maksat bilmemektedir.

Herkesi kör, elâlemi sağır zannettiklerinden dolayı işlerinin bir AKİS tarafından bozulduğunu, AKİS yazmasa hiç kimsenin marifetlerini farketmeyeceğini sanan yeni yeni şaşkınlar şüphesiz yeni yeni yıldırım yağdırma denemelerine girişeceklerdir. Ama eski şaşkınlar gibi onlar da geride kalacaklar ve AKİS dimdik, hiç Sinirlenmeden, asabını hiç bozmadan dudaklarında bir tebessüm, yoluna devam edip gidecektir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XX, Sayı: 337

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

12 ARALIK 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Gölge düşmeyecek!

Geçenlerde bir gün, Milli Birlik Komitesinin çekirdeğini teşkil eden genç kurmaylardan bir tanesi kendisiyle görüşen bir gazeteciye:

"— İnsanız, nata yapabiliriz" dedi.

Sonra, fikrini daha açtı:

"— Evet insanız, hata yapabiliriz. Hâlen yaptığımız işlerin kompetanı olduğumuzu iddiaya kalkışmıyoruz. Fakat iyi niyetle doluyuz. Ondan dolayı da heyecanlıyız. Hata işlememek için çok dikkat ediyoruz. Elimizden geleni yapıyoruz. İnatçı değiliz. Kusur edince anlıyor, telafi yollarım arıyoruz. Ancak..."

Genç kurmay, sözün burasında sesine kat'i bir ton verdi ve devam etti.

"— Ancak, iki noktada hata kabul . etmiyoruz. Birincisi, 29 Ekim 1961 'de memleketin idaresi milletin serbestçe tecelli edecek iradesi tarafından işbaşına getirilecek iktidara devredilmiş olacaktır. Bu, bizim şeref sözümüzdür. Askerler şeref sözünü tutarlar. İkincisi, Kurucu Meclisle alâkalı tasarıdır. O konuda da bir hataya, asla düşmeyeceğiz. Kılı kırk yarmamız, İnce eleyip sık dokumamız bundandır. Her hangi taraftan gelecek tesir altında kalmamız bahis mevzuu değildir. Her şeyimizi ortaya koyacağız ve Türk milletine lâyık bir Kurucu Meclisle ortaya çıkacağız. Bütün fikirler, bütün görüşler bizce makbuldür. Onlar bizi aydınlatacaktır, fakat bunların en mükemmel sentezini yapmak gene bizim omuzlarımıza düşecektir.

Bu iki noktada yanılmadığımızı göreceksiniz.."

Bitirdiğimiz hafta herkes, M.B. K. nin geceyi gündüze katarak Kurucu Meclis tasarısı üzerine eğildiğini takdirle görür ve çalışmaları sevgiyle takip ederken yukardaki sözler onları dinlemiş bulunan kimsenin kulaklarında bir defa daha çınladı. Genç subaylar sözlerini tutuyorlar ve Kurucu Meclis üzerinde hata yapmamak için insan takatinin üstünde gayret sarfediyorlardı.

M.B.K. nin işleri kolay olmadı. Zira herkes, Kurucu Meclis ile kendi gönlünde yatanı gerçekleştirmenin yollarını arıyordu ve siyaset pazarının tozu dumanı bir anda ayağa kalkmıştı. Mevcut partiler kendilerine en uygun zemini kolluyorlar, başkalarını kötülemeyi kendi ' başarılarının tek şansı sayanlar feryatlar koparıyorlar, politika hayatına Cemal Gürselin

M.B.K. üyeleri Kurucu Meclis çalışmasından sonra T. B. *M. M.* den çıkıyor-
Rahat gönüllüler

Haftanın içinden

Sayın Kurucular

Metin TOKER

Her şey gösteriyor ki yeni yılın ilk günlerinde. Birinci Cumhuriyeti İkinci Cumhuriyete bağlayacak Kurucu Meclis teşkil edilmiş olacak ve çalışmaya başlayacaktır. Hedefe bu kadar çabuk varılması bir tasarı siparişini bizzat Devletin sayın Başkanından alan Feyzioğlu Komisyonunun insan takatinin üstünde gayret göstermesi, bu tasarıyı M.B.K. adına inceleyen Yediler Komisyonunun geceyi gündüze katarak işi kotarması, nihayet Komitenin bazen günde üç toplantı yaparak meseleyi karara bağlaması sayesinde kabil olmuştur. İçinde bulunduğumuz haftanın başında bütün formaliteler tamamlanacak ve kanun Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girecektir. Eldeki metine göre o tarihten 21 gün sonra Meclis kurulmuş bulunacağına göre, Ocak ayının ilk haftasında Yeni Meclis binası sayın Kurucuları şık salonunda misafir edecektir.

Kurucu Meclis, dünya üzerindeki her nesne gibi vasıflar ve kusurlar taşımaktadır. Hazırlayıcıları vasıfların mümkün nisbetinde bol, kusurların aynı nisbet dahilinde az olması için ellerinden geleni yapmışlar ve bu yolda başarı da kazanmışlardır. Hakikaten, Kurucu Meclisle alâkalı Anayasa tadilatı ve ona ek olan Kurucu Meclisin seçimine dair kanun elbette ki mükemmel değildir ama, memleketin ihtiyacını karşılayacak hususları ihtiva etmektedir. Zaten, yaşayan bütün organizmalar için varit bulunduğu üzere, Kurucu Meclis hakkında Tarihin vereceği hüküm ölü metinden ziyade teşekkülün çalışmasına bakılarak tesbit edilecektir. Teşekkülün çalışması ise, her şeyden ziyade onu teşkil edecek şahıslara bağlı olacaktır. Bu demektir ki, kanunun bütün teferruatıyla bilindiği şu sırada artık iş, heyete temsilci gönderecek müesseselere ve illere düşmektedir.

Kurucu Meclise girmek için bir yarışın her çevrede başlamış olduğu biç kimsenin meçhulü değildir. Bâzı müsabıkların iğrenç davranışlarla mide bulandırdıkları da doğrudur. Orada burada listeler hazırlanmakta, acaip ittifaklar kurulmakta, ayaklar altına karpuz kabukları konulmakta, menfaat zümreleri teşekkül etmektedir. Bunları, sistemin bir icabı saymak ve fazla umursamamak en doğru tutumdur. İnsanlar, çiğ et ortada göründü mü gönüllerinde yatan aslanlara hâkim olamazlar ve onların peşinde sürüklenip giderler. Fakat seçme vazifesini üzerlerine almış bulunan kütlelerin, şu önümüzdeki iki hafta içkide akıllarını başlarına toplamaları ve uzun bir İstikbal için memleket kaderinin Kurucu Meclise gönderecekleri şahıslarla alakalı olacağını unutmamaları şarttır. Bilhassa siyasi partilerin, bütün milletin nazarının kendilerinde olduğunu bilmesi ve gösterecekleri olgunluğa göre milletten not alacaklarım göz önünde tutması çok faydalı olacaktır.

Evvelâ, Kurucu Meclisin, her şeyden çok bir Anayasa hazırlamak maksadıyla, teşkil edildiği unutulmamalıdır. Anayasa hazırlamak önce bilgi, sonra çalışma kabiliyeti ve imkânı ister. Meclis, feshedilen Meclise benzeyecektir, yâni üç gün çalışacak onüç gün tatile girecektir sananlar, İstanbulda oturarak Ankaradaki işleri idare etmeye kalkışacaklar hemen ayılmalıdırlar. Kurucu Meclis üyelerinin devamlılıkları sıkı sıkıya kontrol edilecek ve yan çizenlerin üyelikleri düşecektir. Adayların her şeyden önce bu iki bakımdan ehliyetli obuaları zarureti vardır. Ağzı kalabalık boşkafalar ve dalgacı allâmeler seçmenler tarafından mutlaka kenara itilmesi gereken tiplerdir. Bir de, kendi politik istikballerini hazırlamayı memleketin istikbalini hazırlamaya tercih niyeti ve istidadı gösterenlerin Kurucu Meclisin kapısından içeri sokulmaması müessesenin sağlığım koruma bakımından dikkat edilecek hususlar arasındadır. .

Aslına bakılırsa, ideal Kurucu vasfı taşıyan kimseler her meslekte ve bir çok teşekkülde mevcuttur. Bunlar, mesleklerinin en parlak simaları olmaktan uzaktırlar. Ama, sosyal hayatta kabiliyetlerini ispat etmişler, iyi de imtihan geçirmişlerdir. Hukuk bilgileri, siyaset tecrübeleri de mevcutsa bunların kalabalıklar arasından bulunup çıkarılması Kurucu Meclisin çalışma kudretini inanılmaz derecede arttıracaktır. Müessesenin kuyruklu yıldızlarım muhtemelen siyasî partiler sağlayacaktır. Diğer taraflardan gelecek üyeler içinde, sahalarının şöhretleri pek bulunmayacaktır. Ama esas iki vasfı, bilgiyi ve çalışma kabiliyetini sinesinde mezcetmiş olanlar kuyruklu yıldızlardan çok daha fazla fayda »ağlayacaklardır. Bu bakımdan, seçmenlerin isim peşinde koşmaktan ziyade Kurucu Meclise yarayacak simalara iltifat etmeleri, kıstası öyle' aynaları gerekmektedir. Meclisin prestiji, otoritesi elbette ki üyelerinin şahsiyetleriyle alâkalı bulunacaktır. Ancak bu, bir ciladan-ibarettir. Cila kadar, hattâ ondan çok fazla asıl metaın mühim olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Buna mukabil, üyelerin hakikaten temsil vasfı taşımaları bir zarurettir. Basım, gazeteci deyince hatıra gelmese de ismi söylendiğinde gazeteci olduğu hatırlanan kimselerden başkası temsil edemez. Barolar için durum aynıdır. Üniversiteler şüphesiz hukuk ve siyasî ilim sahasındaki otoritelerini meselâ fizik âlimlerine tercih edeceklerdir. Etibba odaları mütehassıs 'doktordan ziyade sosyal hayatta, cemiyet işlerinde şöhret yapmış, ama tıp ilmini temsile yetkili şahıslan Kurucu Meclise göndereceklerdir. Siyasî partilere gelince, onların durumu biraz daha karışıktır. Karışıklık, rollerinin öneminden gelmektedir. Zira kim ne derse desin, şurası muhakkaktır ki Kurucu Meclisin çekirdeğini partilerin temsilcileri teşkil edecek ve et, onların etrafına bağlanacaktır. Bilhassa C.H.P. için bu, bir çetin imtihandır. Eğer bir takım kombinezonlar Kurucu C.H.P. lilerin tesbitinde rol oynarsa, liste ve kulis faaliyetleri tesirli olursa kaybedecek olan Kurucu Meclisten çok C.H.P. dir. Memleketin müstakbel iktidarı diye bakılan bir parti, mutlaka şartların seviyesine çıkabilmen ve temsilcilerini ona göre seçmelidir.

İller, aşağı yukarı bir tek temsilci çıkaracaklardır. Bu temsilci, beldenin hakikaten en kıymetli evlâdı olmazsa, eğer siyaset hayatında tecrübesi bulunmazsa, aldığı işi iş edinenler arasından seçilmezse ve iyi imtihan vermiş kimselerden olmazsa il seçim heyeti vazifesini yapmış sayılmayacaktır. M.B.K. partili - partisiz tefrikine iltifat etmemek suretiyle illerin en mükemmel şekilde temsili imkânını sağlamıştır. .

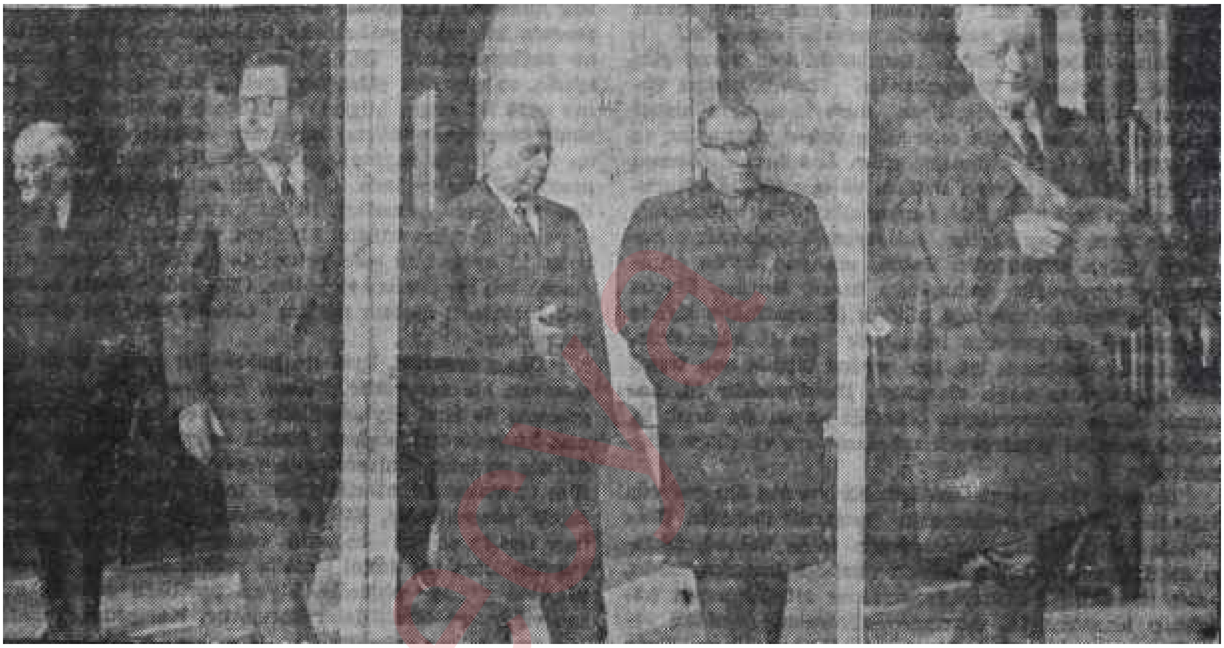
İşleri bir an önce bitirmenin ve geçici devreyi kapatıp devamlı devreyi açmanın tek yolu artık bundan İbarettir. Bu bakımdan Kurucu Meclise gönderilecek temsilcilerin seçimi Türk milleti için İkinci Cumhuriyetin İlk İmtihanım teşkil edecektir.

veya Komitenin açacağı bir kapıdan girme derdinde olan "kestirme yol meraklıları" bu patronajın peşindi koşuyorlardı. M.B.K. evvelâ bu sonuncuları yerine oturttu: 27 Mayıs ihtilâlcilerinin gölgesi altına ne mevcut, ne mutasavver hiç bir parti giremeyecek, herkes arabasını kendi atlarıyla çekecektir. Sonra, Komitede bir takım kompleksler yaratmak isteyenler ağızlarının payını aldılar: Genç subaylar sükûnetlerini başarıyla muhafaza ettiler. Nihayet fırsatçı partizanlar, Kumcu Meclisin ancak memleketin hakiki durumunu ve gerçek kuvvet muvazenesini aksettirecek bir teşekkül olacağını anladılar.

Bu satırların okunduğu sırada Kurucu Meclis tasarısı kanunlaşmış retten açık kaldı. 14'lerin gitmesinden sonra bomba patlatma merakıım siyaset çevrelerinde demode olduğu sanılmaktaydı. Halbuki sayın Bakanlar öyle bir muhtıra hazırlamışlardı ki, kanunlaşması bombaların en dehşetlisi kadar gürültü çıkaracak ve daha fenası, onun kadar tahribat yapacaktı. Sayın Bakanlar kendilerini, istikameti Demokrasi olan bir rejimde hükümet eden kimseler değil de yeni bir partinin kurucuları saymışlar, böyle bir partiyi hemen iktidara oturtuvermek için ne gibi tedbîrler alınması gerekiyorsa onları bulup çıkarmışlardı. Bu arada sayın Bakanlar, yeni partilerinin üzerine illa Cemal Gürselin gölgesini düşürmek arzusunda olduklarından ve bu nun Bilim Kurulu Tasarısında Yaptığı Değişiklikler"in mânası ve mahiyeti bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriliyordu. Zira akıllı kurmaylar Bilim Kurulu Tasarısında derpiş edilen hususlarla sayın Bakanların parlak fikirlerini yanyana koymuşlardı ve ikincilerin Demokrasiyle uzaktan yakından ne derece az alâkalı bulunduğunu meharetle belirtmişlerdi.

7 Akıllı Adam

Bilim Kurulunun "Feyzioğlu Tasarısı" diye bilinen tasarısıyla Bakanlar Kurulunun "Muhtıra"sı M.B K. ne resmen aynı anda tevdi edildi Genç subayler tabii"Feyzioğlu Ta sansı"nı daha Önceden hususi olarak tetkike başlamışlar, üzerine eğilmiş, lerdi. Ama işin Komiteye resmen in

İhtilâl Hükümetinin bakanları B.M.M. ni terkediyorlar

Yanlış ata oynayanlar

olacak ve Türk milletine açıklanacaktır. Şimdi millete düşen, bu Meclise sâdece "Lâyık"ları kendi bünyelinde bulmak, çıkarmak ve göndermektir.

Kurucu Meclis

Kime niyet, kime kısmet!

(Kapaktaki sözcü)

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir akşam, M.B.K. tarafından gazetecilere dağıtılan Ve "Bakanlar Kurulunun Bilim Kurulu Tasarısında Yaptığı Değişiklikler" başlığını taşıyan bir bülten başkentte elden ele dolaşmaya başladığında bir çok ağız hay* gölge düştirülemediği takdirde şanslarının sıfırdan ibaret bulunduğunu gördüklerinden Devlet Başkanını okşayacağım hayal ettikleri bir takım maddeleri serpiştirmişlerdi. Ama bu suretle Kurucu Meclisin bütün mânası ve üzerine bina edildiği prensipler duman olup uçacakmış! Sayın Batanlar işin o tarafı üzerinde fazla durmamışlar, istikbale ait şahsî arzularını daha mühim görmüşlerdi. Fakat, bitirdiğimiz haftanın sonlarındaki o akşam, muhteşem bombanın fitili M.B.K. nin verdiği bültenle kesiliverdi ve elde bir çakaralmaz demir parçasından başka şey kalmadı, M.B.K. nin açıklaması o şeklide hazırlanmıştı ki, "Bakanlar Kurulu-tikali için Bakanlar Kurulunun "Muhtıra"sını beklemek gerekiyordu, İki metin gelince, Komite kendi aratan* dan bir Komisyon kurdu. Komisyonda, yedi Komite üyesi bulunuyordu. Bunlar Sezai Okan, Osman Köksal, Sami Küçük, Kâmil Karavelioğlu, Suphi Gürsoytrak, Mehmet Özgüneş, Kadri Kaplandı. Komisyon, Bakanlar Kurutundan gelen "Muhtıraya bir göz atar atmaz altında yatan maksadı anladı. Bir çok dudakta, derhal bir tebessüm uyandı ve genç subaylar "Muhtıra"yı öteki kâğıtların altına koydular. Ne Devlet Başkanı, ne de Komite şahıs veya «Umrelerin arzularına şans verme oyununa gelme niyetinde değillerdi.

Politikaya atılacak olanlar sâdece kendi mesiyetlerine, şöhretlerine itibarlarına güveneceklerdi ve bir "Truva Atı" hiç bir kapıdan içeri girmeyecektik Komisyon derhal kolları sıvadı ve Kuruca Mecliste temsili düşünülen partilerin, basının, üniversitelerin ve diğer teşekküllerin temsilcilerini dinlemeye koyuldu (Bk. AKİS - Sayı: S36). Bakanlar Kurulunun "Muhtıra"sı da bu temaslarla sağlanacak kadar ışığı çalışmalar üzerine dökecekti. Ne daha fazlasını, ne daha azını.. Komisyon, Devlet Başkanınca vazifelendirilmiş ve mesaisi sırasında Devlet Başkanı tarafından kabul edilerek aydınlatılmış Bilim Kurulunun tasarısını esaa aldı ve onu geliştirdi. Nitekim bitirdiğimiz haftanın başında M.B.K. umumi heyetine Komisyon tarafından sunulan "Kurucu Meclis Tasarısı" bâzı değişiklikler ihtiva etmekle beraber aynı ruhu, —esası ve prensipleri taşıyordu.

Sayın Bakanlara gelince, onlar maddeleri değil, ruhu, esası ve prensipleri değiştirmişlerdi!

Göstermelik Meclis

Sayın Bakanlar evvelâ, Devlet balkanına Temsilciler Meclisini feshetme yetkisini vermişlerdi! Sonra, Devlet Başkanı tarafından tâyin edilecek temsilcilerin sayısını 10'dan 20'ye çıkarmışlardı. Bununla da kalmamışlardı. Bir de hüküm ilâve etmişler ve "Her hangi bir sebeple Mecliste büyük boşluklar husule gelirse. Devlet Başkanı lüzum gördüğü takdirde tâyin suretiyle bu boşlukları doldurabilir" de demişlerdi.. Bunlar, Devlet Başkanına takdim edilen sözüm ona horoz şekerleriydi. Sayın Bakanlar bu nezaketi gösterdikten sonra Meclis Başkanının tarafsızlığım Sağlamak için konulmuş olan hükümleri kaldınvermişlerdi. Kaldırdıkları bir kaç hüküm daha vardı. Meselâ "Feyzioğlu Tasarısı"-nda "Faaliyetleri ve yayınlarıyla Anayasaya ve İnsan Haklarına aykırı icraat ve siyaseti sonuna, kadar desteklemiş olanlar ilk Temsilciler Meclisine seçilemeyecekler"di. Sayın Bakanlar bunu yok etmişler ve Peyami Sefaya Basın temsilcileri, Ali Fuat Başgile Üniversite temsilcileri, Bülent Nuri Esene Barolar temsilcileri arasında bulunma İmkanı sağlamışlardı. Kim bilir, belki de teklif eski Ankara Savcın ve yeni Devlet Bakanı Hayri Mumcuoğludan gelmişti!

Sayın Bakanlar Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve Sayıştay temsilcilerini 12'den 4'e, Üniversite temsilcilerini 12'den 8'e, Gençlik temsilcilerini 6'dan 3'e, siyasi partilerinkini de 70'den 50'ye indirivermişlerdi. Üstelik, partilerin kontenjanlarını da hemen tesbit etmişlerdi. Sayın Bakanlar bu 50'nin 30'unu bile C.H.P. ne çok görmüşler, C.H.P. ni de, C.K.M.P. ni de "yirmiler hanesi" içinde bırakmışlardı. 29 temsilcilik C.H.P, ne gidecek, 20 temsilcilik C.K.M.P. ne kalacak, 1 temsilcilik de bir minyatür partiye verilecekti. Ama sayın Bakanlar bu kesintilere mukabil devletle işleri Olan Tarım Ve Tarım Kooperatifleri temsilcilerinin adedini 8'den 12'ye, illerinkini ise 82'den 91'e çıkarmışlardı. Hem de illerden gelecek temsilcilerinin seçimin de' bâzı yetkileri kaymakamlara verek !

Ama asıl eğlenceli hüküm, il temsilcilerinin vasıflarıyla alâkalı hükümdü. Sayın Bakanlar "27 Mayıs 1960 tarihinde her hangi bir siyasî partiye kayıtlı olanlar il temsilcisi olamaz" demişlerdi. Bitirdiğimiz haftanın sonundaki o akşam M.B.K. tarafından dağıtılan bültende bu kayıt Zikredildikten sonra, istihza kokan su tefsir ekleniyordu: "Bu il temsilcilerinin 22 Mayıstan sona kurulmuş, bir partiye üye olmaları veya seçildikten sonra bir partiye katılmalarının memnu olduğu yolunda bir hüküm Bakanlar Kurulu tasarısında yer almamıştır." İşte, meşhur "Truva Atı" buydu. Kaymakamların yardımıyla seçtirilecek 11 temsilcileri sayın Bakanların sonradan kuruverecekleri meşhur partinin ilk müşterileri olacaklardı.

Sayın Bakanlar tasarıyla oynarken gidicilikteh pek hoşlanmadıklarını da belirtmişlerdi. M.B.K. nin bitirdiğimiz haftanın sonlarındaki o akşam dağıttığı bültende bu çeşit değişiklikler şöyle sıralanıyordu:

"İlim heyeti ön tasarısının 56 ncı maddesinde kabul edilen esas, yâni 27 Mayıs 1961 gününe kadar Anayasayı hazırlayamıyan Temsilciler Meclisinin dağılması yolundaki hal sureti, ikindi projede ortadan kaldırılmıştır. Bu suretle 1961 29 Ekimine kadar yeni Anayasaya göre kurulacak Meclislere iktidarın devrini sağlayan tedbirlerden birisi ortadan kaldırılmıştır."

"Anayasanın referandumda reddedilmesi veya 27 Mayısa kadar hazır olmaması halinde kurulacak ikinci Mealisin Genel Oydan gelmesi esası Bilim Kurulunca kabul edildiği halde, bu değiştirilmiştir. Temsilciler Meclisinin kabul ettiği Anayasanın referanduma arzedilmeksizin kesinleşmesi derpiş edilmiştir."

"Anayasa projesinin müzakerelerinin belli tarihlerde bitmesi hakkındaki hükümlerin değiştirilemiyeceğine dair ibareler kaldırılmıştır."

"Anayasanın Referandumla kabul edilince derhal yürürlüğe gireceği hakkındaki hükümler değiştirilip Anayasanın yürürlüğe gireceği tarih daha uzağa alınmıştır."

Kendi müstakbel partilerini pek aşikâr tarzda kollayan, müşterilerini Meclis içinde sağlayan, partileri büyüyüp kuvvetleninceye kadar seçim yapılmaması imkânını yaratan ve nihayet iktidarın devrini geciktirebilecek hükümler koyan sayın Bakanlar Birinci Madde olarak "Bakanlar Kurulu üyeleri Kurucu Meclisin tabii üyesi sayılmıştır" dedikten sonra "Feyzioğlu Tasarısı"nda derpiş edilen ve en yüksek devlet memurunun aldığı para karşılığı olan ödeneğe bir de "%60 yolluk" eklemişlerdi!

Sayın Bakanların rejim, ihtilâl ve demokrasi anlayışlarını tam bir açıklıkla ortaya koyan meşhur "Muhtıra"nın açıklanmasıyla birlikte başkentte Hükümetin istifan beklenmeye başlandı. Bu sırada M.B.K. harıl harıl çalışıyor ve Komisyon tarafından sunulmuş "Kurucu Meclis Tasarısı"nı kusursuz hale getirmek için

Kulağa küpe

Ses ve Nefes

Kâbedeki taşa özenip bizde de muallâkta duracak parti Kurmaya heveslenenler var *ya.. Maşallah, pek de açıkgözler!* Cırlak *çocuklar gibi basıyorlar feryadı* ve *hiç fütursuz, bir takım taleplerde bulunuyorlar.*

Evvelâ Cemal Paşa var ya, o bunları *dtttekledįğini resmen bildirecek.*

Sonra, hani bir de İsmet Paşa var, o *"ben artık eskidim, memleketin yeni aydın liderle*re *ihtiyacı bulunuyor" deyip torunlarının* arasına *çekilecek.*

Durun! Bu kadar değil.. Yeni parti gelişip kuvvetleninceye kadar seçim de yapılmayacak.

Dünyada borazancıbaşılığa meraklı çok kimse çıkmıştır ama, Allah bilir ya, başkasının nefesiyle boru üflemeye kalkışan *böylesine aklıevvel bir zümre hiç görülmemiştir.*

Tevekkeli, "ar yılı değil, kâr yılı" diye boşuna dememişler!..

gayret gösteriyordu. Zaten bu faaliyet, bitirdiğimiz haftanın başından beri sürüp geliyordu.

Devam mecburiyeti

Hakikaten haftanın ortalarında bir gün, saatlerin 10.30'a yaklaştığı sıralarda lâcivert elbiseli, daima gülen, kısa boylu bir adam, kırmızı plâkalı bakan otomobillinden inip acele adımlarla Meclisin büyük kapısından içeri girdi. Portmantoyu geçtikten sonra sola saptı. Adımlarındaki acelecilik kaybolmamıştı. Grene sol tarafta, M.B.K. üyelerine vestiyer vazifesi gören ve posta kutularının bulunduğu odanın önünden geçerken birkaç saniye duraklar gibi oldu, vazgeçerek, karşısına gelen merdiveni tırmanıp Meclisin ikinci katına çıktı.

Lâcivert elbiseli, kısa boylu, sevimli adam, Ulaştırma Bakanı General Sıtkı maydı. Millî Birlik Komitesinin, o sabah başlıyan, Kurucu Meclis Anayasasıyla ilgili müzakerelerine geliyordu. Toplantı saat 9,'da açılmış, ancak Bakan, bakanlığının bâzı önemli işleri dolayısıyla geç kalmıştı.

Vestiyerin önünden geçerken iki saniyelik tereddüdü de, kapının sağ tarafına asılmış devam cetveline "var" işaretini koymak içindi. Ama vakit kaybetmemek maksadıyla bundan vazgeçmiş olacaktı. Nitekim son Serece pratik bir şekilde tanzim edilmiş devam tablosuna göz atanlar, o gün sevimli Bakanın toplantıya katılmadığı zehabına kapıldılar. Tablo üçe ayrılmıştı. En solda, Komite üyelerihin Cemal Gürselle başlıyan isimleri yazılıydı. İkinci bölüm toplantıya katılanları, 'üçüncüsü ise toplantıda bulunmayanları gösteriyordu. Her M.B.K. Üyesi bir kırmızı daire şeklinde işaretlenmişti. Daireler müteharrikti. Toplantı sabahı kırmızı daireler üçüncü bölüme yerleştiriliyor, gelen Komite üyesi kendisini gösteren kırmızı daireyi o bölümden alıp öbürüne aktarıyordu. 'Böylece bir bakışta kimin Mecliste olduğu, kimin olmadığı anlaşılıyordu.

O gün Fahri Özdilke ait kırmızı daire.de üçüncü bölümdeydi, ama kendisi Meclisteydi. Geç kalmış, daireyi yerine koyamamıştı. Asıl Şükran Özkaya ile Suphi Gürsoytrak Mecliste bulunmuyorlardı. Cemal Gürselin, rahatsızlığı dolayısıyla gelemediği dr esasen biliniyordu.

M.B.K. nin Kurucu Meclis Anayasası müzakerelerine başlamasıyla, üyelerin dersim şart oldu. Bu bakımdan çok âcil işlerin dışında bütün Komite üyeleri Meclise geliyor ve toplantıya katılıyorlardı. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi, bugünlerde memleketin hakikaten en önemli meselesi buydu.

Sezai Okan
Sert ihtilâlci

İkincisi, konu Anayasaydı. Bu sebepten müzakerelerde beşte dört çoğunluğun sağlanması lâzımdı. General Gürsel'hastalığı sebebiyle gelemiyordu. Üye sayısı böylece 22'ye inmişti. Özdilek ise Generale -vekâlet ediyordu. Bu yüzden işleri, gecikmesini hatta hiç gelememesini zaruri kılıyordu.

Sıtkı Ulay
Gecikenlerden

Üye sayısı 21'e iniyordu. Hele Komite üyesi Bakanlardan Ulayın da bakanlıkla ilgili bir işi çıktı mı, üye sayısı, müzakerelere başlamak için ucu ucuna ancak denk geliyor ve. bir eksik, nisabın tamamlanamamasına yol açıyordu. Bu yüzden Komite üyeleri, Anayasanın müzakeresi sonuna kadar diğer işleri bir kenara bıraktılar ve toplantılara katılmaya gayret ettiler.

Buna rağmen nisap temini, doğrusu, güç oluyordu. Meselâ Karavelioğlunun, geçtiğimiz hafta içinde bir gün saat ll'de, dış borçlarımızın ödenmesiyle ilgili bir basın toplantısı yapacağı haber verildi. O gün Özkaya ve Gürsoytrak,, dışarıdaki işleri dolayısıyla gelememişlerdi. Şayet Ulay da yetişmemiş olsaydı, 19 kişilik nisap temin edilememiş olacak ve Karavelioğlu muhtemelen basın top* lantısına bir hayli geç başlıyacaktı. Nitekim üyeler bunu bildiklerinden Özkaya ve Gürsoytrakı telefonla aramaları için ilgili memurlara emir verdiler ve telefonlar derhal başkenti taramaya başladı.

Gaye, Kurucu Meclis Anayasasının bu haftanın başına yetiştirilmesi ve Yılbaşında Temsilciler Meclisinin çalışmağa başlamasının teminiydi. Komite bu yüzden, icap ederse geceleri de üçüncü bir oturum yapmayı kararlaştırdı. Haftanın sonundaki günlerde bu toplantılara başlandı. Geride bıraktığımız hafta biterken Yediler Komisyonunun hazırladığı kanun tasarısı Komite tarafından incelenmiş ve ufak tefek değişikliklerle kanunlaşmak üzere masanın üzerine konmuştu.

İki kanun

Komite, gayet güzel ve mantıki bir buluşla işe tasarıyı ikiye bölmekle başladı. BİT, Geçici Anayasayı alâkalandıran kısım vardı. O kısım beşte dört ekseriyetle görüşüldü. Bu, "Feyzioğlu Tasarısı"nın bir bölümü dışında kalan fasıllarıydı. Fakat tasarının "Seçimlerle ilgili hükümler" başlığı altındaki kısmı 'Temsilcüer Meclisinin seçilmesiyle ilgili kanun tasarısı" adını aldı ve mûtad kanunlardan biri olarak müzakeresine geçildi. Mucip sebep şuydu: Temsilciler Meclisi Anayasayı ve Seçim Kanununu hazırladıktan sonra dağılmiyacak mıydı? Yâni, bir defaya mahsus olmak üzere teşkil edilecekti. Demek ki kurulduktan sonra kendi seçimiyle alâkalı maddelere lüzum kalmayacaktı. O halde bunları Geçici Anayasada muhafaza etmenin mânası neydi? Böylece, iş biraz kolaylaşmış oldu. Zaten Yediler Komisyonu çok ciddi çalışmış ve esaslı bir metin hazırlamıştı. Bu metinde, hususi mak-

sat taşıyan saçmalıklardan hiç biri yer bulmamış, Kurucu Meclisin ruhu ve mânası muhafaza edilmişti.

Bir defa, sayın Bakanların Devlet Başkanına sundukları horoz şekerlerinin tamamı M.B.K. tarafından kaale alınmadı. Her an feshedilebilecek bir Meclis nasıl ciddiye alınabilirdi? Üstelik, demokrat ruhlu Gürsel de böyle bir arzu taşımıyordu. İstediği Meclis, göstermelik bir meclis değildi ki.. Buna mukabil, Bakanların Temsilciler Meclisine üye olmaları kabul edildi. Tabii "Truva Atı"nın karnını, genç subaylar deliverdiler. Partili olmak, temsilciliğe mâni "kasıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmak, ağır hapis cezası veya sahtecilik, dolandırıcılık, hileli İflâs, hırsızlık, emniyeti suiistimal, zimmet, irtikâp, rüşvet, ihtilas suçlarından hüküm giymiş bulunmak" gibi şartların arasına, elbette ki sokulmadı. Bu suretle, "partili fobisi" ortadan kaldırıldı. Partilere ayrılan kontenjan da ıslah edildi. Partilerin tastamam 74 temsilcisi olacaktı ve memleketteki gerçek kuvvet muvazenesini tam aksettirmemekle beraber -zira C.K.M.P„ C.H.P. nin üçte bir kuvvetine sahip bulunmaktan çok uzaktır bunlardan 49 tanesi Altıoklu partiye, 25 tanesi Terazili partiye gidecekti. Gençlik ise, asıl vazifeleri derslerine devam etmek ve faal politika değil, İnkılâpların, Cumhuriyetin ve Demokrasinin bekçiliği olduğundan sembolik olarak "Hürriyet Gazisi" Hüseyin Onurla temsil edilecekti.

Yediler Komisyonunun da, sonradan M.B.K. nin de üzerinde ehemmiyetle durduğu iki husus Temsilciler Meclisinin nasıl bir seçim yoluyla kurulacağı ve bu Meclisin kanunların çıkarılmasına iştirak payı oldu. Tek dereceli seçim düşünülmedi değil. Fakat "Feyzioğlu Tasarısındaki "bunun mahzuru faydasından büyüktür" görüşü daha çok taraftar topladı. İş aceleydi ve zaten sonradan referandum yapılacağına göre Anayasa bir seçimle perçinleşecekti. Ancak, köye kadar inmekte fayda vardı. Zira, aksi halde korkunç bir demagoji derhal başlayacaktı. Tasarıya göre Köy Dernekleri işari oyla kendi seçmenlerini seçecekler, bunlar ilçelerde birleşip ilçe seçmenlerini tes bit edecekler, ondan sonra İl seçim heyetleri teşekkül edecekti. Teşrii vazifeye gelince... "Feyzioğlu Tasansı"na göre Kurucu Meclisten M.B.K. nin istemediği kanun geçmeyecekti. Fakat Komite bunu yeter görmedi. M.B.K. nin istediği kanun da geçmeliydi. Bunda ısrar ederken Komite, meselâ doktorluğun devletleştirilmesi gibi tasarıları göz önünde tutuyordu. Bu yolda bir formül

Ekzantrik Görüşler

M.İhsan Kızıloğlu

Fikirlerini söyleyeni Muharrem İhsan Kızıloğlu (İçişleri. Bakam)
Bu fikirleri yazan : Aydoğan Önol (Hürriyet Muhabiri)
Fikirlere şaşanlar: Herkes

Sual: Siyasi parti kurulmasına ne zaman müsaade edilecek?
Kızıloğlu : Ne zaman samimi parti kurucuları çıkarsa..
Herkes: Allah, Allah!

Sual : 20 Ekim 1961'de Büyük Millet Meclisi Kurulacak mı?
Kızıloğlu : Taahhüt öyle..
Herkse : O da ne demek !.

Sual: Politikaya atılmalı niyetinde misiniz?
Kızıloğlu.: Ukde 98 hayır, yüzde 2 açık kapı bırakayım.
Herkes t Allahtan!

Sual t Mevcut partilerden birine intisabınız bahis mevzuu olabilir mi?
Kızıloğlu t Asla.
Herkes : Hayırlısı!

Sual: Şayet mebus olmaya karar verseniz C.H.P. ve GK.M.P. den hangisini tercih edersiniz?
Kızdoğlu: Hiç birini.
Herkes s Şahsi fikri..

Sual: İktisadi konudaki görüşünüz nedir:
Kızıloğlu i Büyük ölçüde liberalizme yer verin, bu yoldan tasarlamayan işlerin hükümet tarafından yapılması..
Herkes: ?!!?

Sual t CH.P. nin altıoku hakkında ne düşünüyorsunuz?
Kızıloğlu : CH.P. nin prensiplerinde zıtlıklar vardır. Meselâ, halkçı olan cumhuriyetçi olamaz, milliyetçi olan halkçı damat»
Herkes: ?!!?

Sual: İsmet İnönü hakkındaki fikriniz nedir?
Kızıloğlu: Büyük devlet adamıdır. Kendini parti adamı olmaktan kurtarmalıdır.
Herkes: Partisiz devlet adamı? Sakın, peygamberlikle karıştırılmış olmasın?.

Sual: CH.P. nin son on yılda D.P. iktidarıyla mücadelesini nasıl buluyorsunuz?
Kızıloğlu : Hiç alâkadar olmadım.
Herkes : Hay Allah!. Birader, şunu başta söyleseydin ya..

bulundu. Formül, Kurucu Mecliste M. B.K. ile Temsilciler Meclisinin eş kuvvet sayılması prensibine dayanıyordu. İhtilaflı konular iki heyetin reyleinesindeki nisbet göz önünde tutularak karara bağlanacaktı. Tabii sistem biraz karışıktı.

Terleten müzakereler

Bütün bu hususlar, bitirdiğimiz hafta boyunca M B.K. üyelerini terletti. Genç subaylar kusursuz bir metin hazırlamak istiyorlardı. Nitekim, geçeri haftanın ortalarında bir gün, öğleden sonraki oturum pek hararetli geçti ve bâzı esaslı kararlara varıldı. Sabahki toplantıyı idare eden Fahri Özdilek, bakanlığındaki işleri dolayısıyla öğleden sonra gelemediğinden yerine bir başkası vekâlet etti. Üyelerden bir de Şükran Özkaya eksikti. Tabii Gürsel hastalığı dolayısıyla toplantılara iştirak edemiyor-

Öğleden sonraki toplantı19.10'da sona erdi. Ama işin önemli kısmı saatlerin 18.15'i gösterdiği sıralarda tamamlanmıştı. Komite, Kurucu Meclis Anayasasını bu saatte bitirmiş, işin ikinci kısmına geçmişti. İkinci kısım. Temsilciler Meclisinin seçilmesiyle ilgiliydi ve Yedier Komisyonu tarafından bâzı değişikliklerle hazırlanmış kanun tasansıydı.

Cumartesi günü Temsilciler Meclisinin seçimiyle ilgili tasarı üzerinde çalışılmağa başlandı. Bu da bitince Anayasa ve Temsilciler Meclisinin seçilmesiyle ilgili tasarı kanun olmak için hemen sâdece imzaya kalmıştı.

Sert ihtilâlci

İşte bütün bunlar olup biterken, geride bıraktığımız hafta içinde gözler, Yediler Komisyonunun sözcülüğünü yapan bir ihtilâlciye çevrildi. Kurucu Meclis hikâyelerinde adı en sok geçen kurmay, Sezai Okan oldu. Sezai Okan, Komisyonun çalışmaları hakkında basma malûmat verirken, hazırlanan tasarının muhtevasından şöylece bahsetmiş, derinine inmemişti. Genç Albayın sözlerinde önemli olan nokta,. Kurucu Meclisin en geç bu ayın sonunda teşekkül edeceği, ve büyük bir ihtimalle 2 Ocak tarihinde faaliyete geçeceğiydi. O zamana kadar kanun kabul edilecek, Temsilciler Meclisi kurulacak ve Mili Birlik Komitesiyle birlikte çalışmalarına başhyacaktı.

Sezai Okan 1917 yılında Bursanın iSetbası mahallesinde, eski bir Bursa evinde dünyaya geldi. Babası Binbaşı Mehmet Emin bey, ikinci çocuğunun da erkek olmasına bir bakıma sevinmiş, bir bakıma üzülmüştü. Küçük Sezainin ağabeysi Zekâi, o sıralarda genç bir teğmendi.

Küçük Sezainin hayatının ilk günleri bu eski Bursa evinde geçti. Daha pek küçük yaştayken babası Mehmet Emin beyi kaybetti. Bunun üzerine ailesi toparlanıp İstanbula göçtü. Beşiktaşta bir eve yerleştiler. İlk okul çağına geldiğinde Sezai, Çırağan Sarayının içindeki 20. İlkokula elinden tutulup götürüldü. Boğazın sularının devamlı dövdüğü Sarayın yalısında küçük Sezainin tam beş yılı geçti. Okanın en ziyade sevdiği ve hayal meyal de olsa hatırından çıkarmadığı günler bu günlerdir. Ailenin hemen bütün erkekleri askerdi. Baba bir binbaşıydı, ağabey yeni subay çıkmıştı. Okan ailesi için askerlik âdeta bir mezhepti. Ordu sanki Okan ailesinin içine girmişti. İlkokul bittikten sonra küçük Sezai, Konya Askerî Orta Okulunun yolunu tuttu. Sene 1929 du. Konya Askerî Orta Okulu Sezainin aile içinde aldığı terbiyenin âdeta bir devamını teşkil etti. Sezainin askerliğe olan sevgisi bir hayli arttı ve sağlamlaştı. Konya Askerî Orta Okulunda, ilerde kader birliği yapacağı bir başka arkadaşıyla tanıştı. Bu, kısa boylu, çelimsiz, cin gibi bir çocuktu. Adı Samiydi. -Albay Sami Küçük-. Küçük Sezai ve Saminin arkadaşlıkları, Türkiyenin kaderini değiştirecek bir ekipte beraber bulunmaya kadar vardı.

Küçük Sezai, Konya Askerî Orta Okulunda geçen hayatını dâima hasretle ha tırlar. Hele bir hatırası vardır ki hiç unutamaz. Son sınıf bitirme imtihanları sırasındaydı. Edebiyat imtihanının yapıldığı salondan içeri girdiğinde küçük Sezai, bir hayli heyecanlıydı. Mümeyyiz olarak gelen hoca Sezaiye adını sordu. Genç askeri talebe,, "Sezai" dedi. Öğretmen bu defa:

"— Ne demektir Sezai?" diye devam etti.

"—Sezadan gelir efendim"'

"— Peki, seza ne demek?"

"— Lâyık demek efendini"

Hoca gülmüş ve küçük Sezaiyi okşayan bakışlarla süzdükten sonra:

"— Ee peki, yâni şimdi sen mükâfata lâyık mısın?" demişti.

Sezai, gözlerini yere indirerek cevap verdi:

"— Bu, sizin takdirinize bağlı hocam. Takdir edecek durumda olan sizsiniz".

Osman Köksal - Sami Küçük
Okanın kader yoldaşları

Konya Askeri Orta Okulunu Bursa Işıklar Lisesi takip etti. Bursa, genç Sezainin doğduğu memleketti. Işıklar Lisesinde geçirdiği üç yıl genç Sezaiyi ordunun iyi bir elemanı olmaya hazırladı. Işıklar Lisesi-ikmal edildikten sonra genç subay namzedine, hayatında çok büyük bir yer işgal edecek olan Ankara yolunu tutmak düştü..

Harbiyenin 1939 yılı mezunları arasmda asteğmen olarak orduya katıldı. Okan ailesinin ikinci oğlu da böylece Türk Silâhlı Kuvvetlerinin şerefli bir mensubu olmuştu.

Bundan sonra yıllar çabuk geç-

ti. Teğmenlik, üsteğmenlik ve nihayet yüzbaşılık geldi çattı. Sezai Okan yüzbaşı oluncıya kadar evlenmedi. Yüzbaşılığının ilk yıllarında İstanbula izinli olarak gitmişti. Ailesi; dünya evine girmesini pek arzuluyordu. İşte ne olduysa oldu ve bu izin sırasında hayat arkadaşı Melâhat hanımı tanıdı. Evlendiler.

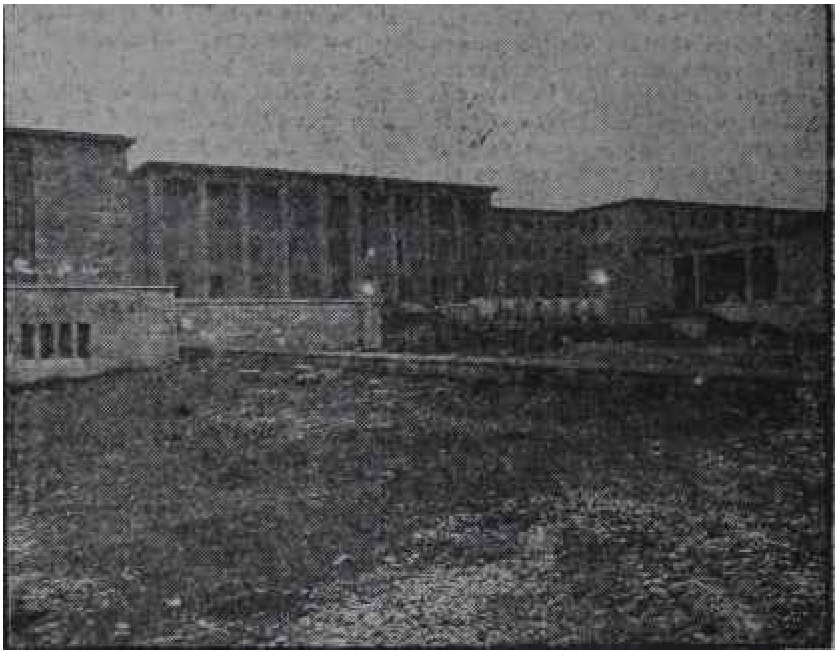
Hayatlarının bundan sonraki kısmı her askerin hayatı gibi monoton geçti. Tâ tekrar başkente dönünceye **kadar...** Bu arada Okan, Kara Harp Akademisini ve Yüksek Kumanda Akademisini bitirmişti. Kurmay yarbay olarak, Genel Kurmay Başkanlığı Plân ve Harekât Dairesine atandı.

İlk tepkiler

Yarbay Okanın, bu vazifesi sırasında son derece sıkıntılı günleri oldu. Hele 1957 seçimlerinden sonra, hürriyet âşıkı Yarbay dayanılmaz acılar içinde kıvrandı durdu. **1957** seçimleri bitmiş ve zamanın iktidarı vatandaş hak ve hürriyetlerini alabildiğine kısmağa, basına alabildiğine baskı yapmağa başlamıştı. Bu, genç Yarbayın içinde derin acılar husule getiriyordu. Okan, memleketin gidişini beğenmiyor ve muhakkak birşeyler yapmak lâzımgeldiğine inanıyordu. Ne yapması gerekirdi veya ne yapmalıydı? İşte bu ne yapmalıydılar istifhamı herşeyi hazırlamış, genç Yarbayı ihtilâlin dirijanları arasına sokmuştu. Durum karışıktı. İşin planlanması ve teşebbüsün sızıltı vermemesi lâzımdı. Genç kurmaylar bir araya geldiler. Albay Küçük ve Albay Köksal, Okanın **çok** eski arkadaşlarıydılar, İhtilal hazırlığına başlanıyordu. Hücre usûlü çalışılıyordu. Bir gün gelecek herşey saat gibi tıkır tıkır işler olacaktı. Okan ilk hücredeydi. Çalışıyor, çalışıyor, durmadan çalışıyordu.

İhtilâlin yapılması nihayet kararlaştırıldı. Durum **son** derece kritikti. 25 Mayıs gecesi harekete geçilecekti. Zira zamanın Cumhurbaşkanı Ankarada bulunan birliklere itimat etmiyordu. Dışarıdan birkaç birliğin Ankaraya getirilmesini İstemiş ve bunda kararlı olduğunu Ethem Menderese açmıştı. Bunca emekler suya düşebilirdi.

İşte işin burasında kurmaylar bir kundak koymayı akıl ettiler ve kundağı ustalıkla yerleştirdiler. Efendim, dışarıdan gelen mektuplarda, haberlerde belirtildiğine göre diğer birliklerin ağzında bir şey sakızdı: Ankarada bulunan birlikler birer "eşşek âliydiler?" Niçin harekete geçmiyorlardı? Ah, kendileri orada olmalıydı lar ki.. Ordunun haysiyetiyle oynanıyordu da, Ankarada bulunan birlikler elleri kolları bağlı oturuyorlardı!

Yeni Meclis binası
Hazırlık var

Bu haberleri, Celal Bayara anlatmak lâzımdı. İşe Osman Köksal memur edildi. Şans biraz da yardım etmişti. Ethem Menderes Bayarla aynı fikirde değildi ve Köksalla konuşacaktı. Üstelik Bayar, Köksala bile itimat etmiyordu. Okan Köksala kundağı koymasını tembihledi. Menderese, diğer birliklerden gelen haberler anlatılacak ve akimi başına alması söylenecekti. Daha sonra durum Bayara anlatılacak ve yapacağı yanlışlık önlenecekti!

İşler tıkır tıkır gitti. Ethem Menderes Köksalı çağırttı ve Cumhurbaşkanının fikrini söyledi. Muhafız Alayı Kumandanı ilk olarak, kendisinin değiştirilmesini, böyle bir töhmet altında çalışamıyacağını bildirdi.,

Ethem Menderes, Köksalın hassasiyetine doğrusu hayrandı. Hele dışarıdaki birliklerin . düşüncelerini öğrenince adamakıllı kani oldu ki Cumhurbaşkanının dediği yapılırsa işler sarpa saracaktı!

Ancak zamanın Millî Savunma Bakam, bunu Bayara doğrudan doğruya söylemeğe cesaret edemiyordu. Onun için o da bu işe Köksalı memur etti ve düşüncelerini, dışarıdaki birliklerin durumunu Cumhurbaşkanına intikal ettirmesini tembihledi. Koksal Bayara' durumu anlatınca birkaç gün daha kazanılmış oldu. Şimdilik işten vazgeçilmişti; İhtilâl de cumartesi günü, sabaha karşı yapılacaktı.

Ama ne olduysa oldu-bunu ileride harp tarihi açıklıyacaktır- harekete bir gün evvel geçilmesi kararlaştırıldı. Harp Okulundaki ilgili subayların karardan haberleri yoktu. Üstelik o gün saat 17'de eve gidecekler ve ertesi sabah hazırlıklı.. döneceklerdi. Okan, yeni Büyük Millet Meclisinin civarında Köksal, ve Küçükle yaptığı tarihî konuşmayı-Köşkün düşürülmesiyle ilgili plânların hazırlanması- müteakip bir jipe -ki Okan bu jipin numarasını hiç unutmaz ve hatırladıkça kendi kendine gülümser- atlayıp Harp Okulunun yolunu tuttu. Genç yarbayın bindiği jipin numarası 100 dü. Harp Okulunda gerekli temasları yaparak, vazifeli subayların eve gitmemelerini sağladı. Zira evlere gidiş, sonra dönüp tekrar okula geliş bir aksaklığa sebebiyet verir, herşey berbat olabilirdi. Üstelik, düşman pusudaydı.

Genç Albayın -Okan bugün Albaydır- hayatta en fazla severek yaptığı iş, testim olması için Cumhurbaşkanı Bayara ilk ültimatomu gönderişidir. Bu olay Okan için, .hayatı boyunca kendisini mesut etmeğe kâfi. gelecek kadar önemlidir.

Gene ihtilâl sabahı başından geçen ve belki de kendisinin ölümüne sebebiyet verebilecek kadar mühim olan bir olayı hatırladıkça Okan, tatlı tatlı gülümsemekten kendini alamaz.

Genç Yarbay, ihtilalin idare edildiği o zamanki örfi İdare Kumandanlığı odası. telâşlı girmiş ve ültimatomu Bayara okumak için tele-

fonun nerede olduğunu sormuştu. Gerçi Okan oradaki vazifeli subayları tanıyordu, ama genç subayların, kurulmuş teşkilâtın şekli bakımından Yarbayı tanımalarına imkân yoktu. Düşününüz ki bir yarbay odaya giriyordu. Elinde bir kâğıt vardı ve heyecanla telefon arıyordu. Okan telefonu sorduğunda, karşısında tam üç tane sten tabanca gördü. Bir ara irkildi. Allahtan, soğukkanlılığını kaybetmeden durumu izah etti.

Sezai Okan, ihtilâlden bu yana ziyadesiyle yorulan ve dinlenmeğe da vakit bulamıyan Komita Üyelerinden biridir. Geceleri eve gidince birşeyler okumadan yapamaz. Hattâ Okuyarak uyuma âdeti bile vardır. İki kız çocuğundan onbir yaşmdakinin adı Sezadır, İki yasını henüz dolduranın adım ise kabası Feza koymuştur. Sebebini soranlara Okan:

"— Birada?, feza devrinin çocuğu" diye cevap vermektedir.

Eşinin son derece iyi yemek yapmasına rağmen genç Yarbayın yemekle başı boş değildir. Öyle ki bir lokantaya girdiğinde önüne getirilen listeyi bir kenara atıp, yandaki masalara bakar ve:

"— Birinciyi şundan, ikinciyi şundan getir" deyip, mönüyü yemek yiyenlerin masalarından tertipler.

Toplantı toplantı üzerine

Genç Albayın dahil bulunduğu Yediler Komisyonu geride bıraktığımız hafta içinde beş gün beş gecelik mesaisini bitirdikten sonra, hazırlanan tasarı Milli Birlik Komitesi Genel Kuruluna getirildi. Komite ilk iki gün içinde yaptığı toplantıların Sonunda tasarının tümünü ufak tefek değişikliklerle kabul etti ve maddelerine geçildi. Bâzı maddeler pek çabuk geçiştiriliyor, bâzıları üzerinde ise bir iki saat müzakereler uzuyordu. Toplantılara ekseriya Özdilek başkanlık etmekteydi.

Cuma sabahı saat 9'da toplanan Komite, öğleden evvelki oturumu çabuk bitirdi. Saatlerin 11.45'i gösterdiği sıralarda üyeler birer ikişer Meclisi terke başladılar. Binbaşı Özgüneş, o gün resmi idi. Bir gazetecinin sorduğu suallerden kaçmak ister gibi bir hali vardı. Nitekim:

"— Binbaşım, partilere ayrılan kontean 70 mi 50 mi?" şeklindeki, haftalardır devam eden soruyu:

"— Söyliyemem, zira ne söylesem yalan olur" diye cevaplandırdı.

Komita üyelerinin en şen ve güleryüzlüsü muhakkak ki Ahmet Yıldızdı. Lâcivert elbisesine taktığı lâcivert desenli kravat pek yakışmıştı. Pardesüsünü kolunda taşıyordu. Basın • Yayın Umum Müdürü cidden politik bir adam olmuştu. Gazetecilerin sordukları aynı mealdeki suale: "— Gazeteleri okumadım" demekle yetindi.

Fahri Özdilek kimseyle konuşmamak için olacak. Meclisi pek acele terketti. Kapıya yanaşan otomobiline süratle bindi ve arkadaki koltuğa âdeta gömüldü.

Albay Mucip Ataklıya gelince, o diğerlerinden biraz daha insaflı davrandı. Ataklı, "Gençlik temsilcilerinin Meclise girip girmiyeceği"ne dâir soruyu:

"— Vallahi, kendilerinin feragat etmek istediklerini duydum. Bunu onlarla konuşmak ve bir neticeye bağ lamak lâzım. Bala biraz bekliyelim" diye cevaplandırdı.

Çark dönmekte devam ediyordu. Fakat cumartesi akşamı Meclise davet edilen gazeteciler kabul edilen bası maddelerle birlikte bir de haber aldılar: Kanun, pazartesi veya en geç salı günkü Resmî Gazetede yayınlanacaktı ! iş bitmişti.

C.K.M.P.

Çay ve paçalar

Geçen haftanın başlarında birgün, Ankara Radyosu dinleyici istekleri saatini dinlemekte olanlar, araya giren tok sesli bir spikerin okuduğu tebliğe birden kulak kabarttılar. Tebliğ, Milli Birlik Komitesi tarafından Radyoevine gönderilmiş ve hemen yayınlanması istenilmişti. Ankara siyasi kulisinde tedricen başlıyan siyasî faaliyet, işte o salı gecesi, saatlerin 20.50'yi gösterdiği sıralarda, Ankara Radyosundan yayınlanan iki maddelik tebliğle kızışıverdi.

Ankara Radyosundan yayınlanan ve büyük bir alâka ile dinlenen tebliğ. Milli Birlik Komitesinde devam eden KUTUCU Meclis çalışmalarıyla ilgiliydi. Millî Birlik Komitesi, Yediler Komisyonunun son rötuşlarını yaptığı Kurucu Meclis Anayasasının tümünü kabul etmiş ve maddeler üzerinde müzakerelere başlamıştı. Tebliğin yayınlandığı saatlerde bir başka yerde de, temposu hayli süratli bir başka hazırlık yapılıyordu. Hazırlığın yapıldığı yer, Yani Meclis binasının meşhur D blokunun hemen yanında bulunan C blokuydu ve hazırlığın merkez-i sıkletini blokun büyük salonu teşkil ediyordu. Tavanında 14 kristal avize bulunan, duvarları maun kaplı bu pırıl pırıl salon, belli ki, tarihi ve müstesna günler yaşıyacaktı. C bloku Kurucu Meclisin çalışmaları için hazırlanmaktaydı.

İşte geçen haftanın başında Ankara Radyosu vasıtasıyla yayınlanan Millî Birlik Komitesinin bu tenvir eaici tebliği, başkent ufuklarında yeni siyaset rüzgârlarının belirmesine vesile oldu. Gerçi Milli Birlik Komitesinin, 37 Mayıs harekâtını müteakip yayınladığı meşhur 8 numaralı tebliğ, siyasî faaliyet meselesini sağlam bir direğe bağlamıştı. Fakat, Kurucu Meclisin faaliyet hazırlıkları, pusuda bekleyen politikacıların bu faaliyeti tedricen de olsa devam ettirmelerine mani olamadı. Bu, tabii görüldüğü için üzerinde pek durulmadı.

Borucu Meclis hazırlığı siyasî partiler için bir ayna yerine geçti. Her parti kendi bünyesi içinde faaliyete girişti. Ancak bu hazırlıklarda partilerin, kendi hüviyetleriyle mütenasip hareket tarzları dikkati çekiyordu. Şüphesiz ki en câlib-i dikkat hazırlıklar "Dev Parti C.K.M.P." de cereyan ediyordu. Bunun içindir ki gözler bu partiye ve onun dehşetengiz idarecilerine çevrildi.

Adam peşinde

C.K.M.P. de Kurucu Meclis hazırlığı, doğrusunu söylemek gerekirse, pek sıkı tutuldu. Genel Merkez bu meselede gereken dikkat ve itinayı göstermekte, elhak, kusursuzdu! Hazırlığın başında, illerden gelecek temsilcilerin C.K.M.P. ye maledilmesi geliyordu. Bunun için kuvvetli isimler üzerinde kafa yormak gerekmekteydi. C.K.M.P. nin heyecanlı idarecileri bu meselede bir kolaylık düşünmekte gecikmediler. Hemen, bütün mevcut İl teşkilâtın hitaben bir tamim kaleme alındı. Meali, illerden gelerek temsilcilerin mutlaka siyaset dışı kalmış kuvvetli isimler arasında seçilmelerini sağlamak olan tamim tezelden Anadoluya ve İstanbula sevkedildi,

Güdülen maksat aşikârdı. Bir C.K.M.P. linin, il temsilcisi olarak

Çıra gibi..

Amerikan usulü bilmeceler vardır. "Kraliçenin donuyla memleketin bayrağı arasındaki fark nedir ? diye sorarlar.

Hani insan, Menderesin "Ben aday olarak odun göstersem bu millet seçer" dediğini, üstadı karşılamak üzere sevkedilen Demokratların, masraf defterlerine "tomruk nakli" şeklinde geçtiğini okudukça düşünmeden edemiyor: "Bu partiyle odun arasındaki fark nedir ?

Galiba, hiç!

İkisi de yanıyor, ikisi de kül olup gidiyor.

Temsilciler Meclisine gelmesini beklemek hayaldi. Belki koca Türkiyede bir tek Bölükbaşı, Kırşehirden çıkabilirdi. O kadar, tilerin gözde şahsiyetlerinin çoğu C H P . mensuplarıydı. Son Meclisteki C.H.P. milletvekilleri vardı, kıymetli ve genç avukatlar mevcuttu. İller, bunların parlamento tecrübelerinden istifadeyi tercih edeceklerdi. Her halde, C.K.M.P. lilerin zerrece şansa yoktu. O halde yapılacak iş, bir C H P . linin gelmesini her ne pahasına olursa olsun Önlemekti. Bunun için partisiz bir şahsiyet bulunabilir, onu D.P. lilerle C.K. M.P. liler müştereken destekleyebilirlerdi.

Tabii bu arada, kandırılması mutasavver bu partisiz "kuvvet"lerin, "Dev Parti"nin' müstakbel Meclisteki Grubunda yer alacağı şeklinde bir vaadle de harekâtın takviyesi ihmal edilmedi. Bu parlak fikre göre siyaset dışı kalmış partisiz vatandaşlar evvelâ Kurucu Mecliste ü temsilcisi olacaklar, daha sonra da C K M . P. nin müstakbel iktidarının elemanteşkilâtı arasında mekik dokuyacaklar ve bir nevi irtibat memuru vazifesi göreceklerdi. Üstelik bu kuryelerin, ağzı lâf yapanlar arasından seçümesi iktiza ediyordu. Hemen akla, sahipsiz kalan Demokratlar geldi. Onlardan faydalanmak pekâlâ kabildi. Üstelik onların on yıllık politika tecrübeleri, bu işe elverişli olmaları için kâfi sebepti. Boşta kalan oylar hemen teşkilâta postalandı. Bu arada Genel Merkez daha parlak fikirlerin peşindeydi.

147lere dikilen göz

C. K . M P . nin, basiretleri müsellem idarecüerinin gözleri bir noktaya teksif edildi: Millî Birlik Komitesinin görevlerinden affettiği 147 öğgetim üyesi onlar için bulunmaz nimetti. Hemen faaliyete geçildi. Üniversitenin bu, affa uğramış elemanlarının C.K.M.P. istikametine tevcihi için hazırlıklara girişildi. Fakat evdeki hesap çarşıya hiç uymadı. Köşelerinde neticeyi bekleyen ilim adamları, sonu belli olmayan bu siyasî maceraya pek iltifat etmediler.- Böylece, C.K.M. nı tatlı tatlı anlatmışlar ve C H P . ne eş bir kontenjana 'lütfen" rıza göstereceklerini bildirmişlerdi. Her halde'o anda farketmedikleri kendilerini dinleyen kurmayların dudaklarındaki ince tebessümdü. M.B.K. üyeleri de kül yutmak veya şamataya kulak vermek niyetinde değillerdi. .

Dam üstünde saksağan

Tabii kendini dev aynasında gören ve "dev"liğine inanan tek parti C.K.M.P. değildi. Bir nevzuhur parti de bu furyada kendine bir pay çıkarmak malihülyası içinde sermestti. Bu parti, ismi var cismi yok, Birlik Partisiydi. Menderesin şakşakçılığını yapan bir ceridenin yaman kurucu ve yazarlarının İnkılâbı müteakip canlandırdıkları bu garip parti de Kurucu Meclise hazırlık kampanyasına girişmişti! Gerçi bu nevzuhur parti için bir kontenjan meselesi bahis konusu değildi. Fakat mühim olan bu, ismi var. cismi yok partinin, hiç olmaz sa Mecliste temsil edilmesiydi! İşte A. İhsan Yazman ve. şürekâsının gayretleri bu noktaya teksif edilmişti. İ-

CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ

lan sıfatıyla B.M.M. ne gireceklerdi. Ne var ki formül taşra teşkilâtında pek itibar görmedi Evvelâ, teşkilât mensupları dehşetli alındılar. Yâni, kendileri adam değil miydi? Sonra, C.K.M.P. nin hitap ettiği sınıf arasında aranılan evsafta adam bulmak pek güçtü. Üstelik partisiz vatandaşlar içinde bulunan. "kuvvet"ler de büyük bir çoğunlukla C H P . ne müitemayildi. Bu yüzdendir ki C.K. M.P. nin becerikli liderleri faaliyet sahalarını daraltttılar ve büyük şehirlerde kulis faaliyetine giriştiler. Maksat, her ne pahasına olursa olsun, Kurucu Mecliste ses yükseltmekti. Bunun için "Dev Parti"" idarecileri, Genel Merkezde her gün muayyen saatlerde toplandılar. Uzun bir masanın etrafına geçerek dirseklerini masaya, ellerini şakaklarına dayadılar ve yeni formüller aradılar. Nihayet, ortaya parlak teklifler atıldı: İllere kuryeler gönderilecek ve adam kandırılacaktı. Bu teklif doğrusu pek parlak bir teklifti. Hemen kabul edildi. Kuryeler, Genel Merkezle *tasra* P. nin bir teşebbüsü daha akim kalmış oluyordu. Tabii bunda, irikıyım liderin her vesile ile kırdığı potlar mühim rol oynuyordu. Anlaşılan aydın sınıf, garip telâkkilerin zebunu olan p a r t i y e aldırmayacaktı, İşte Bölükbaşıyı çileden çıkaran da buydu!

Fakat, bitirdiğimiz hafta CK.M.P. liderinin kulağına asıl kar suyunu kaçıran, M.B.K. tarafından partilere ayrılan kontenjan oldu. Bakanlar Kurulunun hususi maksat kokan tâdilleri kaale dahi 'alınmadı ve partilere 75 kişi verildi. Bunun üçte biri C.K. M.P. ye veriliyordu. Aslında, kuvvet muvazenesi bu değildi. C H P . beş aursa, C.K.M.P. 1 almalıydı. Fakat ortada başka parti bulunmadığından ve bütün kontenjan da ana partiye gidiyor hissini uyandırmamak için C. HP. nin hafifçe hakkı yendi ve bu nisbet kabul edildi. Ancak; kendilerini dev aynasında görenler, tabii feci bir hayal sukutuna uğradılar. Halbuki Fuat Arda ve Nureddin Ardıçoğlu MB.K. nin Yediler Komisyonu huzurunda ne kadar kuvvetli oldukları-şin fikri cephesini, basın toplantılarının gülü A. İhsan Yazman idare ediyordu. Zaten başka bir idareciyi de görmek, hikmeti hüda, hiçbir kula nasip olmuyordu. Bâzı meraklı kimseler de bu nevzuhur partinin idarecilerinin mazilerini merak ediyorlar ve araştırmalara girişiyorlardı. Bu incelemelerin neticesi Birlik Partisinin geleceği bakımından pek tatminkâr olmuyordu.

Nitekim bitirdiğimiz hafta, hayaller de bitti. M.B.K. Kurucu Meclis gibi ciddi bir işte hafifliğe yer olmadığını görmüştü. Mecliste sâdece iki parti temsil edilecekti: C H P . ve C. K.MP. A. İhsan Yazman içte artık basın toplantılarına dönmekten' başka yapacak İş kalmıyordu.

Üniversite

İhtilâlin ahlâkı

147'ler meselesi, doğrulmağa ve düzelmeğe mahkûmdur. Hatayı. Millî Birlik Komitesi değilse bile Kurucu

Meclis, haydi bilinemedi ilk normal Meclis behemahal düzeltecektir. Zira dâva hem haklıdır, hem da umumi efkâra maledilmiştir. Bir mücadeleyi kazanmanın en kestirme ve sağlam yolu, onu halk oyuna maletmekten ibarettir.

İşte, 1471er meselesi etrafında bitirdiğimiz hafta İstanbulda, Üniversite çevrelerinde en fazla tutan ve yayılan görüş buydu. Nitekim geçen haftanın İkinci yarısında, İstanbul Teknik Üniversitesinin Taşkışladaki devkâri binasuun sütunları arasından çıkan kahverengi elbiseli, bordo papyon kravatlı gık genç adamın 1471er meselesinin doğrulmağa ve düzelmeğe mahkûm olduğuna dair esasen mevcut kanaati daha da pekleşmiş gibiydi. Gerçi Anayasa doçenti İsmet Giritlinin Teknik üniversitenin mavi gözlü nazik Rektörü Prof. Fikret Nartere yaptığı ziyaretin doğrudan doğruya 147'ler meselesiyle alâkası yoktu. Sâdece ortaya bir ek mesele çıkmıştı: 1471er, Üniversitedeki ek görevlerine devam edebilirler miydi, edemezler miydi ? İstanbul Teknik Üniversitesinin muhasebecisi şüpheye düşmüş, durumu Rektörlüğe aksettirmişti. Ek mesele, basiretli Narterin ihtisasım aşıyordu. Onun için, 147'lerin, sözü en fazla «dilen kahramanlarından bir Amme hukukçusu olan Giritliden yardım rica etmişti. Cuma günü saat ll'de ikinci kattaki Rektörlük makamında yapılan görüşmenin esas maksadı buydu.

Giritliye göre, ek görevlere devam edilebilirdi. Çünkü 147'lerin asli görevleri yüzde yüz bitmiş değildi. Yüzde elli nisbetinde de olsa, açık maaşı almaktaydılar. 114 sayılı kanun gereğince 1471er hakkında emeklilik hükümlerinin uygulanması ancak altı ay zarfında bir göreve tâyin edilmedikleri takdirde mümkün olabilecekti. Aradan ne altı ay geçmiş, ne de 147lerden herhangi biri bir göreve tâyin edilmişti.

Giritli böyle bir yazılı fetva verdi, Narter de bunu gerektiği takdirde Ankaraya karşı kullanmak üzere itina ile dosyasına yerleştirdi.

Şaşırtıcı haberler

Geride bıraktığımız haftanın sonunda gene cuma sabahı, gazetelerin Üniversite muhabirlerin verdikleri haberler, şaşırtıcı oldu. Bâzılarına g5re, bir gün önce yapılan İstanbul niversiteli ve İstanbul Teknik Üniversitesi Senato toplantılarında 147'ler meselesi görüşülmemişti. Bâzılarına göre ise müzakere edilmişti. İşin doğrusu, 1471er meselesinin ele alınmış olduğuydu. Zaten 141erin tabiriyle "Üniversitelerde tasfiye bom-

Fikret Narter
Başı dertte bir adam

bası"nın patlatıldığından bu yana, İstanbulda, hayati 1471er meselesinin görüşülmediği Senato; toplantısına rastlanmamıştı.

Aslına bakılırsa, yılan hikâyesi 1471er meselesinin kalın ketumiyet perdesine rağmen kesin hatlarla değilse bile, yuvarlak olarak meçhul tarafı bu haftanın sonunda kalmamıştı. 13 Kasım hareketinden sonra Ankara, İstanbul ve İzmirdeki Üniversitelerin Rektörlerine onar gün arayla birincisi Devlet, Hükümet ve M.B.K. Başkanı babacan Orgeneral Cemal Gürselden, ikincisi Millî Eğitim Bakanından -mahiyetleri itiriyle tıpatıp aynı- "şahsa mahsus" iki mektup gelmişti. Mektuplarda, Bedrettin Tuncelin Cumhuriyet gazetesine verdiği özel beyanata göre, "Evvelce affedilenlerden şimdi geriye dönmeleri istenenlerle, hâlen Üniversitede olup Senatolarca görevlerine son verilmesi düşünülen öğretim üyelerinin tesbit edilerek en kısa zamanda bildirilmesi" istenmekteydi.

Ancak mektuplar, ikinci bir tasfiyeyi gerektirdiğinden, tedirgin Üniversiteleri memnun etmedi. Evvelce Üniversiteden affedilenlerin çıkarılma sebepleri bilinmeden yenileri hakkında menfi bir karar alma, tabiatiyle bahis konusu olamazdı. Çıkarılma hususunda herhangi bir mütaleada bulunabilmek için, sebeplerin bilinmesi zaruriydi.

Rektörler. Senatolaıyla başbaşa vererek uzun uzadıya düşünüp taşındıktan sonra, hem Gürsele, hem de Tuncele -gene "şahsa mahsus" olmak üzere cevaplarını gönderdiler* Narter ile İstanbul Üniversitesi Rektörü Hocaların Hocası Ord. Prof. Sıddık Sami Onarın Tuncele cevabî mektupları, geçtiğimiz haftanın ilk yansında postalandı. İnkılâp İdaresinin tezine antitez teşkil eden Ve gene mahiyeti itibarıyla tıpatıp aynı olan birinci ve ikinci mektuplar, mealen şöyleydi:

"Üniversite muhtariyetini zedeliyen 114 sayılı kanun kaldırılmalı, bu suretle affedilen 147 öğretim üyesi vazifelerine dönmeli, bunlar hakkındaki resmî evrak veya dosyalar ait oldukları Senatolara verilmeli haklarındaki iddialar varit görülenler Üniversitelerin kendi organlarınca tasfiye edilmelidirler."

M.B.K. ile Üniversiteler arasındaki görüş farkının araya bir köprü inşasına imkân bırakmıyacak kadar derin olduğu böylece tekrar anlaşıldı. Yalnız bir noktada benzerlik vardı. O da çıbanbaşı 1471er meselesine parmak basmak lüzumunun taraflarca anlaşılmış olmasıydı, Noktai nazarlar arasındaki mesafeyi kapatmanın bir çâresi elbette bulunacaktı. .Ne vardı ki, Üniversiteler pazarlık kabul etmeğe niyetli olmadıkları gibi, tâvize de yanaşmıyorlardı. Kendilerini kuvvetli ve dâvalarından emin hissediyorlardı. İstanbul, Ankara ve İzmirdeki Üniversitelerin ittifaka vardıkları davranışlarında herhangi bir değişiklik sezilmiyordu. Affedilenlerin gerçekten kirli oldukları anlaşılmadığı müddetçe sonuna kadar mücadele edilecekti. Aksi varit olursa da, içlerinde en yakın arkadaşları dar hi bulunsa, harekete geçmekte tereddüt etmiyeceklerdi.

Müşküllerin kaynağı

147'ler meselesinin naili hazırlıklarının kaplumbağaya taş çıkartacak süratte geliştiğini bitirdiğimiz haftanın sonunda inkâr etmek sordu. Onar. "Olacak" diyor, kati teminat veriyordu. Keza Narter de, "Mutlaka halledileceğine itikadım tamdır" şek ünde konuşuyordu. Şurası muhakkaktı ki, Onar ve Narterin yaptıkları, yumurtlama - dan gıdaklamak te lakki edilemezdi, inkılâp İdaresinin birinci derecedeki mesullerinden, Gür selin harikulade fa kat ortaya söylenen "Hatadan dönmek fazilettir" sloganının fevkin - de vaadler almışlardı. Geçici olarak Üniversitelere ârız olan huzursuzluğun en iyi şekilde giderile - ceği yolunda müteaddit defalar kendilerine garantiler verilmişti.

Mamafih, İnkılâp idaresinin kar şı karşıya bulunduğu müşkülleri de takdir etmemek, hakşinaslık olmazdı. Bir defa, 1471er meselesiyle emeldi İnkılâp subaylarının durumu, arasındaki dağlar kadar farka rağmen yanyana getirilmişti. Halbuki, birinci - sinde bahis konunu olan bir tard, ikincisinde bahis konusu olan ise, hususi tartlarla emekliye şevkti. Bi cincisinde boş bulunan kürsüler, ikinnisinde şişkin kadro konusuydu. Nihayet ikincisin de bahis konusu olan gençleştirme ameliyesi, ikincisi İçin asla varit değildi. Üstelik, müsaade edildiği takdirde, emekli İnkılâp subaylarından kaç tanesi Silâhlı Kuvvetlere dönecekti ?

Bir başka müşkülât kaynağı da, 147'ler hakkında tanzim edilmiş bir dosyanın olup olmadığı meselesiydi. Bâzı öğretim Üyeleri, gösterilemediğine göre, dosyanın bir hayalden ibaret olduğunu ileri sürüyorlardı. Affedilenlerden bâzıları ise gördüklerini söyledikleri dosyayı tasvir bile ediyorlardı. Pek çoğu, eserlerini koltuklarının altındaki çantaya yerleştirerek 13 Kasımdan önce Ankaralım yolunu arşınlamışlar ve affedilme esbâb-ı mûcibelerini öğrenmeğe yeltenmişlerdi. Günlerce oyalanarak atlatılmışlar ve bir türlü M.B.K. nin alâkalı bir üyesiyle görüşememişlerdi. Bir tanesi nüfuzlu bir ahbabı vasıtasıyla ancak dördüncü gün şimdiki La Haya Hükümet Müşaviri İrfan Solmazerin hu suruna kabul edilebilmişti. Ancak o sırada, fazlasıyla meşhur dosyayı kısa bir zaman için de olsa görebilmek mazhari yetine erişmişti 6u, üst kapağı ya rım bir dosyaydı İçindeki üç - dört yaprak kâğıt, dosyanın altından v« üstünden taşıyor du. Tasfiyeye uğrayan öğretim üyelerinin isimler) kâğıtlarda altalta sıralanmış ve karşılarına kısa kısa ağır ithamları havi "Dönme ve mason", "Mutabasbıs ve dedikoducu", Cinsi sapık" gibi asılsız astarsız dedikoducuklar yerleştirilmişti. Ateşli Solmazer, dosyaya, fevkalâde mahrem bir vesikaymış gibi, elleri ve kolları ile karşısındakinin na - zarlarından saklıyarak bakıyordu.

Ancak, 13 Kasım hareketinden sonra üst kapağı yarım dosyaya ne olmuştu, orası meç huldü.

Rivayetler

İstanbulda, Üniversite çevrelerinde dolaşan riva vetler bitirdiğimin haftanın sonunda muhtelifti. Bir habere göre, yani Millî Birlik Komitesi, 147'lerden bâzılarının Üniversiteye dönmelerini mümkün kılan bir teklifi it" ıkla kabul etmişti. Bu "bâzılar" arasında, güya Giritli, gene en

Dönüşü olan nehir

Bir meselenin uyutulmasını, elbette ki hükümet etmenin icaplarından biri saymak kabildir, Öyle hâdiseler vardır ki bir bardak suda fırtına yaratırlar, pek kısa süre bütün cemiyetin dikkatini üzerlerine sekerler, fakat işbaşındakilerin ustaca, münasip şekilde tatbik edecekleri bir «yalama politikası sonunda önemlerini kaybederler, çaptan düşerler, unutulup giderler. Ancak hükümet etmede basiret, hangi meselenin fırtınayı bir bardak suda yarattığını, hangisinin denizleri karıştırdığım doğru şekilde tesbit etmektir. Ölçüde yanılma oldu mu, politika hatalı teşhis üzerine bina edildi mi çeşitli dertler birbiri peşine sıralanır. O zaman uyutma yola, oyalama metodu tarifsiz ihtilâfın sebebini teşkil eder, nasıl zamanında tedavi edilmeyen bir basit çıban en tehlikeli hastalıklara yol açabilirse sosyal hayatta da ateşin üzerine kül yığma gayreti gayet kötü neticeler doğurur. Böyle hallerde hakiki basiret, yaranın üzerine derhal eğilmek, acı da verse gerekli müdahaleyi yapmaktır. "1471er işi" bu çeşit hâdiselerden biridir.

Üniversitedeki tasfiyenin, bir hatâlar zincirinin ikinci halkasını teşkil ettiğinde zerrece şüphe yoktur ve aradaki bağlantının ciddi handikap olduğu muhakkaktır. Eğer bu hareket ordudaki ameliyeyi takip etmemiş bulunsaydı 147'lerden haksızlığa uğramış bulundukları sabit kimseler bugün kürsülerinde, kendilerini özleyen öğrencilerinin aralarında bulunurlardı. Fakat ikinci halkanın ele alınacağı söylentileri dahi, ilk hatânın yedikleri darbeyi hazmetmemiş kurbanlarının seslerini yükseltmelerine yol açmış, ortalık bir anda ve tarifsiz şekilde kanşıvermlstir Bundan, belki 147lerden de fazla, bugün memleketin idaresini ellerinde tutanların üzüldükleri pek açık bir hakikattir. Ancak, yaratılmış olması büyük talihsizlik teşkil eden bu duruma bir çâre aranırken yeni talihsiz beyanlar, yeni talihsiz tutumlarla işin büsbütün ıstırap verici hale sokulması akıllıca bir hareket olmaktan çok uzaktır.

Şu anda en kötü politika uyutma, oyalama politikasıdır. Zira maşeri vicdan bir kere ayaklandı mı, onu bu yollarla tatmine imkân yoktur. Bir tek doğru ve uygun politika vardır: Tam açıklık, cesaretli karar! Açıkça söylemek gerekir ki iki hatâ mahiyet itibariyle eş değildir. Ordudaki ameliye bir emekliye sevk muamelesidir, Üniversitedeki tasfiye bir cezalandırmadır. İnsan haysiyeti bu çeşit cezalandırmaları mubah görmediğinden tasfiyenin üniversitelerin sorumlu organlarıyla birlikte yeniden ve süratle gözden geçirilmesi, zaruri temizliğin o şekilde yapılması idareye sâdece şeref verecektir. Bir nokta kat'i olarak bilinmelidir: Üniversiteyi bu şekilde bırakmak imkânı yoktur, üniversite müessesesini kurtarmak lâzımdır. Ordudaki ameliyeye gelince, onu da mütemadiyen akan bir yara halinde bırakmak milli menfaatle taban tabana zıttır. Madem ki bu bir gençleştirme hareketidir, yaş esas tutularak emekliye sevk muameleleri tekrar gözden geçirilebilir ve belirli şartlara sahip olanların emeklilikleri iptal edilebilir, Askerler daha iyi bilirler; ama öyle görünüyor ki böyle bir yol Ordu bakımından da faydalı alacak, gittiklerine Ordunun yandığı gerçek kıymetlere Ordu yeniden kavuşturulmuş olacaktır.

Her halde "cesaretli karar" saati gelip çatmıştır ve bunun zaruretini kurmaylar herkesten iyi kavrayacak durumdadırlar.

Fazla Sözü edilenlerden Esas Teşkilât Hukuku profesörü cesur Tarık Zafer Tunaya da mevcuttu. Bir başka habere göre, tırpan 114 sayılı kanunun ilgasını derpiş eden bir teklif, yeni Millî Birlik Komitesinde müzakere edilmiş, 7 üye müspet oy kullanmış, bâzıları çekimser kalmış, fakat Komite, kabulü için gerekli çoğunluğu sağlıyamamıştı.

Mamafih Üniversiteler, gelişmeleri olgunlukla takip ettiler. Benzeri olaylarda karşılaşılması mûtad yaygaracılıktan eser olmadı. Herhangi bir polemikten kaçınılmakta ve M.B.K. tutulmakta, desteklenmektedir. Üniversite içinde veya dışında kalan Öğretim üyeleri, ihtilâllerin kanun tanımadığını pekâlâ bilmektedirler. Fakat daha mükemmel surette bildikleri, ihtilallerin ahlâkî olduğudur.

Neticeden emin ve mesleklerine âşık 1471er, bundan bir müddet önce bilhassa "Üniversiteleri ilmileştiriyoruz" incisinin imalâtçıları İrfan Solmazer, Orhan Erkanlı ve Numan Esin triosundan gelen parlak teklifleri ellerinin tersiyle itmişlerdir. Trio, "Muazzam bir yanlışlık oldu, büyük özür dileriz" tarzında sözler sarfettikten sonra, nereden öğrenmişlerde, "Sizleri onore etmeğe kazırız" diye dil döküyordu. Fakat şimdiye kadar 147'lerden hiçbiri, "onore" edilmeği kabullenmemiştir. Kader, bir zamanlar bol keseden büyükelçilik dağıtanları, şimdi yabancı memleketlere Hükümet Müşavirleri olarak göndermiştir. Trio, bir taraftan özür dilerken, diğer yandan da, "iftira et, iftira et ki izi kalsın" Fransız atasözü kulaklarına fısıldanmışçasma hareket etmekten geri kalmamıştır. Buna mukabil 147'lerden İstanbulda bulunanlara daha bayından beri en büyük anlayış ve şefkate yakın alâkayı gösteren İnkılâp İdaresi mensubu, İstanbulun münevver ve beğenilen Vali ve Belediye Başkan Vekili Tümgeneral Refik Tulga olmuştur.

Üçüncü Partinin kurlarını da, 147 ler umursamazlıkla karşılamışlardır. İlim sahasında kaldıkça memleket menfaatleri için yardıma âmâde bulunduklarım belirtmişler, fakat .kuruculuğu, hattâ üyeliği reddetmişlerdir. Bir ara, 147'lerin tekerlerine taş koyan EMİNSU Teşkilâtı da 147'lere şeref üyeliği teklif eylemiştir.

Müteakip gelişme

Ü niversite çevrelerinde endişeyi mücip bir husus ta, 147'ier meselesinin biraz daha uyutulup Kurucu Meclise havale edilmesi temayülüdür. Böyle bir teşebbüs, evvelemirde işi uzatacaktır. Ayrıca, M.B.K. hakkın-

Bir Mülakat

147'ler Meselesinin

Ü niversiteler, bir tırpan darbesiyle yerlerinden sökülüp atılanlart unutmamışlardır. Bu, bir tnüebsesenin hayatiyetini göstermesi bakımından alâka çekicidir ve belki de Türkiyede ilk defa vukua gelmektedir. Bir yandan 47"ler, diğer taraftan arkadaşlarının şahıslarından ziyade zedelenen bir prensibi göz Önünde tutan Üniversite mensupları son derece asil, o nisbette *de tesirli bir mücadeleyi başarıyla yürütmektedirler.*

Ankara Senatosu üç kişilik bir komisyon kurarak yeniden faaliyete geçmiştir. Bu komisyonun üyelerinden biri Ankara Hukuk Fakültesi bekam Prof. Necip Bilgedir. Bitirdiğimiz haftanın sununda bir AKİS muhabiri Prof. Bilgeye başvurarak meselenin esası konusunda bâzı sualler sordu. Bu sualler ve onlara verilen cevaplar bütün Türkiyenin yakından alâkadar olmakta devam ettiği 147'ler isinin bugün ne halde bulunduğunu göstermektedir.

"— Üniversitedeki kanunla tasfiye işini nasıl kar-, Biliyorsunuz ? "

"— Üniversitelerde, kanunla tasfiye yapılmasının doğru olmadığı ve üniversite muhtariyeti ile bağdaşamıyacağı düşüncesindeyim.Bu itibarla 114 sayılı kanunla bâzı öğretim üyelerinin görevlerinden affına ve bâzılarının da görevlerinin değiştirilmesine dair olan kanuna üzüntü ile karşıladık.

Üniversitelerin kendi kendilerini tasfiye edemedikleri hususundaki bir düşünce bilhassa Ankara Üniversitesi bakımından hâdiselere uygun değildir. Zira, Ankara Üniversitesi son zamanlarda dört öğretim üyesi ıakkında kanun hükümleri dairesinde ihraç kararı vermiş bulunmakta idi."

"— Öğretim üyelerinin tasfiyesi ile subaylar hakkındaki karar arasında bir alâka görüyor musunuz?"

"— Kanaatimce, bu iki konuyu biribiriyle kıyaslamak doğru değildir. Subaylar meselesinde şahsî durumlar değil, askerlik prensibi göz önüne alınmıştır. Tatbikatta bazı hatalar belki de mevcuttur. Fakat, prensip gayrişahsîdir. Halbuki Üniversitede yapılan, vâki beyanlara göre bir tasfiye ve hattâ bir cezalandırmadır. Cezalandırma ise gerek 4936, gerek 115 sayılı kanunlara göre Üniversitenin yetkili organları tarafından yapılabilir. Yapılan tasfiyede Üniversitenin yetkili ergan - larından hiç birisinin resmen bilgisinin bulunmaması keyfiyeti de bu işte objektif bir kıstasın bulunmadığı sanısını uyandırmaktadır."

"— Öğretim üyelerinin geri alınmasını ve bu suretle hatanın düzelmesini mümkün görüyor musunuz ?"

"— Bu hususta kati bir ifade kullanmaya imkân yoktur. Devlet Başkanının bir çok kere ifade ettiği üzere vâki olabilecek hataların düzeltilmesini ümit ediyoruz. Bu düzeltme ya 114 sayılı kanunun tamamen kal-

da "Yapamadı, istemedi" İntibaının uyanmasına yol açacaktır. 13 Kasını ayıklama hareketi, ikinci bir beyaz ihtilâldir. 13 Kasımdan sonra teşekkül eden Millî Birlik Komitesinin, eskisinin yaptığı düzensizlikleri ortadan silip süpürmek yoluna gitmesi beklenmekteydi. 147'ler meselesini halletmeden çekilip' gitmesi, demokratik bir iklim yaratmakla görevli M.BK. için, Üniversitelere bakılırsa pek fena olacaktır. Toplanacak bir meyva durumuna gelen 147'ler meselesinin neden geriye bırakılıp, ayağın ucuna gelmiş bir zaferin tepildiği pek anlaşılamamaktadır. Aklın ve hayalin almadığı bir husus da, bâzı M.B.K. üyelerinin "Aldatıldık" mazeretleridir. 147lerin tahammül edemedikleri ise, 114 sayılı kanunun menzilinin dışında kalmak saadetine erişmiş bati Öğretim üyelerinin, objektif bir liyakat esasına göre Üniversitede kaldıklarını ileri sürüp böbürlenmeleridir.

Bir vaziyet, gene gazetelere yanlış aksetmiştir. 147'lerden bâzılarının yeni görevlere tâyin edildikleri sütunları işgal etmiştir.. Meselâ, Ord. Prof. Ferit Hakkı Saymenin Eskişehir Ticari ve İktisadî İlimler Akademisi İş Hukuku Kürsüsüne, Giritlinin aynı ilim müessesesinin Anayasa Kürsüsüne, Tunayanın da, Maçka Teknik Okulunun İnkılâp Tarihi hocalığına getirildiği ileri sürülmüştür. İşin esası, yeni görevlere tâyin değil, 114 sayılı kanundan önce mevcut ek görevlere devam edilmesinden başka birşey değildir.

Hâdiseler trafiğinin son günlerdeki olağanüstü önemine ve kesafetine rağmen basında bir türlü bayatlamış ikinci sınıf haber haline gelemiyen 147'ler meselesindeki müteakip gelişme, M.B.K. nden veya İnkılâp Hükümetinden beklenmektedir. Zira, Üniversiteler son sözlerini söylemişlerdir.

Ankaradakiler

İstanbulda bütün bunlar olup biterken başkentteki Öğretim üyeleri de boş durmuyorlar ve meselenin üzerine doğrusu adamakıllı eğiliyorlardı.

Yapılan toplantılarda gergi bu mesele pek 4le alınmıyordu ama, öğretim üyelerinin konuşmalarından, dost ahbap sohbetlerinde söylediklerinden, yüreklerinin yanık olduğu belli oluyordu. Affedilmeyen öğretim üyelerinin hemen hepsi, affedilenler hakkında kendilerine bir şey sorulmadığı, sicillerinin kendilerinden istenmediği ve bu muamelenin tamamen ayrı bir kanaldan idare edildiğini ileri sürüyorlardı. Nitekim Anka-

Halline Uğraşanlar

dırılması veya 5. maddenin değiştirilmesiyle mümkün olabilir. Hatırlanacağı üzere 114 sayılı kanunun fi. maddesi görevlerinden affedilen öğretim üyeleriyle yardımcılarının bir daha Üniversitede görevlendirilmelerine manidir. Bu madde kalktığı veya Üniversitelere, affedilen öğretim üyelerini geri almak hususunda yetki verilecek şekilde değiştirildiği takdirde, sözü geçen hatanın düzeltilmesi mümkün olar. Üniversitelerimiz bu şıklardan birisinin elde edilmesi için teşebbüse geçmiş bulunmaktadırlar. Fakat, neticenin no seklide ve ne zamana kadar alınabileceği hususunda şimdiden bir şey söylemeye imkân yoktur. Bununla beraber. Üniversitelerimizle Milli Birlik Komitesinin bir işbirliği havası içerisinde duruma en iyi çâreyi bulacaklarına şahsen inanıyorum."

"— Yapılan tasfiyenin isabeti hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"— Kimlerin hangi sebepten dolayı vazifelerinden affedilmiş bulunduklarını objektif esaslara dayanarak söyleyecek durumda olmadığım için tasfiyenin isabet derecesi hakkında da bir şey söyliyemem. Her şahsın kendisine göre, bir takım kusurları, İhmalleri veya beğenilmeyen halleri bulunabilir. Fakat, bunların bir tasfiyeyi icabettirecek kadar ağır Ve ciddi olup olmadığı ancak dosyaların tetkikinden sonra anlaşılabilir. Halbuki Üniversitenin, tasfiye edilenlere ait dosyaların verilmesi hususundaki talebine henüz cevap verilmemiş' bulunduğunu gazete havadislerinden Öğreniyoruz. Bu itibarla yukarıda söylediğim sözü tekrar ederek tasfiyenin isabet derecesi hakkında Ur fikir beyan etmeye imkân olmadığı düşüncesindeyim.

Esasen bahis konusu olan cihet tasfiyenin tatbikattaki isabet derecesinden ziyade bir prensip meselesidir. Biz, bu işin prensibinin doğu olmadığı düşüncesindeyiz."

"— Senatoda tasfiye edilen öğretim üyelerinin Üniversiteye iadeleri hakkında çalışmalar yapıldığı ve bu konuda üç kişilik bir komisyon seçildiği söylenmektedir. Bu hususta da biraz bilgi verebilir misiniz?"

"— Ankara Üniversitesi Senatosu öteden beri bu 'konu üzerinde müzakereler yapmaktadır. Son toplantısında da bu mevzuda bir hal çâresi tespit etmek üzere üç kişilik bir komisyon seçmiştir. Ben de bu komisyona dahilim. Fakat komisyonumuz yukarıda belirttiğim İhtimallerden Uç birisi üzerinde kesin bir karara varmış değildir. Meseleyi ciddiyetle ve etraflı bir şekilde incelemekteyiz. En kısa zamanda çalışmalarımızın neticesini Ur raporla Senatoya arzedeceğiz."

"— Önümüzdeki toplantıya bu rapor gelecek mi ? Komisyondaki arkadaşlarınız kimlerdir ?"

"— Bu hususta tespit edilmiş bir tarih yoktur. En kısa zamanda raporumuzu vermeye çalışıyoruz. Komisyonda benden başka Siyasal Bilgiler Fakültesinden Prof. Bahri Savcı ve Veteriner Fakültesinden eski Rektör Prof. Zihni Erençin vardır."

"— Milli Birlik Komitesiyle münasebetleriniz ne safhadadır?"

"— Komisyon olarak Millî Birlik Komitesi ile hususi bir temasımız yoktur."

"— Komisyon çalışmalarınızın neticesi ne olacaktır?"

"_ Komisyon raporu hazırlandıktan sonra Rektörlük kanalıyla Millî Eğitim Bakanlığına sunulacak ve oradan, normal kanuni yollardan geçerek Millî Birlik Komitesine ulaşacaktır."

Sıddık Sami Onar Vilâyette gazetecilerle
Köprüler atıldı

ra Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Cahit Talaş kendisiyle görüşen AKİS muhabirine bunu açıkça söyledi.

Talas, çikolata rengi bir elbise giymiş ve koltuğuna gömülmüştü. Yüzünden: yorgun olduğu anlaşılıyordu. Gazeteciyi ayağa kalkarak karşıladı ve 147'ler hakkında sorulan suale:

"— Tasfiyenin hangi kıstaslar gözönünde tutularak yapıldığı bizce de meçhul. Bizden sicilleri hakkında bir malûmat istenmedi. Bizden habersiz tetkik edildiğini de zannetmiyorum. Dolayısıyla bu hususta kesin bir şey söyliyemem" dedi.

Talas bunları söyledikten sonra yerine oturdu. Gazeteci bu defa jurnalciler üzerinde duruyordu. Kısa boylu, sevimli Dekan, gazetecinin bu konudaki sorusuna yüzünü buruşturarak cevap verdi:

"— Vallahi, M.B.K. mutlaka Üniversite içinde bulunan şahıslardan şifahen veya başka şekillerde malûmat almıştır. Ama bu resmi bir istek değildi. İçimizden bâzılarının Komiteye malûmat verdiği muhakkak. Ama ben, gene de içimizde meslektaş düşmanı şahısların bulunacağını düşünmek istemiyorum. İstanbuldaki jurnalcilere gelince, bunlar sarih olarak belli oldu."

GIR GIR halı süpürgesi bir aylık hizmetçi ücretinedir.

İşte işin burasında gazeteci dikkat kesildi. Dekanın hareketlerini inceden inceye tetkik ederek bir şeyler anlamağa çalıştа. Nihayet dayanamadı, sordu:

"— Peki, kim bunlar?"

Talas, biraz düşündü. Sıkıldığı belli oluyordu. Kararsızlıkla kıvrandı ve:

"— Bunun açıklanmasında fayda görmüyorum. Şu kadar söyliyeyim ki, bunlar üzerinden yükü atmak için önce çeşitli Jestler yapan, bilâhare gene dönüp dolaşıp aynı noktaya gelen şahıslardır" dedi.

Gazeteci, kısa boylu sevimli Dekanın söylemek istediğini anlamağa, daha doğrusu kimi kasdettiğini çözmeğe çalıştı. Aklından birkaç şahsın isimleri geçti. Ancak, Talası söyletemiyeceğini anladığı için sustu.

Ankara Üniversite Senatosunun toplantısından bir gün sonra *geçen* konuşma, Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinin fikirlerini açıkça ortaya koyuyordu. Senato her önemli olayda olduğu gibi, gene Rektör Suut Kemalsiz toplanmış ve kısa da olsa 147 öğretim üyesi üzerinde durmuştu. Komiteye bir talepte bulunacaktı, İşin halli için iki yoldan gidilmesi isteniyordu. Birincisi, 114 sayılı kanunun yeni bir kanunla yürürlükten kaldırılmasıydı. Bu iş yapılırsa, herşey kökünden halledilecekti.-Şayet Millî Birlik Komitesi meseleyi bir prestij meselesi yaptıysa, o zaman işin başka bir yolu vardı: Nihai karar Üniversitelerarası Kurula verilir ve netice beklenirdi. Senato, Komiteye bu iki teklifi yapacak ve Komiteden anlayışlı davranmasını rica edecekti. Senatonun, Milli Birlik Komitesinin iyi niyetinden şüphesi yoktu. Şayet bu tekliflerin ikisi de reddedilirse, Komite bir kere daha hataya düşmüş olacaktı ki, bunun tashihine gitme-imkânı da ortadan kalkıyordu.

Ankarada, affedilmeyen Üniversite üyeleri arasında yaygın bir fikir daha vardı. Hakikaten düşük iktidarı bütün güçleriyle destekleyen veya destekler görünmekte menfaat bulanlar hâlâ Üniversite camiası için-

devdiler. Ancak 115 sayılı kanun bu gibilerin cezalandırılmasını tamamen Üniversite Senatosuna bırakıyordu. Senatonun ise, ne olursa olsun, öğretim üyeleri hakkında böyle bir düşüncesi mevcut değildi. İlim adamının ilim adamı olarak vazife görmesini sağlamak için bu şekilde hareket etmeyi daha uygun buluyordu!

Politikacılar

Balonlar ve hakikat

Bitildiğimiz haftanın tâ sonundaki gün, Albay Mustafa Bilhanı neşeli ve herkesle şakalaşır halde görenler. Cemal Gürselin sıhhatinin evvelki haftaya nazaran çok daha iyi olduğunu anladılar. Devlet Başkanının hususi doktoru o gün, hayatından pek memnun görünüyordu.

Hakikaten bitirdiğiniz hafta müşahede edilen iyiye doğru gidiş, Devlet Başkanının en geç bir hafta sonra çalışmaya başlıyacağını müjdeliyordu. General Gürsel, evvelki haftayı yatağında geçirmişti. Doktorlar, Devlet Başkanının yorulmasını, üzülmesini, hattâ en ufak harekette dahi bulunmasını istemiyorlardı. Durum, bir ara cidden endişe vericiydi. Sol taraf, beyin damarlarının geçirdiği spazmdan dolayı tutmuyordu. General, olduğu yerde sağa sola hareket etmekte güçlük çekiyor, doğrusu bu hal ak saçlı delikanlıyı pek üzüyordu. Hayatının kemen her gününü hareketle geçirmiş olan bu dinç asker böyle küçücük bir hastalık sonunda yatağa düşmeyi bir türlü kendine yediremiyordu. Kaldı ki İhtilâlin Başı, çok sevdiği bâzı şeylerden de mahrumdu. Mesela sade kahvesini artık içemiyor, Samsun sigarasını tüttüremiyordu. Generale verilen haberlerin en kötüsü, bunları daha bit müddet kullanamıyacağıydı. Doktorlar kahve ve sigara içemiyeceğini söylediklerinde yüzünü buruşturmuş ve memnuniyetsizliğini belli etmişti.

Generale tatlı ve alkol de yasaktı. Sabahları mûtadı hilâfına çay, peynir, zeytin ile kahvaltı ediyor veya çay yerine, canı çekerse az şekerli bir süt içiyordu. Tereyağı, sureti katiyede verilmemekteydi. Generalin ikinci sıkıntısı, yorgunluk almak için a imlan yemeğin üzerine içtiği iki kadeh Klüp rakısının doktorlar tarafından yasak edilmiş olmasıydı. Alkol, rahatsızlığı müddetince yasak edildiği gibi, adamakıllı iyileştikten sonra da, hiç değilse bir müddet Generale haram sayılacaktı. Doktorlar bilhassa bu husus üzerinde hassasiyetle duruyorlardı.

Bitirdiğimiz haftanın başında Gürselin sıhhati iyice düzelmeye ve bu iyüe§me elle tutulur hale gelmeye başladı. Pazartesi günü General ilk defa ayağa kalktı. Her ne kadar damardaki arıza sol tarafın tutukluğunu halâ devam ettiriyorduysa da Gürsel, bir kaç gün evveline nazaran daha rahat hareket edebiliyordu. Odasının içinde bir müddet dolaştı, sonra doktorlar tarafından tekrar yatağına yatırıldı.

Sah ve çarşamba günleri Devlet Başkanı kendini adamakıllı rahat hissetti. Tek sıkıntısı sade kahve ile Samsun sigarasıydı. Hattâ bunu doktoruna açıkladı.

General ilk defa çarşamba günü Hariciye Köşkünün terasına çıktı. Artık sâdece hareket etmiyor, rahatça yürüyor ve gazete okuyabiliyordu. Tek arıza sol kolundaki hafif tutukluktu. Doktorlar bunun da zamanla kaybolacağım söylüyorlardı.

İmza

Bu arada başkentte çıkan ve Türkiyeye süratle yayılan bâzı söylentiler ilgilileri pek üzdü. Ama buna rağmen ilgililer, Paşanın sıhhati hakkında geniş ve doğru bilgi vermekten imtinada her nedense ısrar ettiler. Bu, ortalığı daha çok karıştırdı ve uçurulan balonlar süratle büyümeğe başladı. Generalin tamamen meflüç halde yatağından kalkamadığı,, günlerinin sayılı olduğu dedikoduları belirli kişiler tarafından ard arda etrafa yayılmaya çalışıldığı sırada

Cemal Gürsel
Âcil şifalar

Gürsel, hususî doktoru Mustafa Bilhanla şakalaşıyor ve ne zaman şöyle uzun bir geziye çıkmasına müsaade edileceğini soruyordu.

Haftanın ortasında Generalin yemeklerinde de değişiklik oldu ve perhiz' gemberi biraz genişletildi. Gürsel şekerli ve hayvani yağlı yemeklerin dışında her şey yiyebiliyordu. Ama, tabii gene alkol, kahve ve sigara yasaktı.

Haftanın sonlarındaki cuma günü General çok az da olsa çalışmaya başladı. Doktorlar şimdilik sâdece imza atmasına ve bâzı meseleleri daha çok dinliyerek tartışmasına izin verdiler. Nitekim o gün saatlerin 12.51'i gösterdiği sıralarda kırmızı plakalı bir Bakan arabası Hariciye Köşkünün büyük kapısından içeri girdi ve Generalin binanın yan tarafına rastlıyan üç oda ve bir holden ibaret dairesinin-önünde durdu. Otomobilden Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Fahri Özdilek indi ' Generalle Hariciye Köşkünün küçük salonunda 1 saat 25 dakika konuşan Özdilek bâzı evrakı Başkana imzalattı. Gürsel, imzasını atarken pek neşeliydi. Sonra iki General Kurucu Meclis meselesini konuştular. Üzerinde durdukları mesele, Devlet Başkanının Temsilciler Meclisini feshedebilmesi meselesiydi. Gürsel, fikrini açıkladı. General böyle antidemokratik bir hükme taraftar değildi, Özdilek, haberi Komiteye iletti. Zâten Komite tasarıyı o şekilde hazırlamıştı ve pazartesi günü, imza' için Gürsele gönderecekti.

Bu, Devlet Başkanının son günlerde atacağı imzaların kendisine en ziyade keyif vereni olacaktı.

Ya, öteki Paşa?

Cemal Paşa iyiliğe doğru süratle giderken, aynı sebepten, çok çalışmaktan ve memleketin bu buhranlı günlerinde memleket meseleleri üzerine gece demeden, gündüz demeden eğilmek yüzünden rahatsızlık geçiren İnönü de nekahat devresine girmiş bulunuyordu. Buna rağmen, onun sağlığı hakkında da bitirdiğimiz haftanın sonlarında yeniden balonlar uçuruldu. Nitekim bâzı gazeteciler, o akşam Ayten sokaktaki evin kapısı önüne geldiler ve Paşanın sıhhatini sordular. En tatmin edici cevap, kendilerini içeri almaktı. Paşa "Gelsinler, bakalım" dedi. Bu sırada, evin alt katındaki salonda iki torunu, Gülsün ve Nurperiyle beraberdi. Gazeteciler memnun, İnönünün elini öptüler ve gittiler.

Belki de hayatlarında ilk defa yazacak değil, yazmayacak bir şey bulduklarından dolayı bahtiyardırlar.

YASSIADA DURUŞMALARI

Suikastlar

"Bunlar yaptı!"

Bundan bir hafta kadar önce, Topkapı hadiseleriyle alâkalı dâvayı takip için Yassıadaya gitmiş olanlardan bir kısmı bedbin dönüyorlardı. O günler sanıkların sorgusu yapılmış ve hapsi tertibi inkâr etmişlerdi. Ortada, sopa ve şiş, taş gören de yoktu. Gökten altmış adet melek toplanmış ve bunlar Yassıadada, sanıklara ait mahalle yerleştirilmişlerdi. "Sakallı sanık" İnönünün geldiğinden bile habersizdi. "Dilsiz sanık", Emin Kalafatın otomobili diye İnönünün otomobili üzerine sıkmıştı. "Sanık Mehmet Kaptan" coşkun Demokratları teskin etmek için Topkapıya uğramıştı. "Sanık Genç" tesadüfen orada bulunuyordu. "Sanık Sargut" basit bir müşahitti. İnönüye saygısızlık mı? Aman! "Sayın İnönü" lâfı hiç kimsenin ağzından düşmüyordu. Fakat bitirdiğimiz haftanın son günleri aynı adadan şehre dönenler yüreklerinde bir nefretin, dudaklarında bir tebessümün isini taşıyorlardı. İlk tanıkların mikrofon başına gelmesiyle birlikte Topkapı hâdiselerinin bütün mahiyeti anlaşılmış ve "Sakallı eanık"ın azılı bir nümayişçi, "Dilsiz sanık"ın eli sopalı bir çapulcu, "Sanık Mehmet Kaptan"ın bir teşvikçi, "Sanık Genç"in ve "Sanık Sargut'un birer tertipçi oldukları âyân beyan belli olmuştu.

Hakikaten, tanıkların sorgusunun başlamasıyla birlikte Yassıadadaki duruşma salonunda, bitirdiğimiz haftanın sonunda bir saklambaç oyunu başladı. En alâka çekici tanıklar, üniformalılardı. Topkapıda vazifeli olan ve İnönünün hayatım kurtardıkları muhakkak bulunan subaylar çapulcuları teşhiste hiç güçlük çekmediler. Celâl Kosovanın marifetleri o subaylar tarafından anlatıldı. O subaylar "Sakallı sanık"ı hemen teşhis ettiler. Keki Şahin o subaylarca bahis konusu edildi. Nihayet o subaylar Mecit Tokcanın ve Namık Argüçün rollerini anlattılar, kendilerinin hangi şartlar altında müdahale zorunda kaldıklarını açıkladılar. Yok sa, "alâkalılar"a kalsaydı, İnönü azgın Demokratların eline terkedilecek Ve ondan sonra, ne olacaksa olacaktı..

Mikrofon başına her tanık geldiğindi dinleyiciler, bilhassa "Sakallı samk"ın kendisini gizlemek için sarfettiği gayretleri farkettiler ve en sonda kahkahalarla gülmeye başladılar. Bir evvelki celsede hallerine acındıran Polat ailesinin de ipliği ilk sanıklarla birlikte ortaya çıktı. Kararname mükemmel hazırlanmıştı. Zira, altmış melekin hemen hepsinin rolleri tesbit edilmiş, numaralanmış, dosyalanmıştı. Başkan Başol tanıklara arkalarını dönüp sanıklara bakmalarını, marifetlerinden bahsettikleri adamları tanıyıp tanımadıklarını soruyordu. Gerekirse de sanıkların arasından bâzı kimseleri ön safa çıkarıyordu. Bu sayede, başta "Sakallı sanık", bir çok "masum"un koyunlarında sakladıkları hafi kendini belli etti ve dinleyiciler duruşmanın tadına vardılar.

Enteresan bir zat

Duruşmanın enteresan sahneleri, cuma günkü oturumdaydı. Perde, koyu renk elbiseli, papyon kravatlı Kasım Gülekin yüksek Adalet Divanını saygılı bir şekilde selâmlayışıyla açıldı. Gerçi Gülek, daha Adaya ayak basar basmaz hususi bir ilgi görmüştü. Gülekin tanıklık etmeden önce usulen bâzı sorulara cevap vermesi gerekiyordu. Başkanın "Ne iş yapıyorsunuz?" diye sorduğu suale, "Şimdi bir gazete çıkarmakla mesgulüm ve sâbık Adana milletvekiliyim" diyerek cevap verdi. Bol sırmalı deniz gediklisi tarafından eline verilen yazılı yemini okuyan Gülek, "dosdoğru" kelimesini, "doğru" olarak tekrarladı. Bu durum, bütün dinleyicilerin olduğu kadar, Başkanın da dikkatini çekti ve Başol, Gülekin bu yanlışlığım "dosdoğru" diyerek düzeltti. Gülek ikinci hatayı, bildiklerini anlatmak için cebinden notlarını çıkarmakla yaptı. ' Nutuk mu söyleyecekti? Divanın huzurunda C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek olarak bulunmuyordu. Sâdece bir tanıktı. Her tanık gibi, bildiklerini anlatması lâzımdı. Anlaşılan siyasi hayatta alıştığı gibi, tarihi mahkemede de nutuk çek-

Topkapı önlerinde halk hırpalanıyor
Hesabı Yassıadada görülüyor

mek sevdasına kapılmıştı. İşte bu sebeple, cebinden kâğıt parçalarını çıkarıp okumaya başladığı sırada, Başkan, o . kâğıtları tekrar cebine sokmasını kendisine ihtar etti.

Tanık Gülek, gördüklerini bir bir anlattığı halde, sâdece bir noktada nedense bir şey söylemek istemedi. Başkan Başol GüIeke geri dönüp, sattıklara bakmasını ve tanıdıklarını bildirmesini istiyordu. Bu istek 'üzerine Gülek, mütereddit bir şekilde, birkaç saniye gözlerini sanıklar üzerinde gezdirdi. Bu sırada, düşük Menderesin kıpkırmızı kesildiği, gözlerini yere indirdiği görüldü. Gülek, yine ne hikmetse, sanıklara iyice bakmadı. Daha doğrusu bakmak istemedi. Nasıl bir tanıktı bu? Eğer diğerleri de onun gibi yapsa, sanık sandalyesini «dolduran 60 kişinin hangisinin suçlu, hangisinin suçsuz olduğu nasıl meydana çıkardı? Ama Gülek, tanıdıklarını teşhis etmek için değil de, şöyle bir bakmış olmak için, gözlerini sanıklar üzerinde bir defa gezdirdi ve hemen geri-döndürerek, "Tesbit edebileceğimi zannetmiyorum!" dedi. Bu "zannetmiyorum" kelimesi, dinleyicilerin olduğu kadar Divan üyelerinin de hayretine sebep oldu.

Başkan sordu:

"- Şayet İnönü otomobilinden inseydi ve trafik arabasına girseydi, ne olurdu ?"

Gülek cevap verdi:

"— Son derece tehlikeli bir durum olurdu, buna kaniim." Bilâhare karşılıklı konuşma şu şekilde devam etti*

"— Eski ifâdenizde bu hâdisenin bir tertip olduğunu bildirmişsiniz."

"— Trafik memurunun vazifesi yolu açmak iken. yolu kesti. Bu da hâdisenin maksatlı olduğu kanaatini bende uyandırdı." ;

"— Bu bir tertip olduğuna göre, sanıkların buna iştirak dereceleri hakkında bir kanaatiniz var mı?"

"— Elimi vicdanıma koyarım. Bu tertibi DP. liler yapmıştır. Fakat tertibi o zamanın Cumhurbaşkanı ve Başvekili hazırlamıştır, diyemem!"

Neden diyemiyordu? Zamanın Cumhurbaşkanı ve Başbakanı, o anda sanık sandalyasında oturan diğer 58 kişiden farklı kimseler miydi?. Gülekin bu şekildeki konuşması çok acaip karşılandı. Anlaşılan, tanık olarak duruşmaya gelmişti ama, tanıklık yapmak istemiyordu. Başkan, hayretini gizliyemedi ve "Pekiiii! Ama siz de bir şey söylemezseniz, Divana gökten kanaat gelecek değil ya!.. İnönünün o zamanki muarızları kimlerdi?" diyerek bu hayretini ifade etti.

Gülek daha sonra, birbirini tutmıyan konuşmalarına devam etti. Ona göre hâdiseyi D.P. liler tertiplemişti. Fakat Bayarla Menderesin bu tertibe karıştıklarım bilmiyordu. Ama, bu ten'hin sâdece bir gösteri olmayıp İnönünün hayatına kast maksadı taşıdığım söylemeyi de ihmal etmiyordu.

İnönünün öldürülmesi kimin İşine yarardı? Bunu bilmiyecek tek bir insan düşünülemezdi. Nitekim Başkan:

"— Tenakuza düşmüş oluyorsunuz. Maksat İnönüyü öldürmek olunca, bunu kim yapar? İnönünün asıl muarızları kimlerdir? Bu tertipten Menderesle Bayarı ayırırsanız, geri kalan Kemal Aygün için, Ethem Yetkiner için İnönünün öldürülmesinin bir mânası kalmaz!" diyerek Gülekin kanaatlarını söylemesini istedi. Fakat İsrar boşunaydı. Gülek, Menderesle Bayarı ele vermemeye kararlıydı!

O zaman herkes, üstad'n adalet önünde politika yapmakta bulunduğunu keşfetti. Hele. kendisi Genel Sekreterlikten ayrıldıktan sonra C. H.P. nin dimdik ve her zamankinden kuvvetli halde yürümesi. Aksalın

İki Kumarbaz

A. Menderes

C. Bayar

Kumarbazlığın fazileti mi olur? Bir kere kapıldın mı, evvelâ param ortaya koyarsın, sonra gider.. Şerefin, haysiyetin, karın, hayatın! Peş peşine bunlardan her birine oynayanlar ve her birini kaybedenler çok görülmüştür. Ama kumarbazın asili ve iğrenci vardır.

Adam masaya oturur ve kaderini, elinde tuttuğu kartlara bağlar. Bütün marifetini, bütün zekâsını, bütün kurnazlığım, bütün kabiliyetlerini ve kudretini, kazanma yolunda seferber eder. Büyük oynamaktadır. Göz diktiği pot muazzamdır, muhteşemdir. Oyun uzun sürebilir, oyun kızışmış, bulunabilir, oyunda yumruklaşılabilir, hattâ tabanca çekilir. Bu öyle bir savaştır ki, amanı yoktur. Oyan biter ve hesap anı gelir. Adam kaybetmiştir. Her şeyi, her şeyi.. Gözünü kırpmadan, nesi varsa, nesi yoksa çıkarır, verir. Sızlanmaz, ağlamaz, yalvarmaz. Bu, giriştiği maceranın bir mukadder ve peşinen malûm akıbetidir. Talihi yaver gitmemiştir. Yıldızlar kendisiyle beraber olmamıştır. Rakiplerinin kuvvetlerine doğru teşhis koyamamıştır. Acemilik etmiştir, budalalık etmiştir, başına gelen belâyı bizzat yaratmıştır. Katlanacaktır, faturayı -rakkam ne kadar büyük olursa olsun ve isterse bir yeni oyunun oynanmayacağını da bilsin- ödeyecektir. Adama kumarbaz derler. Ama, gene de âdâm derler.

Bir başkası vardır. O da masaya oturur ve kaderini o da, elinde tuttuğu kartlara bağlar. O da bütün marifetini, bütün zekâsını, bütün kurnazlığını, bütün kabiliyetlerin. ve kudretini, kazanma yolunda seferber eder. O da büyük oynamak tadır. Onun da göz diktiği pot muazzamdır, muhteşem dir. Oyun biter ve hesap anı gelir. O da kaybetmiştir. Her şeyi, her şeyi.. Faturayı dayarlar. Derhal hır çıkarır. Fişleri bir çırpıda karıştırıverir. Aldığı kavın yirmibeş değil, onbeş olduğunu söyler. Ayağıyla masaya çarpar, onu devirir. Ortalığı altüst etmeye kalkışır. Bütün bunları denedikten sonra gene yakasını sıyıramamışsa, başlar sızlanmaya, ağlamaya. Ah, ne masum, nasıl melektir. Ne olur, kaybettiği kendisine bağışlansa.. Canım, bir başka akşam da kendi evinde toplanıp yeniden oynamak kabildir. Hem genç karısı, körpe kızı da oyun arkadaşlarını misafir etmekten öyle büyük memnunluk duyacaklardır ki!. Ama, şu faturayı şimdi kendisine ödetmeseler. Sonra vallahi ödeyecektir, billahi ödeyecektir, tallahi ödeyecektir. Kollarını önünde kavuşturur, ellerini uğuşturur, iki büklüm olur, yerlere kapanır. Yalvarır, yalvarır, yalvarır. Ona da kumarbaz derler. Ama ona adam demezler.

Yassıadada işte Bayar, işte Menderes!

prestijinin, mütemadiyen artması, kimsenin eskiye rağbet etmemesi muhtemelen Gülekin C.H.P. içinde beslediği ümitleri kökünden söküp atmıştı ve şimdi oynayacak başka at arıyordu. Nitekim, hâdiseden bir gün sonra, 10 Aralık 1960 tarihli Havadis gazetesini ellerine alanlar gülümsemekten kendilerini alamadılar. Üstadın pabuç kadar bir resmi birinci sayfanın tâ tepesinden okuyuculara takıyordu ve gazetenin manşeti, bir baştan ötekine Güleke tahsis olunmuştu!

Örtülü Ödenek

Sabık değil, emekli

Lâcivert elbise giymiş, zayıf, U2un boylu, sarı benizli adam dermansız adımlarla mikrofona yaklaştı ve:

"— Keşke ölseydim de, böyle bir vaziyette karşınıza çıkmasaydım.." diye feryat etti.

Lâcivert elbise giymiş, zayıf, usun boylu, sarı benizli adamın derdi kar "sarı zarftı.

"— Bütün mesele o san sarfta! O zarf burada olsaydı, üstündeki, sâdece benim deşifre edebileceğim notları okur, suçsuzluğumu ispat ederdim.."

Ahmet Salih Korur "sarı zarf, sarı zarf, san zarf diye çırpnırken sol tarafındaki sandalyada, yine kendisi gibi ölü benizli, kurşuni renk elbiseli adam fersiz bakışlarını cilâlı, siyah iskarpinlerine dikmiş, düşünceli oturuyordu. Adnan Menderesin de işleri, Örtülü Ödenek rezaletine ait dosya açıldığından beri iyi gitmiyordu. Tam on yıl boyunca, âdeta tas üstüne taş dikerek yükselttiği bir efsane bir tek fiskeyle yıkılmış, perçem düşmüş ve kel görünmüştü. Milletin nelerden hoşlandığım iyi bilen düşük efendi bir rivayet yaymıştı: Başbakan para almıyordu. Başbakan Allah rızası için çalışıyordu. Başbakan cepten masraf ediyordu. Başbakan Karun kadar zengindi ve paraya pula muhtaç değildi. Başbakan hovardaydı. Başbakan kendi kesesinden hayır işleri yapıyordu. Şimdi, bu masallarla aldatılmış millet, bilhassa saf ve temiz köylüler, hakiki içyüzünü gördük !eri Adnan Menderes hakkında bir tek his besliyorlardı: İğrenme! Bitirdiğimiz haftanın sonlarındaki o gün Yassıadada, düşük Başbakanın öylesine bitap, kadar perişan görünmesinin sebebi buydu. "Etrafında hırsızlar bulunabilir, ama Adnan Menderes temizdir" efsanesi yok olmuş, çıplak hakikat ortaya çıkmıştı: "Hırsızların şahı Adnan Menderestir ve ötekiler ancak Adnan Menderesten cesaret aldıklarından dolayı o yola sapmışlardır". İlk belirtileri İpar dâvasında gözler önüne serilen hu gerçek, bitirdiğimiz hafta bütün Türkiyede yaygındı ve düşük efendiye, her şey bir yana, sırf hasbi çalışması dolayısıyla sempati duymuş olanlar aldatılmış bulunmanın hıncı ve hiddeti içindeydiler.

Ahmet Salih Korur
Akılsız başın çektikleri

Ama örtülü ödenek dâvası görüşülürken bir başka açgözlülük şaheseri umumî efkâr önünde belirdi ve Menderese karşı duyulan iğrenme hissi biraz daha arttı.

Üç günlük emeldi

Bundan evvelki celselerde Menderesin bir "emeklilik maaşı"ndan bahsedilmişti. Üç ayda bir, düşük Başbakana 2700 lira getirilip takdim ediliyordu. Herkes merak etmişti: "Bu nedir?" diye.. Zira hanım evlâdı Menderes hayatının bir tek anında çalışmamış, alın teriyle para kazanmamıştı. 1930'daki Serbest Fırka tecrübesinden bu yana milletvekiliydi ve onun ödeneğiyle babadan kalan çiftliğin gelirini yiyordu Bir devlet hizmetinde bulunmamıştı ki, emekli olabilsin.

Muamma, bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün aydınlandı. Salonda âdeta kucak kucağa oturan dinleyicileri hayretten hayrete düşüren bu hikâye bilirkişi tarafından anlatıldığında bütün gözler bir tek noktada birleşti. Parke döşemeli geniş spor salonunda bütün gözlerin birleştiği o noktada Menderes, ellerini bacaklarının arasında kavuşturmuş, oturuyordu. Bir zamanlar kendisini, dalkavuklarının gözüyle dev gören düşük adam ufalmış, ufalmış, ufalmıştı.. Ama yaptığı, tenezzül ettiği de öylesine ufak bir işti ki..

1951 yılında, Menderesin kabineden ayırmak İstediği bâzı Bakanlar İstifa etmemişler, direnmişlerdi. Bir tek yol vardı: Kabinenin toptan çekilmesi. Arzu edilmeyen Bakanlar düşürüldükten sonra Menderes tekrar bir hükümet kuracak ve sâdece istediği adamları Bakanlıklara getirecekti. Nitekim o usule başvurulmuştu. Menderes istifasını, daha evvelce anlaşıp mutabık kaldığı Bayara sunmuş, Bayar istifayı kabul etmişti. Fakat, yeni hükümet kuruluncaya kadar işlerin tedviri vazifesi, mûtad veçhile gene Menderese bırakılmıştı. Aradan bir kaç gün geçmiş, düşük Cumhurbaşkanı yeni Başbakanı tâyin etmişti. Bu. tabii, gene Adnan Mende!esti. Hakikaten düşük efendi bir başka ekiple bir başka hükümet kurmuş ve iktidarını devam ettirmişti.

Fakat bu hâdisenin akabinde Adnan Menderes Emekli Sandığına başvurarak kendisinin emekli Başbakan sayıldığım bildirmiş, bu yüzden emeklilik maaşı bağlanmasını istemişti. Bu müracaatı yaptığı sırada Adnan Menderes Başbakan bulunuyordu. Yâni halen deruhte etmekte olduğu bir vazifeden dolayı kendisine emekli tahsisatı ödenmesini istiyordu. Alâkalılar şaşmışlardı. Ama, bir şey diyememişler ve aç gözlü adamın arzusunu yerine getirmişlerdi. Gerçi mevzuat emekli Bakanlara ve Başbakanlara bir emekli maaşı bağlanmasını derpiş ediyordu ama, tasarrufun maksadı başkaydı. Atatürk devrinde çıkanlan bu kanon. İnönü devrinde de yürürlükte kalmıştı. Menderesin istifa ettiği tarihte de yürürlükteydi Bu usûl. Türkiye Cumhuriyet Hükü--meti,nde Başbakanlık veya Bakanlık etmiş bir kimsenin -o tarihlerde namuslu kısanlar Başbakanlık veya Bakanlık ederlerdi- vazifeden ayrıldıktan sonra fakrü zaruret içine düşmesini önlemek için konmuştu. Fakat Menderese kadar, bundan "sinekten yağ çıkarırcasına" faydalanmak hiç

**Her evde huzur
GIR GIR süpürgesi
kullanmakla mümkündür**

Duruşmaların Anatomisi

Suikast mı? Hayır, ama...

Bir memlekette ipler "Devlet Adamı"nın değil de "Komiteci"nin elinde olarsa nasıl hükümet edilir, bu, "Mühim Dâvalar"ın dosyalan açıldıkça çözler önüne bütün çıplaklığıyla seriliyor. Anayasayı çiğnemiş olmakla alâkalı dâva henüz gün ışığına çıkmış sayılmaz. Daha ziyade gösteri mahiyetindeki ilk danışmadan sonra o, 1 numaralı dosya, tedavülden kaldırılmış bulunuyor. Ama "Topkapı. Suikastı'? diye bilinen hadise şöyle bir eşelenince görülmüştür ki Bayar-Menderes çifti Türidyeyi tam bir çeteci zihniyetiyle idare etmiş ve daima, her işte aynı metodu kullanmıştır. O kadar ki, "Topkapı Suikastı" dâvasmı takip edenler, saman zaman, eldeki dosyanın 6/7 Eylül hadiseleriyle alâkalı dosya mı olduğu hususunda, tereddüt geçirmişlerdir. Niyetten maksada, tertipten tanzime, elemanlardan vasıtalara her şey birbirine öylesine benzemektedir ki.. Sâdece, Allahın büyük lûtfu, ikinci vak'a birincinin aksine, başladığı yerde sönmüş, ilk hedef dahi tahakkuk etmemiştir.

Topkapıda İnönü öldürülmek mi istenmiştir? Bir yandan dosya iyice tetkik edilir, sanıkların ve tanıkların ifadeleri kıymetlendirilir, diğer taraftan o günlerin havası, şartları hatırlanırsa .bu suale evet demek güçtür. Bayar-Menderes çiftinin yalnız mel'un olduğunu sanmak hatadır. Bu çift, aynı zamanda, bir de hayvani zekâya sahiptir ve hayvani zekânın ne derece tehlikeli Ur zekâ olduğu pek az kimsenin meçhulüdür. O bakımdan, İnönüyü kim vurduya getirip yok etmenin nasıl bir tehlike teşkil edeceğini Bayarın veya Menderesin düşünmemiş olması aklın kolay alacağı bir ihtimal değildir. İnönü 1958 yılında, bizzat kendisinin de ifade ettiği gibi ölüsü dirisinden çok daha tehlikeli bir insandı. Suikast lâfları ortaya atıldığı günlerde, düşük arkadaşlarına nâsbetle karakter sahibi bulunduğu artık anlaşılmış bulunan Dr. Gedik temsil ettiği zümrenin hislerini şöyle ifade ediyordu; "Biz, İnönünün yatağında ölmesi için dua ediyoruz." 6/7 Eylül hâdiselerini tertipleyenler nasıl İstanbulun yakılıp yıkılmasını arzulamamışlarsa, Topkapı hâdiselerinin mesulleri de İnönünün canına kast gayesini gülmemişlerdir. Ama, İnönü orada pek âlâ ölebilirdi. Tıpkı İstanbulun, tahrik edilmiş çapulcular tarafından altının üstüne getirilmiş olması gibi.. Bu, komitecilerin daima göze aldıkları bir risk"tir.

Gözlerinizi 1959 baharına çeviriniz. Milletin hürriyet mücadelesi en kızgın devresine girmiş ve D.P. için sonun başlangıcı gelip çatmıştır. İnönü, uzun bir devreden sonra Egeye gidecektir. Her seyahate bir isim bulan basın, İzmir seferinin etiketini yapıştırmıştır: "Büyük Taarruz". Teşebbüs ve serlevha D.P. büyüklerini deliye döndürmeye yetmiştir, İnönü, behemahal durdurulmalıdır. Bunu temin için devrin dehşetli İçişleri Bakanı çıkmış ve "İnönü seyahatten vazgeçmelidir. Aksi halde, cereyan edecek hâdiselerden biz, hükümet olarak hiç bir mesuliyet kabul etmiyoruz" tehdidini savurmuştur. Muhalefet lideri, dudaklarında müstehzi bir tebessüm, omuzlarını silkiniştir. Uşak, İnönüyü ge ri çevirmek İçin bir tertiptir. Orada da maksadın Muhalefet liderini yok etmek olduğu kabul edilemez. İnönünün. korkup An karaya avdeti İktidara yetecektir. Fakat, İnönü bu! Bol transfer ücreti alarak D.P. kapısına yanaşan "İnönü mutehassısları"nı, Server S omuncuoğluların, Nihat Erimlerin, Atıf Topaloglukların yanlış tanıdıkları, büyüklerine yanlış tanıttıkları adam.. Başına yediği taş karşısındaki tutumuyla bin misli büyümüş halde Ege sehillerine inivermiştir. Oradan İstanbula geçecektir. Bir şeyler yapmak lâzımdır. Bir şeyler etmek lâzımdır. Bir şeyler bulmak lâzımdır. Bulunan, "Topkapı hâdiseleredir.

Topkapıda hedef, cana kast olmadığına göre nedir? Elbette ki hakaret, terzil, küçük düşürme! İnönünün yüzüne karşı küfredilecektir. İnönünün suratına tükürülecektir. İnönünün iki yanağına iki şamar indirilecektir. Bu, "halkın içten gelen ve önlenmez reaksiyonu'nu teşkil edecektir. "Milli münafık"a karşı galeyan halinde bulunan vatandaşların elinden bu haris ihtiyar ancak zabıta tarafından kurtarılacaktır. Sonra tema Radyo Gazetesinde Burhan Belgeler, Havadiste Mümtaz Faik Fenikler, Zaferde Bahadır Dülgerler tarafından işlenecek, işlenecek, işlenecektir...

Plânın, Menderesten ziyade Bayarın kafasında yeşerdiğinde zerrece şüphe yoktur. Bu, ona has bir düşünce tarzıdır ve zaten kendisi, Muhalefet lideriyken, başkentin bir caddesinde yolu Osman Bölükbaşı ve arkadaşları tarafından kesilerek böyle bir muameleye maruz bırakılmış, yüzüne karşı küfredilmiş, suratına tüİrürülmüştür. Fakat Bayar, bu neviden hâdiselerin şuyuunun vukuundan beter olduğunu bildiğinden sesini dahi çıkarmamış, şikâyetçi kesilmek şöyle dursun vak'anın gazetelere dahi geçmemesi için gazeteci dostlarına ricada bulunmuştur. Plânın fiilen tatbiki işini, mutad veçhile Menderes üzerine almış ve bunun için yâr-i vefakârı Kemal Aygünü memur etmiştir. Tecrübeli ve ihtiyatlı Aygünün bundaki mahzuru derhal gördüğü anlaşılmaktadır. Topkapıya azgın Demokratlar yığılacak, tam e noktada İnönünün arabasının yolu kesilecek ve Muhalefet lideri, hakarete uğrasın diye indirilip halkın arasına sokulacak. Sonra? Plâna göre sonra, Celal Kosova ve arkadaşları, Zeki Şahinin de nezareti altında İnönüyü hemen polis arabasına atacaklar, oradan uzaklaştıracaklardır. Aygün, evdeki hesabın her zaman çarşıya uymayacağını, işin çok daha vahim bal alabileceğini, tahrik edilmiş kütlelerin ne yapacaklarının hiç kestirilemeyeceğini, bilinen zekâsıyla görmüştür. Katil ruhlu olmadığından İnönünün kanının akmasından sadistçe bir zevk alması da bahis konusu bulunmadığından Bayar nezdindeki teşebbüsü tehlikeyi görmüş olmasının neticesidir. Ama Bayar, plânın asıl mucidi olarak, elbette ki teşebbüsü reddetmiş ve gerekenin yapılmasını emretmiştir. Bunun üzerine Aygün ve onun dümen suyunda giden mânâsız, şahsiyetsiz,.bir tabaka beyaz -daha doğrusu kara- kâğıt kadar boş Yetkiner işin tatbikatına geçmişler, efendilerinden aldıkları emri yerine getirmişlerdir. Aygünün, hiç olmazsa İnönünün arabasından indirilmemesi, Kosovanın o arabaya binmesi için gayreti bir son gayretten ibaret kalmıştır. Yoksa, teşkilâtını seferber etmiş, azgın Demokratları oraya, ilçe başkanlarının nezaretinde sevketmiş, İnönüye tertipli hakaretin bütün vasıtalarını sağlamıştır.

Topkapıda 6/7 Eylülün tekerrürüne ramak kalmıştır. İlâhi Adalet! "Tertipli hakaret" mucitleri bugün bütün bir milletin en içten, en samimi nefret hisleri altında marifetlerinin hesabını vermek üzere sıra sıra saf olmuş, yüksek hakimlerin kararım bekliyorlar.

Ödenek var, Ödenek var.

Fransızlar "Benzeyenler, buluşurlar" der ya.. Anlaşılan Menderes ve avukatları böyle bir sözün icabı olarak bir araya, doka doğrusu bir safa gelmişler. Bakıyorsunuz, kullandıkları metodlardan konuşma tarzlarına, pek çok cepheleri eş.. O kadar ki, hele onu bunu suçlarken, konuşan Apaydın mı, Asal mı, yoksa düşük efendinin ta kendisi mi, insan şaşırıyor. Buna benzer bir karışıklık, bitirdiğimiz haftanın sonlartnda vukua geldi. Avukat Talât Asal örtülü ödenekten faydalandılar diye öyle isimler sayıp döktü ki, herkesin parmağı ağzında kaldı. Ancak ertesi günkü Havadis görüldüğünde manevranın sebebi, bir sonraki gün, alâkalılar meseleyi açıklayınca da mahiyeti gözler önüne serildi. O zaman bu isimlerin, silâh olarak kullanılsın diye bizzat Menderes tarafından avukatına verilmiş bulunduğu anlaşıldı. ,

Aslına bakılırsa,- yol *Nec/p Fazılın, bir "Örtülü ödenek Faresi" olan* eşi *tarafından açıldı. Efendim, Kısakürek hanım S bin liraya hak kazanmış ve bunu almıştı! Fakat sıra hesap vermeye gelince, hemen bir çamur attı: Örtülü Ödenek sözünü ilk defa, Başbakan Recep Peker saygıdeğer eşi Necip Fazıla 100 bin lira teklif ettiğinde duymuştu. 100 but lira! Pekeri tanıyanlar bu dürüst adamın Kısaküreğe para değil selâm bile vermeyeceğimi, Kısaküreği tanıyanlar ise Mürşid-i azâmin bırakın 100 bin lirayı-100 kuruş karşısında bin takla atacağını bildiklerinden Havadisin manşetine rağmen çamura aldırmadılar. Bunun üzerine Asal, Havadise ikinci manşeti sağlamanın çâresini Nadir Nadüeri, Hüseyin Cahit Yalçınları, Şahap Gürlerleri, Cihat Babanları, Sedat Semavileri, Necmeddin Sadakları karaya bulamada gördü. İddiasına göre, bunlar da örtülü ödenekten faydalanmışlardı! İthamın yapıldığının ertesi günü, meşhur Havadiste adı geçenlerden en "tehlike-U"lerin resimleri birinci sayfada boy boy arz-ı endam ediyordu.*

Mesele sonradan ortaya çıktı. Meğer düşük efendi, gazeteci diye bin niyaz davet ettiği kimselerin masraflarını örtülü ödenekten ödemez miymiç Bundan başka, bir kimse kendisinden döviz mi istedi, şıp diye onu da örtülü ödenekten gönderirmiş. Yüksek Divan önünde, kendilerine Muhalefete, hele hele İsmet İnönüye küfretsin diye ücret ödenen makule, Peyami Sefası ve Orhan Sey fişiyle, Necip Fazılı ve Ethem İzciyle boy görterince Talât Asal bir taktiğe başvurdu. Esen hava içinde', pek âlâ Nadir Nadiyi Peyami Sefayla, Sedat Semaviyi Orhan Seyfiyle, Cihat Babam Necip Fazılla ve Hüseyin Cahiti Ethem İzzetle aynı safta gösterebilirim sanıyordu. Fakat haftanın ortalarında uçurulan balon, haftanın sonlarında bir iğne darbesiyle patlayıverdi ve ortada Menderesle avukatından başka "bozum" olan kalmadı.

Ama bu yakında, "Hammefendi'nin iskarpinini yapan ayakkabılet,'"Küçük Bey"in İsviçredeki okulunun müdürü, "Masajcı'nın sveterlerini satan dükkân sahibi, hattâ "Beyfendi"ye cımbızını sağlayan güzellik malzemesi taciri Talât Asal tarafından birer örtülü ödenek faresi olarak teşhir edilmek istenirse, hiç şaşmamak lâzım, öyle ya, haberleri olmasa da, örtülü ödenekten ödenen para onların cebine gitmemiş mi f Versinler bakalım, adalet huzurunda hesabı!

Ancak, isin en eğlenceli tarafı sudur: Sıra müdafaaya geldiğinde Asal müvekkilinim beraatini isteyecektir. Kim bilir, belki de ayakkabıcının, müdürün, svetercinin ve cımbızcının hapsedilmelerini talep ederek!..

kimsenin hatılına gelmemişti. Bir Başbakanın, hem Başbakanlık maaş ve tahsisatım, hem de emekli Başbakanlık maaşını alabileceği, o kadar açıkgöz olabileceği hiç kimse tarafından düşünülmemişti. İşte, bu dâhiyane buluş Menderesin kafasında filizlenmiş ve Emekli Sandığına başvurarak muamelesini yaptırtmıştı. İhtimal ki dokuz yıl boyunca bu, birbiriyle çatışan iki maaşı tam bir fütursuzlukla cebe indiren düşük efendi bütün tarihte böyle davranan tek Başbakandı.

Bir küçük tetkik

Rezalet açıklandığında, meraklı kimseler İnönünün durumunu, bir yeni mukayeseye İmkân sağlasın diye tetkik ettiler. İnönü Cumhuriyetin ilk yıllarında Başbakanlık etmiş, sonra ayrılmıştı. Böylece, emekli Başbakan olmuştu. Zaten İnönü Dışişleri Bakanı da olmuş, ilk hükümeti kurduğunda Dışişleri bakanlığını uhdesine almadığından o makamın emeklisi vasfını kazanmıştı. Ağrı isyanı üzerine İnönü tekrar Başbakanlığa getirilmişti. Başbakanlık makamında 1937'e kadar da kalmıştı. Her secim sonunda istifasını Atatürke vermiş, Atatürk yeni hükümeti kurmakla İnönüyü vazifelendirmişti. Böylece İnönü bir kaç defa daha emekli hale gelmişti. 1938'de İnönü Cumhurbaşkanı olmuştu. O makamda da 1950'ye kadar kalmıştı. Bitirdiğimiz haftanın sonunda bu tetkikleri yapanlar İnönünün bir vazife deruhte ederken aynı vazifenin emeklisi sıfatıyla bir kuruş almadığım gördüler. İş bu kadarla bitmiyordu. İnönü, Cumhurbaşkanıyken de emekli Başbakan olarak maaş talep etmemişti. Bugün de o sıfatla kendisine bağlanmış bir maaş, tahsisat yoktu.

Başka bir tetkik iki defa Başbakan olan, daha doğrusu birbiri peşine iki hükümet kuran Hasan Sakanın da Başbakanken emekli Başbakan maaşı almadığını gösterdi, Öyle anlaşılıyordu ki düşük efendi, Cumhuriyetin gelmiş geçmiş bütün başbakanlarının en açıkgözü, daha doğrusu tek açgözlüsüydü.

Memlekete kendisini "Bir kuruş maaş almayan Başbakan" diye tanıtan, işte bu adamdı. Belki de Başol, bunu düşünerek, -ve düşük efendi üzülmesin diye-, mesele aydınlandığında Menderese bir teminat verdi:

"— Merak etmeyin. Emekli maaşınız iptal edilmiş değil. Duruyor.."

Halk kahkahadan kırılıyordu.

G + 34 olan o gün Yassıada en eğlenceli saatlerini yaşadı. Divana, iki ahbap çavuşlarla alâkalı ihbar mektupları yağıyor, yeni yeni marifetler ortaya çıkıyordu. Bunların bir kısmı okundu, dosyaya konuldu. Daha bir çok kirli çamaşır vardı. Onların temizlenmesi için duruşma bir başka güne bırakıldı.

Radyo Rezaleti

Hesaplaşma

G + 34 günü, Dolmabahçe İrtibat bürosunun önü her günkünden daha kalabalıktı. Olağanüstü kalabalığa o gün Yassıadada dört dâvaya bakılacak olması yol açtı. Bunların birincisi, "Fasafiso Dâvalar"dan "Gürbüz Kıs Dâvası" idi. Diğeri "Görülmemiş Kepazelikler"e dahil "Örtülü ödenek"ti. Nihayet iki "Mühim Dâva", "Topkapı Suikastı" ve "Radyo Rezaleti" dosyaları Divanda açılacaktı.

İlk günlerde ilgi toplayan duruşmalar, "Fasafiso Dâvalar" yüzünden

Altemur Kılıç

KÜÇÜK Menderesler

H. Münir Ebcioğlu

Yassıadada bir siyasî devrin hesabı görülüyor. Ama bunun yanında, bir de insanlık trajedisinin oynandığını görmemek kabil değil. Duruşmaları başından beri takip edenlerin şahit oldukları öyle küçük, basit sahneler var ki bir iğrenme duygusunun ta burun deliklerine kadar vücudu kaplamaması imkansız. Bunlardan birini, küçük ihtiraslarının kurbanı talihsiz Hayreddin Erkmenin müsteşarı olan Ahmet Cemil Conk adındaki adam yarattı. Mandalincinin yolluğu meselesindeki fütursuzluğundan dolayı Erkmen, hak ettiği cezaya uğradı. Fakat Conk? Onun beraat ettiği nasıl söylenebilir?

Sonra, o bin figüranlı oyunda iki başka tip göründü. Biri sanık, diğeri tanık mikrofonu başında arz-ı endam ettiler. Niçin biri sanıktı, diğeri tanık? Tamamile kaderin cilvesi. Yoksa, ikisi de sanık veya ikisi de tanık olabilirlerdi. Zira bir devrin yarattığı eş simalardı: "Küçük Menderes'ler! Rastladıkları her şahsa Menderesin methiyesini yapanlar, ona göklere çıkaranlar, ona hayranlıklarını ifade için kelime bulamayanlar, hürriyet için savaşanlara karşı istihfaf, hattâ küfür kusanlar, efendilerine cephe aldılar diye meslekdaşlarını toplantılardan kovalayanlar orada sorumsuzluklarım, hattâ mücadelelerini terennüm ettiler. Radyo Gazetesinin o ateşin spikeri Hikmet Münir Ebcioğlu, sanki her hafıza nisyanla malûlmuş gibi kendini bir de şahsiyet ve fikir sahibiymiş gibi göstermeye kalkışmaz mı? İhtimal, uzaklaştırıldığı Radyoya tekrar alınmasını temin için yaptığı "fedakârlık" unutulmuş, Radyo Gazetesini okuduğu günler sokaklarda, ağzında piposu, takındığı tavır hafızalardan silinmiş sanıyordu. Mikrofon başında efendisinin, ya da sahibinin sesinin kaleminden çıkmış küfürleri çatlata çat lata okumayı "bir spiker, kendisine verilen metni iyi okumaya mecburdur" mucip sebebine bağlamak kolaydır. Ama, mikrofondan uzakken bir "Küçük Menderes" olmak hangi mecburiyetin icabıdır?

Ya, Altemur Kılıç? İnsanın gülmekten öleceği geliyor: Duruşma salonunda "Altemur Kılıçın mücadeleleri" anlatılıyor. O Umum Müdür ki, üstelik "göze girme gayreti"nden, başka hiç bir zoru yokken konferanslar vererek Basma saldırmış, onu kötülemiş, malûm edebiyatın şampiyonluğunu yapmış, ve tabii efendisine karşı savaş açmış bulunanlardan da daha o devirde ağzının payını almıştır. Toplantı salonlarından muhabir kovan, galiba bir başka Kılıçtır. Menderesi göklere çıkaran da, o başka Kılıç olacak. V.C. listelerini saat 18'de değil de, 14,de okutmuş! Kahraman çocuk.. Her halde, bunu sağlamak için kellesini tehlikeye koymuştur. Ama doğrudur, belki kellesinden de kıymetli Ur. nesneyi tehlikeye koyarak o zaferi kazanmıştır. Bir gazap anma gelip, milletvekilliği kapısının kapanıvermesi ihtimalini hiçe saymıştır! Kahraman çocuk..

Kaç kişiler ve kaç kişiler kaç Kılıçı ve kaç Ebeloğluyu o karanlık günlerde, bir zalime uşaklık etmenin insanlık haysiyetiyle bağdaşamayacağı hususunda ikaz etmiştir. Zalim kudret sahibiyken, bütün o ikazlar buza yazılan satırlardan daha tesirli olamamıştır. Zira zalim nimet, ikaz edenler nasihat dağıtıyorlardı. Ama, şimdi? Düşen hangi zalime ilk tekme uşaklarından gelmemiştir?

Niçin Ebcioğlu tanık, Kılıç sanık? İnşallah Kılıç da beraat eder. Ama cemiyet bu tiplerin üzerine damgasını bir daha silinmemeçesine basmalıdır ki hiç olmazsa müstakbel zalimlerin müstakbel uşakları bu işin bir de tehlikesi bulunduğunu görsünler ve cephelerini ona göre seçsinler.

---

yavaş yavaş ilgi toplamaz olmuş, fakat bilahare her "Fasafiso dâva'"nın yanına bir veya birkaç "Mühim Dâvanın konulusu, tekrar vatandaşın ilgisini toplamıştı. O günün erken saatlerinden itibaren, Yassıadaya gitmek istiyenlerin talepleri, İrtibat Bürosu subaylarına yağıp durdu. Bu taleplerin bir kısmı, aynı yer numarasının bir kaç kişiye verilmesi suretiyle karşılandıysa da, mühim bir kısmı geri çevrildi. Bu yüzden, tıklım tıklım dolu. olarak saat tam 8.15'te Dolmabahçeden kalkan Fenerbahçe vapuruna binemedikleri için yüzlerce kişinin rıhtım üzerinde, hayıflanıp durduğu görülüyordu.

"Radyo Dâvası" o gün üçüncü duruşmaydı. Menderes, bir önceki dâvaca sanık bulunduğu için salondan çıkarılmamıştı. On sanık sandalyesin-

Sanık Menderes
Radyolu küfürbaz

den, sâdece sol baştan birincisinde oturan Menderesin, bilâhare sağ tarafını diğer dokuz sanık doldurdu.

Celse, Divan Başkanlığına gönderilen iki mektubun okunmasiyle açıldı. İki avukat tarafından gönderilen bu iki mektuptan biri oldukça enteresandı. Avukat, üşenmeden, düşük devirde Radyoda yayınlanan iki konuşmadaki küfürlerin istatistiğini tutmuştu. Millet radyosundan millete sövenlerin, sâdece iki konuşmalarında 31 defa küfür savurdukları, ibretle öğrenildi. En fazla sarfettikleri küfürler "ahlâksızca", "namussuzca" kelimeleriydi. Tabii bunun arkasından bozguncu, komiteci, namus bezirganları gibi daha bir sürü lâf. geliyordu. Kime ve ne cür'etle bu küfürleri savurmuşlardı, bunlar? Tabii Muhalefete ve hiç düşmeyeceklerini sanarak!

Mektuplar neşe içinde dinlendi. Mektuplar okundukça, Radyoyu bir küfür makinası haline getirenler eziliyorlar, büzülüyorlardı. Radyonun partizan emellere âlet edilişi, mektuplarda uzun uzadıya misâller verilerek anlatmıyordu

Avukatlar tarafından gönderilen bu mektuplardan sonra, İstanbul Rad yosu idarecileri tarafından gönderilen üç sayfalık üçücü bir mektup okundu. Bunu takiben, sanıklardan "zalimler çetesi" diye bahseden dördüncü bir mektup okutuldu. Dördüncü mektup, bağrı yanık bir emekli subaya aitti. Radyonun 10 yıl içinde, milli zaferlerden bahsetmeyişinden, hele "İnönü Zaferi"ni hiç programa almayışından şikâyet ediliyor, bunların hesabının sorulması isteniyordu. Mektup, "Miillet parasiyle millete şovenlerden, şehit kanlariyle kazanılan zaferleri inkâr edenlerden hesap sorulmalı" diyerek bitiyordu.

5 ilâ 10 yıl hapis!.

Mektup faslından sonra, oturuma ara verildi. Saat tam 14'te oturuma, Başsavcı Egeselin yüksek sesle, ayakta okuduğu iddianamesiyle devam edildi. Egeselin iddianameyi okuması 42 dakika sürdü. Egesel, radyonun iktidar partisini öven bir organ hâline getirilişinden bahsediyor, bu durumun vaktiyle Nazi Almanyasında, Mussolini İtalyasında da vukua geldiğini anlatıyordu. Radyonun, "küfürbaz hocaların küfür makinası haline getirilmiş olduğunu" da anlatan Egesel, sanıkları kastederek, "Bu gözü dönmüş politikacılar memleketi ikiye bölmüştü" dedi ve Menderes için şu duada bulundu:

" —Duamız, Menderes gibi mikrofonda konuşmasını bilen, utanmaz ve yüzü kızarmaz -bu sırada Menderesin yüzü kızarmıştı- bir adamın bir daha dünyaya gelmemesidir!"

Kırk dakika içinde sanki, 10 yıllık D.P. iktidarının muhasebesi yapılmıştı. Egesel okudukça, "Bay yüzde on" Zorlu, Menderes ve' Şaman not alıyorlardı.

Egesel bu uzun iddianamesinin sonunda Menderes, Zorlu ve diğer düşük Bakanların, demokrasi ve cumhuriyet esaslarına aykırı hareket ettiklerini ve "diktatörlük rejimi" kurmaya çalıştıklarım söyleyerek, her birinin 5 ilâ 10 yıl arasında hapisle cezalandırılmalarını istedi. Bu arada sanık sandalyalarından sonuncusunu dolduran düşük Basın - Yayın Genel Müdürü Altemur Kılıçın da beraatını talep etti. Öyle ya, onun gördüğü hizmeti görmüş nice adam dışarda ve serbest, hattâ bâzıları itibarda değil miydi? Kabak niçin Kılıcın başında patlasındı?

Şimdi söz müdafaanındı.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Kongo

Lumumba'nın kaderi

Geçen haftanın son günlerinden birinde, havanın kararmağa yüz tuttuğu bir sırada, Leopoldville civarındaki Ndjili hava alanına Belçika bayrağını taşıyan bir DC - 3 uçağı indi Çevresi derhal Mobutu'nun askerleriyle çevrilen; bu uçağın içinde, elleri arkasına bağlı, başı omuzlarının arasında düşünceli duran sakallı bir siyah adam vardı. Mobutu'nun askerleri bu- siyah adamı ite kaka uçaktan indirdikten sonra üstü açık bir arabaya bindirdiler ve araba bilinmeyen bir yöne doğru yollanıncaya kadar, başını herşeye rağmen dik tutmağa çalışan adamcağızı yuhalamağa devam ettiler.

İlk bakışta bir ülkenin iç işi gibi göründüğü için Kongolulardan başkasını ilgilendirmemesi gereken bu olay, kısa bir zaman içinde bütün dünyada geniş akisler uyandırdı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Bay "H" bu konuda derhal bir rapor hazırlayarak Mobutu'yu insanlığa aykırı hareket etmekle suçlandırdı. Sovyetler Birliği ise Güvenlik Konseyini toptantıya çağırarak bu olayı, Batılılara bir kere daha yüklenmek için,, kaçırılmaz bir fırsat bildi. Kısacası, siyah adamın tevkifi sanki bütün dünyayı yerinden oynatmıştı. Bunu hayretle karşılamamak gerekirdi,, çünkü Ndjili hava alanına getirildikten sonra mahkeme edilmek üzere bir kampa konulan siyah adam, dünya devletlerinin hiç değilse yarısının hâlâ Kongonun meşru Başbakanı saydığı Patrice Lumumba'ydı.

Lumumba, Leopoldvüle'dekl evinden bundan iki hafta kadar önce kayıplara karışmış ve Mobutu'yu büyük bir korkuya düşürmüştü. Gelen söylentiler Lumumba'nın Kasai'ye doğru yol aldığını gösteriyor, Kongo hergün biraz daha kaçınılmaz görünen iç savaşın tam eşiğinde görünüyordu. Gerçi Mobutu, Lumumba'yı *geçen* hafta kendi taraftarlarına ulaşamadan Port Francçul'de yakalamağa muvaffak olmuş ve onu bir vatan haini olarak yargılamağa karar vermişti, ama bu, iç savaş tehlikesini hiç de uzaklaştırmış sayılamazdı. Üstelik Lumumba'ya reva gördüğü insanlık dışı davranış, yalnız Kongo içindeki Lumumba taraftarlarım daha fazla kızdırıp harekete geçirmekle kalmıyor -meselâ Lumumba'nın sekreteri Koloma kendisini Stanleyville Genel Valisi ilân ediyor ve Lumumba serbest bırakılır, azsa bağımsız olacağım söylüyordu-, aynı zamanda geçen haftalar iğinde Kongo konusunda bölünen Asya - Afrika devletlerini de yeniden birleştiriyordu.

Aksi halde iç savaş tehlikesi Demoklesin kılıcı gibi Kongonun başında asılı durmakta devam edecekti.

Fransa

Kaçan kazanıyor

Paris asker! mahkemesinde aylardır devam eden bir dâvanın yeni bir celsesini açmak için geçen pazartesi sabahı tokmağını kaldıran başkan, sanık sıralarında beş boş yer olduğunun farkına vardı, işin garibi, şimdiye kadar bu boş yerlerde oturanların hepsi bundan birkaç hafta önce kefaletle tahliye edilmiş, avukatlarının evinde ikamete bağlanmışlardı. Şimdi başkan, elbette ki bu sanıkların nerede olduklarını avukatlardan soracaktı. Fakat soru sorulur sorulmaz onların da başkandan fazla birşey bilmedikleri anlaşılıyordu. Pazar sabahı evden-çıkmışlardı, o kadar!. Sonra bir daha ortalıkta görünmemişlerdi. Başkanın avukatlardan istediği cevap, biraz sonra France Presse ajansından geliyordu: Sanıkların hepsi celse açıldığı sırada çoktan İspanyayı boylamışlardı!..

O gün bütün, akşam gazetelerinin sekiz sütununu . kaplayan ' bu haber, Fransada büyük bir heyecan yaratıyordu. Çünkü kaybolanlar uzun zamandır Fransız halk efkârını en çok meşgul eden meselelerden biri olan "Barikatlar Dâvası"nın beş sanığıydı. Bu dâva, geçen Ocak ayında General De Gaulle'ün Cezayir politikasına karşı ayaklanan aşırı sağcı Cezayir Fransızlarının elebaşlarına karşı açılmıştı. Geçen hafta kayıplara karışarak İspanyaya sığınan Cezayir milletvekillerinden Pierre Lagaillarde bu elebaşlarının başında geliyor, onu suçluluk sırasına göre gene geçen hafta kayıplara karışan eski Cezayir milletvekili Jean-Maurice' Demarquet, sağcı öğrenciler başkanı Jean-Jacques Susini, Cezayir Fransız Birliği sekreteri Marcel Ronda ve Fernand Feral takip ediyordu.'

Hepsi Cezayirin Fransız kalmasına taraftar olan bu şebeke liderlerinin kaçması, tam Fransız Meclisinin Cezayir için yeni De Gaulle plânım görüşmeğe başladığı günlere rastlamıştı. Bunların ispanyada General Salan ile birleşerek bu plâna karf

Kongoda kuvvetler

fiili muhalefete başlıyacakları söyleniyordu. Fiili muhalefet sözünden ne anlamak gerekiyordu, bu malûm değildi. Fakat firarilerin ordu içinde taraftar toplayıp De Gaulle'e karşı bir hareket tertiplemek İsteyecekleri pek iyi sezilebilirdi. Zaten o sıralarda Cezayirdeki Fransız ordusunda De Gaulle'e karşı gizli bir muhalefet haşladığı söylentileri de çıkmıştı.

Birleşmiş Milletler

Dikenli meseleler

Geride bıraktığımız hafta içinde General De Gaulle önce Fransada, sonra da Cezayirde yeni plânının hazırlıklarıyla uğraşırken New York'ta da, Birleşmiş Milletler Genel Kurula Cezayir meselesinin üzerine igilmeğe başlıyordu.

Çalışmalarının üçüncü aynı tamamlamak üzere bulunan Genel Kurul, Cezayir meselesine gelmeden önce sömürgecilik meselesini ele almıştı. Bu, aslında pekâlâ Cezayir meselesinin uvertürü sayılabilirdi. Asya-Afrika devletleri. Kuzey Afrikada kanayan bu yara üzerine parmak basmadan genel olarak sömürgecilik meselesini ele almayı, yeryüzündeki bütün sömürge idarelerini toptan mahkum etmeyi daha uygun görmüşlerdi. Asya-Afrika devletleri bu konuda kendilerinden çok öteye giden bir hık deyici de bulmuşlardı: Sovyetler Birliği. İngiliz delegesi kendisine Doğu Avrupa devletlerinin durumunu hatırlatınca Krutçeften gördüğü örneğe uygun olarak masasını yumruklayan Sovyet temsilcisi Zorin, verdiği karar suretinde yalnız sömürge idarelerini değil, yabancı topraklar üzerindeki her türlü askeri üsleri de mahkûm ettirmek istiyordu. İşin dikkate değer tarafı şuydu: Asya-Afrika devletleri bu konuda Sovyetler Birliğinden çok daha realist görünüyor, bütün sömürge idarelerinin yer lerini hemen mili! idarelere bırakamıyacaklarım kabul ediyordu. Türkiye de dahil olmak üzere Asya-Afrika devletlerinin büyük çoğunluğunun imzaladıkları bir karar suretinde askerî üslerin sözü edilmediği gibi, sömürge idaresinden millî hükümetlere geçişin hemen değil, fakat mümkün olan hızla yapılması isteniyordu.

Genel Kurul daha bu karar suretleri arasında bir seçim yapmadan, Siyasî Komisyon da Cezayir meselesini görüşmeğe başlamıştı. Asya-Afrika devletlerinin büyük çoğunluğunun, bu yıl, Genel Kuruldan Cezayirde Birleşmiş Milletlerin nezareti altında bir referandum yapılması kararını çıkarmak istedikleri anlaşılıyordu. Bu, Geçici Cezayir Hükümetinin isteğine de aynen uyuyordu. Fransanın dostlarına göre ise, bu konuda kesin bir karar almadan önce General De Gaulle'ün yeni plânının nasıl gelişeceğini beklemek daha iyi olacaktı. Zaten De Gaulle'ün yapmak istediği de bir referandum değil miydi? Şu satırların yazıldığı sıralarda bu iki cereyandan hangisinin ağır basacağı henüz belli olmamıştı. Fakat son aylar isindeki gelişmeler Cezayir meselesinin artık yalnız Fransayı ilgilendiren millî bir mesele değil, fakat bütün dünyanın geleceğine tesir edecek milletlerarası bir mesele olduğunu gösterdiği ve De Gaulle plânı da başarıya ulaşması çok şüpheli bir plân gibi göründüğü için, Asya - Afrika görüşünün ergeç başarıya ulaşacağına şüphe edilmemeliydi.

Laos

İç savaş başladı

Geçen hafta boyunca durumu en karışık ülkelerden biri de, hiç şüphesiz, Laos'tu. İkisi tarafsız, ikisi komünist, ikisi Batı taraftarı altı devletin arasında sıkışıp kalmış olan Laos'un kuzeyinde komünistler, ortasında tarafsızlar, batısında da Batı taraftarları duruma hâkim olmağa çalışıyorlar ve bunun için birbirleriyle silâhlı çatışmaya girişecek kadar ileri gitmekten çekinmiyorlardı.

Laos'un bu duruma düşmesine iki hükümet darbesi denemesi sebep olmuştu, İl,k deneme bundan dört ay kadar önce olmuş ve Laos'ta gittikçe artan Amerikan nüfuzundan hoşlanmayan *genç* subaylar, işbaşına, tarafsızlık politikası taraftarı Preru Suvanna Fuma'yı getirmişlerdi. Prens Suvanna Fuma işbaşına geldikten sonra kuzey eyaletlerde faaliyet gösteren komünist Pathet Lao kuvvetleriyle anlaşmak ve kabineye bâzı komünist bakanlar almak istemişti, İşte ikinci hükümet darbesi denemesi Prens Fuma'nın bil tutumu üzerine ve sağcı subaylar tarafından yapılmıştı -Bak: AKİS, sayı 331-. Bu deneme Fuma kabinesinin devrilmesine kadar varmamış, fakat Savannakhet bölgesini ele geçiren sağcılar, burada, General Fumi Nosavân'ın" liderliği altında yeni bit harekete geçmek için hazırlığa koyulmuşlardı.

Prens Fuma'nın sözlerine İnanmak gerekirse A.B.D. bir aydır Savannakhet bölgesini ellerinde tutan sağcılara silâh yardımı yapmıştı. İşte bu yüzden kuvvetlenen ve cesaret bulan sağcılar şimdi başkent Vientian'a yürümeğe başlamışlar, bu arada iki taraf arasında kanlı çarpışmalar olmuştu. Bunu kuzey bölgesine hakim olan komünistlerin bir hareketi takip etmişti. Bu haftanın sonunda gelen ve hükümet kuvvetleri ile sağcı birlikler arasındaki çarpışmanın devam ettiğini gösteren haberlerden bu karışıklıkların artık kolayca bastırılamıyacağı anlaşılıyordu.

İKA Ajansı

1 — Günlük Bültenleri 8 senelik mazisiyle en ciddi iktisadi haber kaynağıdır. İKA Bültenleri Tüccarın rotasını gösteren bir pusuladır.

2 — Türk Parası Kıymetini Koruma Mevzuatı Föy Volan'ı ise mali hayatımızın takibi en zor mevzuatım daima en son meri durumu tte elinizde bulunduran bir sistemdir.

3 — Dış Ticaret Föy Volan'ı ithalâtçı ve ihracatçıların işlerini bilerek yapabilmesine yardım eden ve her an masasında bulunması gerekin bir vasıtadır.

4— Bankalar Mevzuatı Föy Volan'ı Bankacının ve Bankalarla iş yapanların takip etmeleri zaruri neşriyat kolumuzdur.

5 . . . .? İKA AJANSININ 1961 yılı başından itibaren yapacağı yeni bir hamle var. Bu hamle İktisadi ve siyasi hayatımızda boşluğu hissedilen bir organ daha yaratacaktır.

İKA AJANSI'na abone olmak İktisadi, ticari ve malî mevzularla ilgili müesseselerin menfaatleri icabıdır.

Müracaat: İKA Ajansı

Ankara Merkezi Atatürk Bul. 90/6 Tel t 12 79 92

İstanbul Şube: Fermeneciler Güzel İzmir Han Tel: 446404

KİTAPLAR

Gün Doğmadan

(Yusuf Ziya Ortaçın makaleleri, Akbaba Yayınları, İstanbul 1960, Yeni Matbaa, 111 sayfa, 500 kuruş)

Akbaba sahibi ve Başyazarı Yusuf Ziya Ortaç, günümüzün en usta polemik yazarlarından biridir. Tıpkı Burhan Belge, tıpkı Necip Fazıl gibi. Ancak, "Gün Doğmadan"ı okuyanlar, Yusuf Ziya Ortaçın Burhan Belgeden de, Necip Fazıldan da daha iyi, daha usta bir yazar olduğunu kabul edeceklerdir. Zira Yusuf Ziya son on yılın yazı hayatı içinde, başında bulunduğu dergi ile, ne sisi ne kebabı yakmış, buna karşılık her taraftan il tifat toplamasını bilmiştir. Elinize on yıllık Akbaba koleksiyonunu alır da başyazılarım okursanız, bu yazılarda her hafta bir değişik hava bulursunuz.

Sezarın hakkını Sezara vermek gerekirse, Yusuf Ziya Ortacın zaman zaman gerçekten sert çıkışlar yaptığını ve tenkide tahammülsüzlüğü ile tanınmış bir iktidara karşı, o günlerin havası içinde hiç bir yazarın yazamıyacağı derecede sert yazılar yazdığını da kabul etmek gerekir. Tabii ki bu sertlikte, bir çarşamba önceki veya bir çarşamba sonraki yumuşak yazının payım da aramak yerinde olur.

27 Mayıstan sonra meşhur Örtülü ödenek hikâyesi ortaya çıkınca, Yusuf Ziya Ortaç, bu zevkine ve rahatına pek düşkün büyük yazar, gerçekten sarsılmıştır. Ortacın örtülü ödenekten para aldığı artık bugün riyazi bir hakikattir. Bunu inkâr ve tevile imkân yoktur. İlk günlerde, aldığı paraların abone bedelinden öteye gitmediğini söyleyen Ortaç, daha sonra, hakikatlarin inkâr kabul etmediğini görünce sesini kesmiş, mukadderata boyun eğmiş görünmüştür. Ama kabul etmek gerekir ki Ortaç, bir parlak zekâya, bir mükemmel kaleme sahiptir. Ortaç tipinde bir insan, yenilgileri kabul edip köşesine ve kabuğuna çekilemez. Nitekim, Yusuf Ziya da köşesine çekilememiştir. Minareye kılıf hazırlamak için elinden geleni yapan Ortaç, son olarak, hiç örtülü ödenekten falan bahsetmeden kendisini savunacak bir çâre aramış ve bulmuştur. Hafıza-i beşerin nisyan ile malûl olduğu tezine inanan Ortaç, -tıpkı düşük Menderes gibi- 1954'den 1960'a kadar Akbabada yazdığı yüzlerce yazıdan 47 tanesini, Adnan Bey çetesine ateş püsküren 47 tanesini bir araya toplamıştır. Bu 47 makalenin bir araya geldiği kitapçığa da Yusuf Ziya Ortaç, zekâsından ve esprisinden beklenen bir, incelikle "Gün Dogmadan" adım koymuştur. Takdim yazısında Ortaç, "Gün Dogmadan"ı şöyle izah etmektedir: "Bu kitaptaki yazıların hepsi 27 Mayıstan önce yazılmıştır... "Gün dogmadan!"

Kapağında, bir karanlık şehir önünde heyûlalaşmış bir kırmızı horoz resmi bulunan "Gün Doğmadan", kitaplıkları gerçekten zevkle süsleyecek bir kitaptır. Ama azıcık pahalı bir kitap. 111 sayfası 500 kuruşa gelen bir kitap.

Yusuf Ziyanın bu son ve hayli pahalı kitabı hakkında bir fikir edinebilmek için, kitapta yer alan bir kafi yazıyı şöyle bir gözden geçirmek, tek taraflı da olsa fikir vermek için faydalıdır. İşte hu yazılardan biri: "Bir taş, bir baş!" Yusuf Ziya bu yazıyı 14 Mayıs 1959'da, İnönünün başına Uşakta atılan taş üzerine yazmıştır. Tabii ki "Gün Doğmadan"da, yazının altına tarih de itina ile yerleştirilmiştir.

Büyük bir yazar olduğunda, usta bir polemikçi olduğunda en ufak bir tereddüt dahi bulunmayan Yusuf Ziya, bakın bu hâdise hakkında o zaman nasıl zehir zenberek bir yazı yasıyor:

"Uşakta bir taş atıldı. Kelime oyunlarıyla, nükteler yapmak kolaydır. Güç olan, kalbimizin sesini susturarak konuşabilmek!

Bunu yapabileceğim diyemem. Benim de kalbim var. Deneyeceğini."

Ortaç, yazıya bu satırlarla giriyor. Yazının bitişi ise şöyle:

"Nihayet, Uşakta İnönünün başına bir de taş atıldı. Bu baş, daha dün, Garp Cephesi Ordularının başıydı. Taşlandığı yerde Yunan Kumandanını esir alan baştı!

İsmet Paşanın kanıyla yakutlaşan o taş, ihtiyar generalden çok' Demokrat Partiyi yaralamıştır.

Şimdi içimizde başı sızlamayan kim yar?»

Şimdi yeni bir acıma, yeni bir titanına, yeni bir gönül kırgınlığı içindeyiz.

Kurtuluş kavgasının kahraman İsmet Paşasını, Lozan savaşının çetin politikacısını, Atatürk İnkılâplarının baş yardımcısını, İkinci Dünya Savaşında evimizin, yurdumuzun, canımızın tek kurtarıcısı İnönüyü unutanlar, elbet bir uçak kazasının türbelerden yükselen dualar, caddelerde tüten kurban kanlarıyla uyandırılmış hassasiyetini de unutacaktılar... Unuttular işte!

İnönünün, her teli vatan uğrunda ağarmış ak saçlı bası, savaş meydanlarında almadığı yanan politika meydanlarında aldı.

Ona atılan taş, iktidar partisinin mezar taşı olabilir!"

Görüldüğü gibi, Yusuf Ziya Ortacın 14 Mayıs 1959'da yazdığı yazı, o günlerin kızgın politika atmosferi içinde kolay kolay yazılacak bir yazı değildir. Ama Yusuf Ziya Ortaç bunu yazmıştır. Yusuf Ziya daha buna zenzer bir hayli yazılmaz, yazılamaz sayılan yazıyı yazmış ve yayınlamış, üstelik pek çok meslektaşının aksine hapse mapse de girmemiştir. Yusuf Ziyanın *gene* gün doğmadan kaleme aldığı bir yazı daha vardır ki Akbaba okuyucuları pek iyi hatırlarlar. Yusuf Ziya o yazısında hapse giren meslektaşlarına kızmakta, bu kızgınlığını kelimeler halinde dile getirmektedir. O yazısında Ortaç, misal diye meslektaşlarına kendisini göstermekte, bakiri ben ne kadar sert yazılar yazıyorum. Ama hiç hapse girdim mi? diye sormaktaydı. Doğrudur, on yıllık baskı rejimi içinde Ortaç, hiç hapse girmemiştir. Hattâ hiç bir zaman ciddi bir takibe bile uğramamıştır. Ama bu, Yusuf Ziyanın haklı, hapse girenlerin haksız olduğunu göstermez. Tam tersine, Yusuf. Ziya on yıllık karanlık devirde -bu on yılın karanlık devir olduğunu nihayet biraz geç te olsa Yusuf Ziya kitabına koyduğu adla kabul etmiştir- kelimenin tam anlamıyla bir ip cambazı gibi hareket ettiği, bir acem kılıcı mahareti ile iki tarafını da kestiği ve ne şişi ne kebabı yaktığı içindir ki büyük bir badireye uğramadan vartayı atlatmıştır. "Bir taş, bir baş" adlı yazıda dahi, yazının tamamı okunduğunda, sert ve acıtıcı tenkitlerin yanında çekilmiş yağların izleri açıkça görülmektedir. Bu bakımdan Ortaç, belki günümüzün büyük yazarlarından biri olduğunu herkese kabul ettirse dahi, karşımıza dolambaçlı yollardan bir hürriyet kahramanı gibi çıkmamalıdır.

TİYATRO

Ankara

Dalkavuğun piyesi

Devlet Tiyatrosu, ikinci turpiyesleri birer birer oynamağa bağladı. Bunlardan Küçük Tiyatroda geçen akşam ilk temsili verilen "Hacıyatmaz", gerek bir telif eser olması, gerek değişen iktidarın, devirlerin, hatla ihtilâllerin sosyal ve politik bünyemizden söküp atamadığı pek malûm bir tipi ele alması bakımından üzerinde durulmağa değer..

Bu tip, dalkavuk tipidir. "Küçük şehir ve "Paydos"daa bu yana, cemiyetimizin birçok tiplerini dâima aktüaliteleri içinde sahneye çıkarmağa ve reaüteleriyle tanıtmağa itina etmiş olan Cevat Fehmi Başkut, bu sefer "binanın temelindeki çamur, ağacın gövdesindeki kurt, hastanın kanındaki mikrop" dediği dalkavuğu tanıtıyor, Cevat Fehminin meziyetlerinden biri de hayalî vakalar, hayalî kişiler tasvir etmek değil, yaşadığı devrin, toplumun manzarasını çizmek, onun elle tutulur hale gelen tiplerini sahneye çıkarmaktır. Hemen bütün piyeslerinin geniş seyirci topluluklarından gördüğü ilgiyi biraz da bu Özelliğinde, zamana ayna tutmasında aramak gerekir.

"Hacıyatmaz"ın kahramanı Olan Hıza Şeker de yaşadığımız devrin elle tutulur hale gelmiş bellibaşlı tiplerinden biridir. Hele son devrim hareketinin kaçınılmaz neticesi olarak ortaya serilen hakikatlerden sonra... Cevat Fehmi belli bir kişiyi, bir zümreyi, bir partiyi hedef tutmadığım programdaki yazısında açıklıyor, buna delil Olarak da vakanın 1965'te geçtiğini ileri sürüyor. Evet, piyesteki vaka 1965'te, hâttâ son perde 1969 da geçiyor. Ama bu, şu günlerde hesabı görülmekte olan yolsuzlukların, kötülüklerin ve sanık sandalyalarının gerisinde yılışık yılışık sırıtan ve yaranacak yeni efendiler edinmeği kuran dünkü, bugünkü ve yarinki Hacıyatmazları teşhis etmemize mâni olamıyor. Yazarın kimseyi gocundurmamak için vakasını ittiği tarih, Üstelik, kana karışmış mikrobun kolay kolay Ölmiyeceğini hatırlatan karamsar bir müşahedeyi de açığa yürüyor.

Cevât Fehmi Bâşkut yeni eserinâe, bir "devr-i sabık" parodisi yapmanın kolaylığına, ucuzluğuna kendisini kaptırmamış. "Hacıyatmaz"da seyirciyi bol bol güldürmek için lüzumsuz aşırılıklara da kaçmamış. Aana dalkavuğun yaman bir portresini çizmiş. "Devir değişir, partiler gelip geçer, politikacılar ya tekrar ayağa kalkmak, yahut bir daha kalkmamak üzere yü.varlanır"ken "dâima ayakta kalan" Hacıyatmazı, gömlek değiştirir gibi parti ve inanç değiştiren, dâima bir "kodaman" Oğlu ile evlendirmeğe kalktığı kızının nişanını o "kodaman" düştüğü gün bozmakta, nüfuz ticaretini yürütmek için karını bile vekil vükelâya peşkeş çekmekte tereddüt etmeyen dalkavuğun port-. resini...

Sahnedeki oyun

'Hacıyatmaz"ın Küçük Tiyatrodaki temsili, başrolü ' oynayan Hâini Alpagonun «yazarın "Harputta bir Amerikalı" komedisinde yarattıde, güzel fiziğinden faydalanmasını bilen ölçülü oyunu kadar sahne estetiği, pürüzsüz diksiyonu ve mükemmel tonlarıyla umumi bir takdir uyandırmıştır.

Diğer rollerden, "Hacıyatmaz"ın birinci karısından olan kızı Nerimanda Gül can öcalır duygulu oyunu, İsmail Amcada Ekmei Hürol isabetli kompozisyonu, Gazeteci Nihatta Turgut Sarıgöl hef zamanki kıvraklığıyla dikkati sekiyorlar.

İstanbul

Geçmiş zaman olur ki...

Şehir Tiyatrosunun, Kadıköy bölümünde sahneye koyduğu yeni bir Fransız komedisi, Claude-Andre Puget'nin "Mutlu Günler"i, ister istemez seyirciye gençlik, hattâ çocukluk yıllan içirt sık sık kullanılan bu sözü hatırlatıyor: Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer!

Evet, "Mutlu Günler" insanı gençliğin o kaygusuz, o mesuliyetsiz, masum duygular, hayallerle **dolup** taşan sıcak iklimine götürüyor. Bir kur evinde, teyze çocukları arasında geçen vaka, uyanış çağının hırçınlıkları içinde sırf alâka çekmek, kıskandırmak için girişüen bir oyunun birdenbire nasıl tehlikeli bir mecraya dökülüverdiğini, **sâf** ve tecrübesiz yürekleri nasıl heyecana düşürdüğünü

"Hacıyatmaz"dan bir sahne

Yaşanan devrin eseri

ğı Komiser rolü kadar, belki ondan da- nefis kompozisyonu sayesinde, büyük bir başarı olmuştur. Piyesi, Turgut Zaimin dekorları içinde, sahneye koymak işini de üzerine almış olan Saim Alpago, genç unsurların ağır bastığı bir kadro ile ahenkli **bir** oyun sağlamış. Bu arada yeni ve parlak bir istidadı meydana çıkartmak fırsatım da bulmuş. Bu istidat "Hacıyatmazdın genç ve güzel ikinci karısı Fazilet rolünü oynıyan Semra Savaşır. Çocuk Tiyatrosundan yetiştiğini öğrendiğimiz bu genç sanatkâr, hakkiyle oynanması büyük bir sahne tecrübesi isteyen böyle bir rol-

gösteriyor. Yazar gençliğin bu uyanma çağındaki komplekslerine, çocukça vehimlerine, ümitlerine, ümitsizliklerin ve Çırpınışlarına ustaca ışık tutuyor, buna "Aşkla «yun olmaz"ın yeni bir Versiyonu da diyebiliriz. Şu farkla ki bu oyunun kahramanları 19. yüzyılın crinoline etekleri yerine zamane kızlarının naylon jüponlarıdır.

İkinci Dünya Savaşının arefesinde yazılmış olan bu ince komedi, savaş yıllarının ve savaş sonrasının getirdiği lüzumundan fazla realist, bu yüzden de kötümser, küskün, hattâ "öfkeli" gençliğin kısa zamanda kaybettiği "mutlu günler"in bir yankısı gibidir. Bugünkü gençliğin bu piyesi pek safça, pek eskimiş bulması, onun kişilerine, bu kişileri heyecana getiren duygulara, zaman aşımına uğramış bir devrin modası geçmiş duyguları olarak gülümsemesi mümkündür. Ama "moda" duyguların mutluluk getirmekten uzak olduğunu farkedecek kadar hassas Ve körpe ruhlara daha sade, daha iyi bir dünya özlemini de vermesi imkansız değildir.

Sahnedeki oyun

"Mutlu Günler Vedat Günyolun temiz, akıcı tercümesinden oynanıyor. Eseri sahneye koyan Tunç Yalman, Duygu Sağıroğlunun havayı veren teferrüata kadar iyi düşünülmüş ve gerçekleştirilmiş dekorları içinde ve isabetli bir rol dağıtımı ile seyirciyi tatmin eden bir temsile ulaşmağa muvaffak olmuştur.

Bellibaşlı rollerden Francine'de Jeyan Tözüm, Marianrte'da Sibel Göksel, Pernette'de Uğur Kıvılcım yaşlarına» mizaçlarına uygun roller bulmuşlar, hattâ bu roller İçin biçilmiş kaftan olmuşlardır. Delikanlılardan Oliver'de Ekrem Birerdinç, Bernard'da Atacan Arseven için de aynı şeyleri söylemek lâzım. Rollerini duyarak, severek, neşeyle, canlılıkla oynuyorlar. Ama bütün o körpe yürekleri heyecana getiren, bir gecede fetheden yakışıklı tayyareci Michel, doğrusu Tunç Yalmana gitmemiş. Bu rol, bütün o çekici ve çocuksu felâketlerin müsebbibi olarak, çok daha başka mizaçta, sahneye ilk girişte, ilk bakışta gönülleri kendine bağlıyacak sevimlilikte ve sıcaklıkta bir sanatkâra verilmeliydi. Tunç Yalmanın iyi bir rejisör ve -birgün- iyi bir kompozisyon Aktörü olmaması için elbette sebep yok. Ama dayanılmaz bir jönprömiye olanuyacağı aşağı yukarı artık sabit olmuştur.

Becerikli "Gölge"

İstanbulun yeni kazandığı hususî sanat tiyatrolarından biri de Münir Özkulun Aksarayda, Millet caddesi **üzerinde açtığı Bulvar Tiyatrosudur.**

Bulvar Tiyatrosu, ilk eser olarak sahneye koyduğu Jacques Deval'in "Sevgili Gölge" isimli komedisini oynuyor. Mebrure Alevokun dilimize çevirdiği eser, yıllarca evvel Küçük Sahnede temsil edilmiş ve büyük bir rağbet görmüştü. Başrolünü o zaman da Münir Özkulun oynamış olduğu bu piyesin ilk eser olarak seçilmesi, Bulvar Tiyatrosunun işe denenmiş eserlerle başlamayı tercih ettiğim gösteriyor.

"Sevgili Gölge", Jacques Deval'in son yıllarda yazdığı en hoş komedilerden biridir. Pariste başrolünü Robert Lamoureux'ün oynadığı eser, uzun Saman afişte kalmıştı. Şimdi Bulvar Tiyatrosundaki tekrarının Aksaraylılardan görmekte olduğu büyük ilgi de, Küçük Sahnedeki başarısının bütün rağbet imkânlarım tüketememiş olduğunu açıklıyor.

Sahnedeki oyun

"Bulvar Tiyatrosunda "Sevgili Gölge", Sadık Şendilin rejisiyle, tempolu bir oyunla oynanıyor ve zevkle seyrediliyor. Başrolde Münir Özkulun şimdi kendisini kendi tiyatrosunda, kendi "hava"sı içinde çok daha iyi hissettiği açıkça görülüyor. Eski günlerinin neşesini, hararetini tekrar bulmuş olan bu sanatkâr çocuğunu titanbul seyircisi de kahkahalarla ve alkışlarla mükâfatlandırmaktan geri kalmıyor»

Therese'de Rengin Erda, Olga halada Şevkiye May, Alut'de Suna Selen, Irene'de de Uğur Başaran itinalı ve cazip oyunlarıyla bu güzel komedinin bellibaşlı kişilerini canlandırıyorlar.

MUSİKİ

Konserler

Nikolayeva

Geçen bir iki hafta içinde bu- Rus piyanisti Ankara ve İstanbul da konserler verdi. Oystrah'ların, Gilels'-lerin, Richter'lerin şöhretiyle şartlanmış konser devamlıları, Rusya-dan gelen her musikişinastan ve her icra topluluğundan insanüstü . vasıf-lar gösterisi bekliyebilirlerdi: Bu bakımdan Tatiana Nikolayeva'nın insanlara has kusurlarının dinleyici-lerde hayal kırıklığına benzer inti-balar bırakabileceği olağan haller-dendi. Nitekim böyle intihaların yan-lış olup olmadığını anlamak için Ta-tiana Nikolayeva'nın Rusyadaki gerçek değerini öğrenme arzusu i-çinde bulunan dinleyiciler vardı. Bi-linen, Rusyada devletin memleket dışına, sanat gücüne güvenemediği musikişinasları göndermediğiydi. Bugüne kadar Sovyet Rusyanın, he-le batıya gönderdiği bütün icracılar birer "kültür Sputnik'i" tesiri yap-mışlardı. Tatiana Nikolayeva'nın de-mirperde dışı musiki dünyasında ay-nı, tesiri yapacağı pek sanılmazsa bi-le, dünyanın belli başlı kadın piya-nistlerinden; biri olarak tanınmağa hak kazanmış bulunduğu da su gö-türmez bir gerçekti.

İstanbulda Atlas sinemasında verdiği konserde Tatiana Nikolaye-va, gelişmiş tekniği olan bir piyanist, hem de düşünceli bir yorumcu ola-rak halkın karşısına çıktı. Çevik parmakları ve hafif dokunuşu başlı-ca vasıflarıydı. Bunların yanında nüans derecelerine hakimiyeti de çalışının övgüye değer bir yanıydı. Genel olarak, bağlandığı nüans de-recesinin "mezzo piano" olduğu söy-lenebilirdi. Fakat güçlü forteler ge-rektiğinde bunları da, zorlama yo-luyla ve piyanoya yüklenerek değil, parmak tekniğinden ve ustaca pe-dal kullanışından faydalanarak, bir de nüans muvazenesinin sağladığı tesirlere güvenerek elde ediyordu. Nikolayeva, kısa ve küçük parmak-ları olan bir piyanistti. Belki bunun sonucu, piyanodan çıkardığı ses de Ufak, fakat her zaman kontrollü, her zaman hafif ve yumuşaktı. Sı-nırlarını tanıdığı için olacak Tatiana Nikolayeva, birçok Rus piyanistinin aksine, "büyük tavır"a özenmiyordu. Tekniği tabiî, rahattı. Baeh'ın "Sol majör Toccata"smda olduğu gibi, kısa süreü notaların eşit değerlerde ve hızlı tempoda sıralandığı çizgiler pi-yanistin icra başarısının en Yüksek seviyeve yükseldiği yerler oluyordu. Nikolayeva'nın Bach'da gösterdiği üslûp sadeliği, Rameau'nun La mi-nör varyasyonlarında süslemeleri ic-rasında Fransız klavsen musikisi üs-lûbunun gereklerini iyice kavramış oluşunu gösterişi, bu eserlerin klav-sen yerine piyanoyla çalmışını af-fettirecek derecede başarılıydı. Bu klâsik-öncesi eserlerde Nikolayeva, *gene* birçok Rus piyanistinin aksi-ne, romantisme özenmiyor, buna kar-şı klavseni de taklide kaçmıyor, fa-kat Bach ile Rameau'nun hangi çağ-da yaşadıklarım bildiğini anlatıyor-du. Bu iki besteci yanında piyanis-tin, Hummerin Rondo'sunu çalışı da konserin en başarılı bölümlerinden biri oldu.

Dizginsiz duygular yerine serin kanlı bir anlatım, Tatiana Nikolaye-va'nın kendini en rahat hissettiği ruh haliydi. Nitekim program ro-mantikleştikçe piyanistin yorum se-viyesi de düşmeğe başladı. Beetho-ven'in "Appassionata" sonatında din-leyicilerin karşısında artık, musiki-nin özüne giremiyen, eserin daha çok teknik meseleleriyle ve yapı ö-zellikleriyle uğraşan, bu meseleleri başarıyla halleden, fakat musikinin anlamım ulaştıramıyan bir icracı vardı. Bundan başka, yanlış notalar, yutulan notalar, icranın teknik başa-rısına ve eserlerin' maddi özellikle-rinin aksettirilmesine zarar verme-mekle beraber, gitgide çoğaldı. Bn. Nikolayeva'nın ellerinde Chopin, yal-nızca bir teknik gösterisi olarak kal-dı. Rahmaninof'un içten duygulan bir türlü anlatılamadı. Ek parça o-larak çalınan Debussy'nin "dair de Lune"ü piyanistin yumuşak doku-nuşu sayesinde üslûbunun bir özel-liğini bulduysa da melodik devam-lılığından, aceleci çalmış ve yutulan notalar yüzünden, bir şeyi er kaybet-ti. Buna karşı, Prokofiyefin, konse-ri kapıyan "Toccata"sı, piyanistin dışa dönük ve sağlam teknikli çalı-şı sayesinde uygun, tesirli bir icray-la sunuldu.

Programında kendini birkaç etü-düyle temsil eden Tatiana Nikolaye-va, Sovyet bestecilerinin hepsi gibi, aşırı muhafazakâr, geçmiş bir çağın dilini ve anlatımını tekrarlıyan, üs-telik şahsiyeti de olmıyan bir bes-teciydi.

Besteciler

Türk filmlerinde musiki

Geçen haftalar içinde piyasaya çı-kan iki Türk filmi, fon musikisi olarak plâk kullanma gibi kötü bir alışkanlığın yerine, bestecilere-musi-ki yazdırma gibi daha "ahlaki" bir davranışın örneklerini verdi. Bunlar-dan biri Atıf Yılmazın "ölüm Perde-si" filmiydi. Bu filme Yalçın Tura caz musikisi yazmıştı. Yalçın Tura caz bestecisi değildi, fakat kendisin-den bu yolda bir musiki istendiği za-man cazı incelemeğe başlamış, kısa zamanda bu "yeni" dilin esaslarını öğrenmişti. Bu yeni yolda genç bes-tecinin yadırgama hissettiği, kendini henüz rahatça ifade edemediği se-ziliyordu. Ama gene de yazdığı mu-siki, "ölüm Perdesi "nin en değerli yanıydı. Ne yazık ki filmin yapıcı-ları gene de yer yer plak kullanma alışkanlığından kendilerini kurtara-mamışlar, ellerinde Turanın musiki-si ve bu musikiyi çalan Nejat Cen-deli kuarteti varken, bar sahnesin-de, bir' caz orkestrasının sesinin du-yulması gereken sahnede plâk kulla-narak hem telif haklarını bir kere daha çiğnemişler, hem de . perdede görünen üç kişilik orkestradan kos-koca caz orkestrasının sesinin çık-ması gibi bir mantıksızlığa, yerli film geleneklerine uyarak, bir' kere daha düşmüşlerdi.

Öbür film, Attilâ Tokatlı ve Sel-çuk Bakkalbaşının "Denize İnen So-kak" adlı, Avrupada bir iki sinema festivaline katılmış filmiydi "Deni-ze İnen Sokak" için, bestecilik' gör-güsünü Pariste edinmiş Tahsin Ka-valcıoğlu musiki yazmıştı. Kavalcı-oğlu partisyonunu hazırlarken gü-nümüzün çalgı musikisi dillerinin en ilerisini seçmiş, "Webern tesirlerinin elektronik musiki estetiğiyle birleş-mesinden ortaya çıkan üslûpta bir musiki'yazmıştı. Partisyonu, filmin olaylarına uydurulma kaygısı yü-zünden, gerçi kopuk ve bağsız ola-rak filmin ses bölümünde yer almış-tı. Bu bakıma, yaylı kuartet İçin yazdığı eserin süresi, bütünlüğü, ya-pı özellikleri üzerinde bir hükme varmak imkânsızdı. Fakat, parça-lar halinde dinletilenden anlaşıldı-ğı kadarı, Tahsin Kavalcıoğlunun, yerli film fon musikisi "geleneği-ni fersah fersah aşıp önceliği olmı-yan bir yenilik getirmesi bir yana, dünya filmciliğinin fon musikisi öl-çüleri içinde de en ileri bir. yolda olduğu görülüyordu. Kavalcıoğlu, yaylı çalgıların tını imkânlarını ya-landan tanıyordu ve bunları usta-da, hem de hayal gücüyle beslenmiş bir çalışmayla işlemişti. Yazdığı mu-siki hem de, filmin kahramanı Ali Beyin, çevresinin gerçekleri dışın-daki soyut dünyasına da uygun dü-şüyordu. İcracıların -yâni Orhan Bo-rar kuartetinin- ise, bu türlü bir musikinin çalmışının verdiği yargı imkânları içinde, başarılı olduğu söylenebilirdi.

SİNEMA

Yayınlar

Yokluk içinde

Öteden beri aydınlarının kendi sinemasına uzak yakın bir ilgi teden beri aydınlarının kendi sigöstermediği Türk sinema dünyasında, çeşitli sinema yayınları da son derecede kısır bir görünüşteydi, İlk ve yeni yazılı Türk sinema yayını, Kanaat Kütüphanesinin "Resimli Ansiklopedi" serisi arasında çıkan -1981- Sedat Simavinin "Sesli, Sessiz ve Renkli Sinema"sıdır. Büyükçe boy vs 62 sayfa tutarındaki bu ilk sinema kitabının önsözünde Sedat Simavt bu kitapla, "bir ham filmin, ahize makinesinden projeksiyon makinesine girip beyaz perdeye aksedinceye kadarki muhtelif safhalarını" gözden geçirdiğini söylüyor ve "halka sinema hakkında mücmel ve muhtasar bir malûmat vermekten başka bir gayesi olmadığı"nı açıklıyordu. Gerçekte Sedat Simavinin kitabı bütünüyle, sinema konusunda hiç bir bilgisi olmayan geniş yığınlar için hazırlanmıştı. Kitap bol resimliydi ve küçücük bir dünya sinema tarihçesiyle bir filmi meydana getiren unsurları söz konusu ederek ve ,aynea o güne göre yeni olan renkli filmi de anlatarak -doyurucu olmasa bile- arı duru bir yoldan hayli bilgi veriyordu.

1931 tarihini taşıyan Sedat Simavinin bu kitabından sonra, yayın. hayatımız başlangıcına dönmüş ve uzun bir süre tek kitap yayınlanmamıştır. Bu anıda Turan Aziz Belerin -Hollywood'a Giden İlk Türk Gazetecisi -Yıldızlar Arasında"sı Akşam Neşriyatında, yine aynı gezi ve görgü notlarından derlenen Hikmet Feridun Esin "Hollywood'da 300 Gün"ü -ilkten her hafta forma forma, sonra da ciltli olarak- ve Abidin Dav'erin "Hollywood Dünyası" -Foto Süreyya Neşriyatı- yayınlanmıştır. 1044-45 sinema mevsimi başlarında Ant Ap. m düzenlediği 5 formalık, çoğunluğu o yıla ait getirtici şirketlerin piyasaya sürecekleri yabancı filmlerin reklâmını yapan "Sinemanın iç Yüzü"nde, kısa kısa bölümlerle prodüktör, rejisör, senaryo, dekor, operatör, aktör, rol dağıtımı, makyaj, moda, ses, renk ve montaj konuları ele alınmıştı.

İki yılı aşan susuşu, Remzi Kitabevinin Suut Kemal Yetkin idaresindeki -Presses Üniversitaires de France'nin "Que sais-je ?" serisini andırır- "Kültür Serisi"nde çıkan Sinema Tarlhi-"Histoire du Cinema"- çevirlsi takip etti. Nuri Sarıdoğan tarafından Lo Duca'dan çevrilen bu eser baştanbaşa çeviri yanlışlarıyla doluydu.

Sinema kitabı konusunda ilk saygılı çaba, batıda sinema eğitimi yapıp gelen Devlet Tiyatrosu oyunculanndan Muzaffer Gökmenindi. Gökmen, tiyatro çalışmalarının yanısıra sinemaya da hallice bir yer vererek, senaryonun çok geniş bir tanımını örnekleriyle içine alan "Senaryo Tekniği-Teorisi ve Pratiği" -1958- kitabını yayınladı. Böylelikle -dilinin eski ve az anlaşılırlığına karşıhk- Gökmen, sinema kitaplığımıza ilk ciddi çalışma ürününü vermiş oluyor, bir yıl sonra da bunu tamamlıyan ikincisini, Fransız rejisörlerinden Rene Clair'in senaryocu Armand Salacrou ile yazdıkları bir çekim senaryosu olan "Şeytanın Güzelliği" -"La Beaute du Diable"-ni yayınlıyarak güzel işini sürdürüyordu. Yine aynı yıl içinde Türk rejisörü Münir Hayri Egelinin de "Film Dünyası" adında bir kitapçığı çıkmıştı. Komprime bilgilerle doldurulan kitap, öğretici olmak yerine çıplak arüst resimleriyle bezenmiş bir i$ kitabıydı.

Faydalı olana doğru

Gökmenden sonra, alışılan eski susma yine başladı. Ama bu yalnızca kitap yayınlama konusundaycu. Sanat dergileri yavaş yavaş sinemaya yer veriyorlar, batıdaki asıllarına benzer siyasî yorum ve haber dergileri çıkmağa başlıyor, sinemaya başlıbaşına ve bağımsız sayfalar ayırıyorlardı. Günlük gazetelere sinema tenkitleri de girmişti. Gerçi ilk başlıyanlar, film hikâyelerini "hikâye etmek"ten öte geçmemişlerdi ama, giderek seyirciyi uyarma yolunda bu, daha bir başarıya götürücüydü. Sinema dergisi olarak ortada bir "Yıldız" dergisi vardı ki, o da Hollywood stüdyolarının reklâm materyalleriyle tıkabasa doluydu, Öyleyken de "Yıldız", yurdumuzda çıkan sinema dergilerinin sn uzun ömürlüsü ol-' du (1938-1954). "Yıldız"ın yayınına ara vermesiyle başka benzerleri çıktıysa da asıl faydalı ve öğretici ilk sinema dergisi, sinema tetkikçisi ve tenkitçi Nijat Özön ile üç arkadaşının birleşerek çıkardıkları "Sinema"ydı (1956-57). Sinemayı ciddi bir konu olarak ele alan "Sinema"-nın eğlence yönüne âşinâ, fakat sa-

nat yönüne yabancı Türk seyirci ve okuru için dergi, hayli yadırgandı ve yaşamadı. Ankaradaki bu dergiden sonra yine sinema tenkitçisi Çetin özkırım İstanbulda başka bir benzerini "Sinema 59"u çıkardı. Tutum aynı tutum olduğu için "Sinema 59" da kendine yaşama ortamı sağlıyamadan kapanmak zorunda kaldı. Gerçi sinema sanatım ciddiye alan dergilerin batıda da satışları sınırlıydı a m a , yurdumuzdakiler kendileri için bu çeşit bir sınırlamayı olsun ne buluyorlar, ne de çizebiliyorlardı. Genç Üniversiteli sinema-tiyatrosever öğrencilerin Ankarada çıkardıkları "Sinema - Tiyatro" da, bütün çabalara karşılık tiyatro ve sinemasever okuyucuyu doyuramadığından, yayın alanından çekilmek zorunda kaldı. Bu arada tek tük de olsa sinema üzerine kitaplar yayınlanıyordu. Nijat Özönün "Sinema Sanatı", "Ansiklopedik Sinema Sözlüğü", Mahmut Ö zdenizln "Sinema Tekniği" bunlar arasındaydı.

Yeni bir gayret daha

İki sinema dergisinin -"Sinema" ve "Sinema 59"un- arkasından çıkan "Sinema-Tiyatro"dan sonra bu yılın Ekim başlarında, İstanbulda bir yeni sinema dergisi daha yayınlanıyordu. Adı "Yedinci Sanat-Yeni Sinema" olan bu derginin çıkarıcıları da -T. Kakınç ile Ali Gevgilili- yine sinema tenkitçileriydiler. * Günlük gazetelerde, haftalık, aylık ve onbeş günlük dergilerde sinemanın eğlence aracı olmaktan çok, bir sanat ve kültür aracı olduğunu diğer, tenkitçiler gibi yaymağa çabalıyorlar ve sinemayı savunuyorlardı. Ama bu dediklerinin bir günlük gazetenin, ya da bir haftalık derginin dar çerçevesi içinde gereğince yapılamıycağı bir gerçekti. Bağımsız, bütünüyle sinemayı kapsayan bir derginin yokluğu ortadaydı.

İki tenkitçi elele verip bir dergi yayınlamayı düşündüler. Geride bıraktığımız haftada üçüncü sayısı da yayınlanan "Yedinci Sanat-Yeni Sinema" bu düşüncenin bir ürünüydü. Dergi küçük boy, otuziki sayfalık ve renkli bir kapakla yayınlanıyordu. Sinema dergileri için şart olan iyi kâğıda basılmıyordu. Resimleri öyle göz alıcı, soyunuk artist resimleri değildi. Büyük okuyucu çoğunluğu için,sinemayı sinema yapan artist"-lerin dedikodularıyla doldurulmamıştı.. Faydalı olmak baş kaygısıydı. Öğretici yazılar seçiliyor, Sinemanın büyüklüğü batılı düşünürlerin yazdıklarıyla verilmeğe çalışılıyordu.

Derginin ilk sayısında bu istenilen verilememişti, İkinci sayısı biraz düzgün, amacına biraz daha yaklaşıktı. Üçüncü sayıda ise amaç, aşağı yukarı belirgin bir hale gelmişti. Türk sineması konusunda savaşçı ve mücadeleci bir yanı henüz yoktu. Ama giderek bunun da gerçekleşmesi beklenebilirdi.

Filmler

Bir iyi niyet gösterisi

Türk sinemasında "Aşık Veyselih Hayatı-Karanlık Dünya" ile ilgiyi üzerine çeken rejisör Metin Erksan, sinemaya tenkitçilikten geçmeydi, İlk filmi "Karanlık Dünya" daha piyasaya çıkmadan sansürün hışmına uğramış, bütünlüğü bozulacak şekilde makastan geçirilmişti. Metin Erksan daha sonraki yıllarda çevirdiği "Cingöz Recai", "Yolpalas Cinayeti" ve "Dokuz Dağın Efesi" filmleriyle gözle görülür bir ilerleme kaydediyordu. Sonuncusu olan "Dokun Dağın Efesi", Birinci Türk Film Festivalinde jürinin özel armağanını kazanmıştı. Arada yaptığı "Hicran Yarası" ise, bir sokak şarkıcısı ile fakir mahalleli sevgilisinin sazlı sözlü aşk serüvenlerini hikâye ediyor, mahalli olmak kaygusuyla zaman zaman filmin iş unsurlarının da üstüne çıkıyordu. Aynı rejisör bu defa seyircisinin karşısına "Gecelerin ötesi"yle gelmekteydi. Film, her mahallede mantar gibi milyoner türetilmek istenen bir devrin bir başka yüzünü, o mahallelerde milyonerlerle beraber kötü ve karanlık yollara sapan bir takım gençlerin de var olduğunu açıklıyordu. "Gecelerin ötesi", her biri ayrı tutkuda yedi gencin hikayesiydi. Erksan, bu yedi gencin hikâyesini geride bıraktığımız devre ışık tutarak, sosyal bir açıdan ele almıştı. Hikâye ve hikâyenin çıkış noktası son derecede isabetliydi ama, çekim sonu ortaya çıkan film, nem hikâyesine, hem de çıkış noktasına ihanet etmiş görünüyordu. Sebepler lâyıkiyle açıklanmamıştı. Gençleri benzin istasyonlarını soymağa zorlayan asıl sebepler nelerdi? Bir takım hevesler ve ihtiyaçlar, soygunlar için, adam öldürmek için yeter sebepler değildi, Yoksul ressam, pekâlâ bir iş bulabilir, şarkıcı olmak ve Amerikaya gitmek isteyenler de yine rahatlıkla bu emellerine nail olabilirlerdi. Kadir Savun -çetenin başını oynuyorduiçinse, kızkardeşinin evlenmesi büyük mesele değildi. Zaten evleniyordu.

"Gecelerin ötesi"nin bir başka kusuru da bu tür filmlere yaraşmıyan statik bir kameraya sahip oluşuydu. Erksandan hem hareketli bir kamera, hem de konuya uygun bir hızlı montaj beklenirdi. Üstelik oyuncular da -Kadir Savunla Erol Taş hariç- iyi seçilmemişti.

CEMİYET

Geçen haftanın başında radyoseverler pek memnun olacakları bir. haber aldılar. Türk yazarlarından örnekler adlı program artık dâimi ola-, rak ve haftanın muayyen bir saatinde İstanbul Radyosunda yer alıyordu. Dinleyicileri ikinci bir haber daha d sevindirdi. Bu program, bir müddetten beri yazarları tanıtan ve onlardan örnekler veren Ayhan Hünalpe verilmişti. Hünalp, eskiden beri meraklı olduğu spikerlik mesleğinin hazzını böylelikle tatma imkânını buldu ve hafta içinde, her Önüne gelene radyodaki sesinin hoşa gidip gitmediğini sordu. Aldığı cevap bir hayli sevindiriciydi. Hemen herkes Hünalpin sesini iyi bulmuş ve programın zevkle dinlenen bir program olduğunu söylemişti. Hünalp, söylenenlerin yüzde ellisini nezaketen söylenmiş farzetse bile gene de iyi bir muvaffakiyet yüzdesine eriştiği için memnundu.

Hünalp şimdiye kadar Yakup Kadriden, Ömer Seyfettinden Halit Ziyadan, Ziya Osman Sabadan örnekler verdi. Programın bundan sonraki günlerinde de Haldun Tanerden -Taner Tercüman gazetesi başyazarıdır. Hünalp ise aynı gazetede çalışır-Orhan Hançerlioğlundan örnekler verecektir. Genç gazeteci, edebiyat alanında şahsiyetlerini kabul ettirmiş bu kimseler üzerinde yaptığı konuşmalardan büyük zevk duymaktadır.

öte yandan, gazetecilerin radyo konuşmaları hakikaten büyük ilgi görmektedir. Çetin Altanın ve Bedii Faikin yaptıkları radyo konuşmaları Türkiye radyolarında gazetecilere verilen değer bakımından cemiyet hayatımızda son derece memnuniyet yaratmıştır. Ankarada günün olayla* nnı gazeteci gözüyle veren İffet Aslan da dinleyici miktarı kabarık olan bir gazetecidir.

KAPIŞILAN KİTAP

İSLAM EVLİYALARI

İslâm âleminde en meşhur 20 büyük evliyanın hayatları,inançlan, felsefeleri. 385 sayfa kuşe kaplı, renkli. 17.50 lira, ödemeli gönderilir.

Sipariş: Ulus YAYINEVİ - P.K 231 — ANKARA

2 Ay Ara ile
16993
TALİHLİ
5 MİLYON
LİRA TUTARINDA İKRAMİYE KAZANACAK
30 Aralıkta: *
9526 TALİHLİYE 3 MİLYON
7 Martta: **
7467 TALİHLİYE 2 MİLYON
* Fevkalâde senesonu keşidesine katılmak için 31 Ekim akşamına kadar İş Bankasına yatırmış olduğunuz tasarruflarınızı 30 Aralık tarihine kadar muhafaza ediniz.
** Yeni yılın ilk zengin çekilişine katılmak için 5 Ocak tarihine kadar tasarruflarınızı İş Bankasında toplamıya devam ediniz.
TÜRKİYE İŞ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

Sermayesi 20.000.000 T. L. Merkezi: İstanbul

Şubeleri:

İstanbul, Beyoğlu, Galata, Kadıköy, Osmanbey, Hasköy, Beyazıt, İzmir, Ankara, Yenişehir (Ankara), Adana, Çapa, Edirne, Samsun, Konya, İskenderun, Mersin, Bursa, Bakırköy

HERNEVİ BANKACILIK MUAMELÂTI-BÜTÜN YABANCI MEMLEKETLERDE MUHABİRLER

Telgraf adresleri: Umum Müdürlük: Bankorgen- İstanbul   Şubeler: Bankor

Kitap

Mecmua

Gazete

Ve Her Türlü Baskı

İşleri için

Rüzgârlı Matbaa

Denizciler Caddesi 23/B ANKARA

TEL: 11 52 21